

LIBER QUINQUAGESIMUS.

I.

R AD MUNICIPALEM ET DE INCOLIS R

- 1 **ULPIANUS** libro secundo ad edictum. Municipem aut natuitas facit aut ma- [B. 54, 1 n. 2]
 1 numissio aut adoptio. Et proprie quidem municipes appellantur muneris participes, recepti
 2 in ciuitatem, ut munera nobiscum facerent: sed nunc abusue municipes dicimus suae cuius-
 2 que ciuitatis ciues, ut puta Campanos, Puteolanos. Qui ex duobus igitur Campanis parentibus
 3 natus est, Campanus est. sed si ex patre Campano, matre Puteolana, aequo muni-
 4 ceps Campanus est, nisi forte priuilegio aliquo materna origo censeatur: tunc enim ma-
 5 ternae originis erit municeps. ut puta Iliensisibus concessum est, ut qui matre Iliensi est, sit
 6 eorum municeps. etiam Delphis hoc idem tributum et conseruatum est. Celsus etiam
 7 refert Ponticis ex beneficio Pompeii Magni competere, ut qui Pontica matre natus esset,
 8 Ponticus esset. quod beneficium ad uolgo quaesitos solos pertinere quidam putant. quo-
 9 rum sententiam Celsus non probat: neque enim debuisse caneri, ut uolgo quaesitus matris
 10 condicionem sequeretur (quam enim aliam originem hic habet?): sed ad eos, qui ex dineri-
 11 sarum ciuitatum parentibus orerentur.
- 2 IDEM libro primo disputationum. Quotiens filius familias uoluntate patris de- [B. 54, 1 n. 3]
 1 curio creatur, uniuersis muneribus, quae decurioni filio iniunguntur, obstrictus est pater
 2 quasi fideiussor pro filio. consensisse autem pater decurionatui filii uidetur, si pra-
 3 sens nominationi non contradixit. proinde quidquid in re publica filius gessit, pater ut [B]
 4 fideiussor praestabit. Gestum autem in re publica accipere debemus pecuniam publicam
 5 tractare siue ergandam decernere. Sed et si curatores operum uel cuius alterius rei pu-
 6 blicae creauit, tenebitur. Sed et si successorem sibi nominauit, patrem obstringit. Sed et
 7 si uectigalia publica locauit, pater erit obstrictus. Sed si filius tutores dare non [B. 54, 1 n. 4]
 8 curauerit uel minus idoneos elegerit nec satis exegerit uel non idoneum accepit, ipse si
 9 quidem quin sit obstrictus, nulla dubitatio est: pater uero ita demum obligatur, si et fide-
 10 iussores solent hoc nomine obligari. sed non solent (hoc enim et relatum et rescriptum
 11 est), quia fideiussores rem publicam saluam fore promittunt, rei publicae autem nihil, 145
 12 quod ad rem pecuniariam attinet, interest pupillis tutores dari. Is, qui ultra commea- [B]
 13 tum abeat uel ultra formam commeatui datam, ad munera uocari potest. 30
- 3 IDEM libro uicensimo quinto ad Sabinum. Placet etiam filios familias domi- [B. 54, 1 n. 5]
 1 cilium habere posse
- 4 IDEM libro trigensimo nono ad edictum. non utique ibi, ubi pater habuit, sed ubicum-
 que ipse domicilium constituit.
- 5 PAULUS libro quadragensimo quinto ad edictum. Labeo indicat eum, qui pluribus locis
 ex aequo negotietur, nusquam domicilium habere: quosdam autem dicere refert pluribus
 locis eum incolam esse aut domicilium habere: quod uerius est.
- 6 ULPIANUS libro secundo opinionum. Adsumptio originis, quae non est, ueritatem na-
 turae non peremtit: errore enim ueritas originis non amittitur nec mendacio dicentis se
 F(XYMOC)

5 appella'n'tur *F*² 6 ciuitate *F* | dicemus 29 is] his *F* 30 datam] dabit *F*² | murera *F*
*F*² 7 ciuitates *F* 13 quaesitus *F*² 19 ue- 39 a'mittitur *F*²
 detur *F*¹ (em. m. 2?) 21 pecunia'm' *F*²

esse, unde non sit, deponitur¹: neque recusando quis patriam, ex qua oriundus est, neque
1 mentiendo de ea, quam non habet, veritatem mutare potest. Filius ciuitatem, ex qua pater
2 eius naturalem originem dicit, non domicilium sequitur. Uiris prudentibus placuit duobus
locis posse aliquem habere domicilium, si utruberque ita se instruxit, ut non ideo minus
3 apud alteros se collocasse uideatur. Libertini originem patronorum uel domicilium se- 5
quuntur: item qui ex his nascuntur.

7 IDEM libro quinto de officio proconsulis. Si quis a pluribus manumissus sit, [B. 54, 1 n.] S
omnium patronorum originem sequitur.

8 MARCIANUS libro primo de iudiciis publicis. Non debere cogi [cf. D. 48, 12, 3 pr. B. 54, 1, 8] S
decuriones uilius praestare frumentum ciuibus suis, quam annona exigit, diui fratres re- 10
scriperunt, et aliis quoque constitutionibus principalibus id cautum est.

9 NERATIUS libro tertio membranarum. Eius, qui iustum patrem non habet, prima origo S
a matre eoque die, quo ex ea editus est, numerari debet.

10 MARCIANUS libro singulari de delatoribus. Simile priuilegium fisco nulla ciuitas habet Sf
in bonis debitoris, nisi nominatim id a principe datum sit. 15

11 PAPINIANUS libro secundo quaestionum. Imperator Titus Antoninus Lentulo [B. 54, 1 n.] P
Uero rescripsit magistratum officium indiuiduum ac periculum esse commune. quod sic
intelligi oportet, ut ita demum collegae periculum adscribatur, si neque ab ipso qui gessit
neque ab his, qui pro eo interuenerunt, res seruari possit et soluendo non fuit honore de-
posito. alioquin si persona uel cautio sit idonea, nel soluendo fuit quo tempore conueniri 20
1 potuit, unusquisque in id quod administravit tenebitur. Quod si forte is, qui periculo suo
nominauit magistratum, soluendo sit, utrum in eum prius actio reddi quasi fideiuissorem
debeat, an uero non alias, quem si res a collega seruari non potuerit? sed placuit fide-
iuissoris exemplo priorem conueniendum qui nominauit, quoniam collega quidem negle-
tiae ac poenae causa, qui uero nominauit, fidei ratione conuenitur. 25

12 IDEM libro primo responsorum. Et ei contra nominati collegam actionem utilem dari P
non oportet.

13 PAPINIANUS libro secundo quaestionum. Quid ergo, si alter ex magistratibus toto anno P
afuerit aut forte praesens per contumaciam siue ignauiam uel aegram ualitudinem rei pu-
blicae negotia non gesserit et omnia collega solus administraverit, nec tamen tota res ab 20
eo seruari possit? talis ordo dabitur, ut in primis qui rei publicae negotia gessit et qui
pro eo cauerunt in solidum conueniantur, mox peractis² omnibus periculum adgnoscet qui
non idoneum nominauit, postremo alter ex magistratibus, qui rei publicae negotiis se non
immiscerit. nec iuste qui nominauit uniuersi periculum recusabit, cum scire deberet eum,
qui nominaretur, indiuiduum officium et commune periculum suscepturum. nam et cum 25
duo gesserunt et ab altero seruari quod debetur non potest, qui collegam nominauit, in
uniuersum conuenitur.

14 IDEM libro quinto decimo quaestionum. Municipes | intelleguntur scire, quod sciant hi, P f. 486'
quibus summa rei publicae commissa est. 29

15 IDEM libro primo responsorum. Ordine decurionum ad tempus motus et in ordinem P
regressus ad honorem, exemplo relegati, tanto tempore non admittitur, quanto dignitate
caruit. sed in utroque placuit examinari, quo crimine damni sententiam eiusmodi me-
ruerunt: durioribus etenim poenis affectos ignominia uelut transacto negotio postea libe-
rari, minoribus uero, quam leges permittunt, subiectos nihil minus inter infames haberi,
cum facti quidem quaestio sit in potestate iudicantium, iuris [Marcian. D. 48, 16, 1, 4. B. 54, 1 n.] 45
F(XYMOC)

¹ nec mendacio ... deponitur *del.* ² exactis (cf. D. 23, 4, 32, 1. 24, 3, 44 f.)?

5 sequuntur F² 13 aditus F¹ 17 com-
munem F 18 college F 22 nominabit F
26 contra nominati collegam] F, contra no-
minatum collegam X, qui nominauit (nomi-
nauit Y) contra collegam YMOC, qui contra

nominatum collegam X² 28 papinianus] F²,
idem F² 34 recusauit F 37 uniuerso F¹
39 re*i* publicae F² | commisa F 41 hono-
res F² 43 durioribus F² 44 permit-
tu*n*t F²

- 1 autem auctoritas non sit. In eum, qui successorem suo periculo nominauit, si [Marc. B]
 2 finito magistratu successor idoneus fuit, actionem dari non oportet. In fraudem ciuilium
 munerum per tacitam fidem praedia translatia fisco vindicantur tantumque alterum inter-
 3 dictae rei minister de suis bonis cogitur soluere. Ius originis in honoribus obeundis ac
 muneribus suscipiendis adoptione non mutatur: sed nouis quoque muneribus filius per*
 adoptiu[m] patrem adstringitur.
- 16 HERMOGENIANUS libro primo iuris epitomarum. Sed si emancipatur ab adoptiu[m] patre, P*
 non tantum filius, sed etiam ciuius eius ciuitatis, cuius per adoptionem fuerat factus, esse
 desinit.
- 17 PAPINIANUS libro primo responsorum. Libertus propter patronum a ciuib[us] muneribus P
 non excusatur, nec ad rem pertinet, an operas patrono uel ministerium capto luminiibus
 1 exhibeat. Liberti uero senatorum, qui negotia patronorum gerunt, a tutela decreto patrum
 2 excusantur. Filiu[m] pater decurionem esse uoluit: ante filium ex persona sua res publica
 debet connenire quam patrem ex persona filii. nec ad rem pertinebit, an filius castrense
 3 peculium tantum possideat, cum ante militasset uel postea. Praescriptio temporum, quae 15
 in honoribus repetundis uel aliis suscipiendis data est, apud eosdem seruatur, non apud
 4 alios. Sed eodem tempore non sunt honores in duabus ciuitatibus ab eodem gerendi: cum
 5 simul igitur utr[ib]ique deferuntur, potior est originis causa. Sola ratio possessionis ciui-
 libus possessori muneribus iniungendis citra priuilegium specialiter ciuitati datum idone
 6 non est. Postliminio regressi patriae muneribus obtemperare coguntur, quamuis in alienae &
 7 ciuitatis finibus consistant. Exigendi tributi munus inter sordida munera non habetur et
 8 ideo decurionibus quoque mandatur. Ex causa fideicommissi manumissus in muneribus
 9 ciuib[us] manumissoris originem sequitur, non eius qui libertatem reliquit. In adoptiu[m]
 familia susceptum exemplo dati muneribus ciuib[us] apud originem aui quoque naturalis
 10 respondere diuo Pio placuit, quamuis in isto fraudis nec suspicio quidem interueniret. Error 25
 eius, qui se municipem aut colonum existimans munera ciuilia suscepturum promisit, de-
 11 fensionem iuris non excludit. Patris domicilium filium aliorum incolam ciuib[us] muneribus
 alienae ciuitatis non adstringit, cum in patris quoque persona domicilli ratio temporaria
 12 sit. In quaestionibus nominatos capitalium criminum ad nouos honores ante causam fini-
 13 tam admitti non oportet: ceterum pristinam interim dignitatem retinent. Sola domus pe-
 14 sessio, quae in aliena ciuitate comparatur, domicilium non facit. Nominati successoris
 15 periculum fideiussorem nominantis non tenet. Fideiussores, qui saluam rem publicam fore
 responderunt¹, et qui magistratus suo periculo nominant poenalibus actionibus non adstrin-
 guntur, in quas inciderunt hi, pro quibus interuenerunt: eos enim damnum rei publicae
 praestare satis est quod promitti uidetur.
- 18 PAULUS libro primo quaestionum. Diuus Seuerus rescripsit interualla temporum in P
 continuandis oneribus² inuitis, non etiam uolentibus concessa, dum ne quis continuet ho-
 norem.
- 19 SCAEUOLA libro primo quaestionum. Quod maior pars curiae efficit, pro eo habetur, P
 ac si omnes egerint.
- 20 PAULUS libro uicensimo quarto quaestionum. Domicilium re et facto transfertur, non P
 nuda || contestatione: sicut in his exigitur, qui negant se posse ad munera ut incolas vocari. 147
- 21 IDEM libro primo responsorum. Lucius Titius cum esset in patris potestate, a magi- P
 stratibus inter ceteros frumento comparando inuitu[m] patre curator constitutus est: cui rei
 Lucius Titius neque consensit neque pecuniam accepit neque in eam canit ant se com- 45
 F(XYMOC)

¹ fore spoponderunt (edd.)? ² honoribus (edd.)?

5 adoptio[n]e F² 7 si si is F² | emanci-
 petur F² 11 excusator F² 14 patrem]
 pater F² 16 apud eosdem] ἐν τῇ Αγρῇ πόλει B
 (Cuiacius ad Papinianum h. l.) 23 relinquit F²
 24 susceptu[m] F² 25 re'spondere F²

27 incola's'm F² 31 qu'a'e F² 35 promitti
 uidentur F², promittere uidentur XYMOC
 42 munera ut] munerant F² 44 compa-
 rendo F

parationibus cum ceteris miscuit: et post mortem patris in reliqua collegarum interpellari coepit. quaeritur, an ex ea causa teneri possit. Paulus respondit eum, qui iniunctum munus a magistratibus suscipere supersedit, posse conueniri eo nomine propter damnum rei publicae, quamvis eo tempore, quo creatus est, in aliena fuerit potestate. Paulus respondit eos, qui pro aliis non ex contractu, sed ex officio quod administraverint conueniuntur, in damnum sortis substitui solere, non etiam in usuras. Idem respondit heredes patris propter munera filii, quae post mortem patris suscepit, iure conueniri non posse. hoc responsum et ad eum pertinet, qui a patre decurio factus post mortem patris munera suscepit. Idem respondit eum, qui decurionem adoptavit, onera decurionatus eius suscepisse uideri exemplo patris, cuius uoluntate filius decurio factus est. Idem re- [B. 54, 1, 18] 5 spondit constante matrimonio dotem in bonis mariti esse: sed et¹ si ad munera municipalia a certo modo substantiae uocentur, dotem non debere computari. Idem respondit, [B.] 10 si per accusatorem criminum capitalium non stetisset, quo minus crimen intra statutum tempus 15 persevereretur, reum non debuisse medio tempore honorem appetere. 'Impe- [Cod. 10, 41, 1] ratores Seuerus et Antoninus Augusti Septimio Zenoni. Pro infante filio, quem decu- 20 rionem esse uoluisti, quamquam fidem tuam in posterum adstrinxeris, tamen interim onera sustinere non cogoris, cum ad ea, quae mandari possunt, uoluntatem deditse uidearis.' 25 7 Idem respondit², si ciuitas nullam propriam legem habet de adiectionibus ad- [Cod. 11, 31, 1] mittendis, non posse recedi a locatione uel uenditione praediorum publicorum iam per- 30 fecta: tempora enim adiectionibus praestituta ad causas fisci pertinent³. 20

22 IDEM libro primo sententiarum. Filii libertorum, libertarumque⁴ liberti, paterni et pa- P
1 troni manumissoris domicilium aut originem sequuntur. Uidua mulier amissi mariti domi-
2 cilium retinet exemplo clarissimae personae per maritum factae: sed utrumque alii inter-
3 uenientibus nuptiis permutatur. Municipes sunt liberti et in eo loco, ubi ipsi domicilium
4 sua uoluntate tulerunt⁵, nec aliquod ex hoc origini patroni faciunt praeciducium et⁶ utrubi- 25
5 que muniberibus adstringuntur. Relegatus in eo loco, in quem relegatus est, interim neces-
6 sarium domicilium habet⁷. Senator ordine motus ad originalem patriam, nisi hoc specia-
7 liter impetraverit, non restitutur. Senatores et eorum filii filiaeque quoquo tempore nati
nataene, itemque nepotes, pronepotes et proneptes⁸ ex filio origini eximuntur, licet muni-
cipalem retineant dignitatem⁹. Senatores, qui liberum commeatum, id est ubi uelint 30
7 morandi arbitrium impetraverunt, domicilium in urbe retinent. Qui faenus exer- [B. 54, 1, 19]
cent, omnibus patrimonii intrubutionibus fungi debent, etsi possessionem non habeant.

23 HERMOGENIANUS libro primo iuris epitomarum. Municeps esse desinit se- [B. 54, 1 n.] P
natoriam adeptus dignitatem, quantum ad munera: quantum uero ad honorem, retinere
1 creditur originem. denique manumissi ab eo eius municipii efficiuntur municipes, unde 35
originem trahit. Miles ibi domicilium habere uidetur, ubi meret, si nihil in patria pos-
sideat.

24 SCAEUOLA libro secundo digestorum. Constitutionibus principum continetur, [B. 54, 1, 18] A
ut pecuniae, quae ex detimento soluitur, usurae non praestentur: et ita imperatores An-
toninus et Uerus Augusti rescripserunt his uerbis: 'Humanum est reliquorum usuras neque 40
ab ipso, qui ex administratione honoris reliquat¹⁰ est, neque a fideiussore eius, et multo
F(XYMO)

¹ et del. (Taur.) ² rescripsit (similiter Cuiacius)? ³ Imp. Antoninus Aug. Herculano.
Si sine ulla condicione praedia uendente re publica comparasti, perfecta uenditione nulla
ratione uerteris, ne adiectione facta auferri tibi dominium possit. tempora enim adiectionibus
praestituta ad causas fisci pertinent, nisi si qua ciuitas propriam legem habeat
Cod. Iust. ⁴ libertarumque (Savigny op. min. 3, 245)? ⁵ contulerunt (cf. D. 50, 16, 239, 2:
van de Water)? ⁶ sed (Krueger)? ⁷ capita sic ordina: 3. 5. 4. 6 ⁸ itemque nepotes
et neptes (del. pronepotes et pro)?

5 eos] eum F 10 ab idem legem incipit F 29 'n'ataene F² 34 quantum ad] F¹, hoc
16 posterum] Cod. Iust., posteri F¹ | interim autem quantum ad F² 36 u'b'ideatur F⁴
om. Cod. Iust. 17 mandare F¹ 20 prae- 39 praeste'n'tur F² 40 ueruis F¹
stit'nt'a F² 26 puneribus F 28 quoque F²

'minus a magistratibus, qui cautionem acceperint, exigi'. cui consequens est, ut ne in futurum a forma obseruata discedatur.

- 25 UPIANUS libro primo ad edictum praetoris. Magistratus municipales cum unum magistratum // administrent, etiam unius hominis uicem sustinent. et hoc plerumque quidem legi municipali eis datur: uerum et si non sit datum, dummodo non denegatum, moribus competit.
- 26 PAULUS libro primo ad edictum. Ea, quae magis imperii sunt quam iuris dictionis, magistratus municipalis facere non potest. Magistratus municipalibus non permittitur in integrum restituere aut bona rei seruandae causa iubere possideri: ant dicitur seruandae causa, uel legatorum seruandorum causa.
- 27 UPIANUS libro secundo ad edictum. Eius, qui manumisit, municeps est manumisus, non domicilium eius, sed patriam secutus. et si patronum habeat duarum ciuitatum municipem, per manumissionem earundem ciuitatum erit municeps. Si quis negotia sua non in colonia, sed in municipio semper agit, in illo nendit emit contrahit, in eo foro balineo spectaculis uitit, ibi festos dies celebrat, omnibus denique municipii comodis, nullis coloniarum fruitur, ibi magis habere domicilium, quam ubi colendi causa deueraatur. Celsus libro primo digestorum tractat, si quis instructus sit duobus locis aquiliter neque hic quam illuc minus frequenter commoretur: ubi domicilium habeat, ex destinatione animi esse accipendum. ego dubito, si utruberque destinato sit animo, an possit quis duobus locis domicilium habere. et uerum est² habere, licet difficile est: quemadmodum difficile est sine domicilio esse quemquam. puto autem et hoc procedere posse, si quis domicilio relieto nauiget uel iter faciat, quaerens quo se conferat atque ubi constituat: nam hunc puto sine domicilio esse. Domicilium autem habere potest et relegatus eo loci, unde arcetur, ut Marcellus scribit.
- 28 PAULUS libro primo ad edictum. Inter conuenientes et de re maiori apud magistratus municipales agetur.
- 29 GAIUS libro primo ad edictum prouinciale. Incola et his magistratibus parere debet, apud quos incola est, et illis, apud quos ciuis est: nec tantum municipali iurisdictioni in utroque municipio subiectus est, uerum etiam omnibus publicis muniberibus fungi debet.
- 30 UPIANUS libro sexagensimo primo ad edictum. Qui ex uico ortus est, eam patrem intellegitur habere, cui rei publicae nucus ille respondet.
- 31 MARCELLUS libro primo digestorum. Nihil est impedimento, quo minus quis ubi uelit habeat domicilium, quod ei interdictum non sit.
- 32 MODESTINUS libro quarto differentiarum. Ea, quae desponsa est, ante contractas nuptias suum non mutat domicilium.
- 33 IDEM libro singulari de manumissionibus. Roma communis nostra patria est.
- 34 IDEM libro tertio regularum. Incola iam muniberibus publicis destinatus nisi perfecto munere incolatui renuntiare non potest.
- 35 IDEM libro primo excusationum. Εἰδέναι χρή ὅτι ὁ ἐν ἀγρῷ καταμένων inkόλας οὐ νομίζεται· ὁ γὰρ ἔκειμης τῆς πόλεως ἐξαιρέτοις μὴ χρώμενος οὐτως οὐ νομίζεται εἰναὶ inkόλας.
- 36 IDEM libro primo responsorum. Titio, cum esset Romae studiorum gratia, epistula missa est a magistratibus patriae suae, ut porrigeret imperatori decretum eiusdem ciuitatis, quod erat cum ipsa epistula missum. is autem, qui suscepisset litteras restituendas, collusione facta dedit Lucio Titio, qui et ipse Romae morabatur suae rei gratia: ³ sublato F(XYMOC)

¹ uidetur ins. ² posse ins. ³ is ins.

9 iuberi possidere F¹ 10 'c'an'tsa uel F²
14 in eo] Hal., eo in FXY³MOC, et in Y⁴
15 festis F⁵ 16 colendi] colendi ruris F⁶
18 ex destinatione] Brencmannus, extimatione
F, extimationem XYO, estimationem MC

25 pr'omo F⁷ 27 prouinciale om. F⁸
39 incolas F⁹ 40 οὐτως] F¹⁰, οὐτος F¹¹: cf.
vol. I p. 788, 24 41 incolas F¹² 44 suscep-
pisset F

- Titi nomine, cui erat decretum missum, uti per ipsum daretur, suum nomen scripsit et sic imperatori decretum secundum mandata rei publicae dedit. quaero, qui uiaticum petere ab ea potuisse? et quid commisisse uidetur is, qui non restituit litteras ei, cui restituere mandatum suscepserat, et is, qui sublato alieno nomine inscriptoque suo, quasi ipse iussus a patria, decretum imperatori porrexit? Herennius Modestinus respondit Titium 5
 1 quidem uiaticum petere non posse: sed eum qui nomen incidisset¹. Titius pro pecunia publica, quam ipse credidit, pignus accepit pacto facto cum debitore, ut non soluto debito sine ulla repremissione² distrahabatur pignus. succedentes gradus³ in locum Titii nomen et pignus probauerunt usque ad Maeium: ex uen[di]tione pignoris propter repremissionem f. 488 a magistratu⁴ uendentibus factam de modo fundi demonstrato satis debito factum non 10 est. quaeretur, quis rei publicae tenetur. Herennius Modestinus: Titium, cum successores eius periculum nominis agnouerint, eo nomine obstrictum non esse respondi: sed nec post magistratus qui uendidisse proponuntur, cum uidelicet pluris uendiderunt propter mensurae agri demonstrationem et hoc, qua⁵ pluris uendiderunt, restituere minore modo deprehenso iussi sunt. eum igitur, qui nouissimus nomen probauit, indemnitati rei publicae 15 satisfacere debere, si nomen ad successorem idoneum transmississe non doceatur.
- 37 CALLISTRATUS libro primo de cognitionibus. De iure omnium incolarum, quos quaeque E ciuitates sibi uindicant, praesidum prouinciarum cognitio est. cum tamen se quis negat incolam esse, apud eum praesidem prouinciae agere debet, sub cuius cura est ea ciuitas, a qua uocatur ad munera, non apud eam, ex qua ipse se dicit oriundum esse: idque 20 diuus Hadrianus rescrispit. Mulieris, quae aliunde orta, alibi nupta est, libertos eo loco 2 munus facere debere, unde patrona erit et ubi ipsi domicilium habebunt, placet. Mulieres, 2 quae in matrimonium se dederint non legitimum, non ibi muneribus fungendas, unde mariti earum sunt, sciendum est, sed unde ipsae ortae sunt: idque diui fratres rescriperunt. 24
- 38 PAPIRIUS IUSTUS libro secundo de constitutionibus. Imperatores Antoninus et Uerus E Augusti rescriperunt gratiam se facere iurauandi ei, qui iurauerat se ordini non inter- 1 futurum et postea duumuir creatus esset. Item rescriperunt colonos praediorum fisci muneribus fungi sine damno fisci oportere, idque excutere praesidem adhibito procuratore 2 debere. Imperatores Antoninus et Uerus rescriperunt ad magistratus officium pertinere exactionem pecuniae legatorum, et si cessauerint, ipsos uel heredes conueneri aut, si sol- 30 3 uendo non sint, fideiuersores eorum qui pro his cauerunt. Item rescriperunt [B. 54, 1 n.] mulierem, quamdiu nupta est, incolam eiusdem ciuitatis uideri, cuius maritus eius est, et 4 ibi, unde originem trahit, non cogi muneribus fungi. Item rescriperunt patris, qui consulto filium emancipauerat, ne pro magistratu eius caueret, perinde bona teneri atque 5 si fideiuersor pro eo extiasset. Item rescriperunt, cum quaeritur, an municeps quis [B. 35 sit, ex ipsis etiam rebus probationes sumi oportere: nam solam nominis similitudinem 6 ad confirmandam cuiusque originem satis non esse. Imperatores Antoninus et Uerus rescriperunt non minus eos, qui compulsi magistratu funguntur, cauere debere, quam qui sponte officium adgnouerunt.

F(X)YMOC)

¹ plura desiderantur (Schulting) ² sine ulla repremissione] aut delenda haec (cf. u. 9) aut corrupta: potest fuisse sine ulla remissione ³ gradus] magistratus (MÖTRATUS: Cuiacius)?
⁴ magistratibus (Cuiacius)? ⁵ quo?

2 ui'ti'aticum F²: τῆς ὁδοῦ ΜΝΗΣΤΡΟΝ B apud Cuiacium (Heimb. 54, 1 not.) 3 ab] hab F⁴ mandatō'um F⁴ 5 respondit] f, perspondit F² 9 'us'qu'a'e F² | re'mpro'missionem F² 13 uidelicet F² 14 minore om. F² 15 nomem F² 20 oriundum F² 21 mulieris] FXY²M²?; in persona mulieris Y²M²OC,

mulieri Taur.: scilicet male inciderunt ante libertos 24 diuī' F² 25 papirius iustus] F², papirus F¹ 26 augusti om. Taur. 28 sine'a' damno F² 29 ab imperatores legem incipit F² 30 cessaueri'nt F² | conueneri F² 33 originen F² 38 magistratui F²

II.

R DE DECURIONIBUS ET FILIIS EORUM R

SP

- 1 ULPIANUS libro secundo opinionum. Decuriones, quos sedibus ciuitatis, ad quam pertinent, relictis in alia loca transmigrasse probabitur, praeses prouinciae in patrium solum reuocare et muneribus congruentibus fungi curet.⁵
- 2 IDEM libro primo disputationum. Qui ad tempus relegatus est, si decurio sit, desinet esse decurio. reuersus plane locum suum quidem non optinebit, sed non semper prohibetur decurio fieri. denique in locum suum non restitueretur (nam et sublegi in locum eius potest) et si numerus ordinis plenus sit, exspectare eum oportet, donec alias uacet. alia causa est eius, qui ad tempus ordine remouetur: hic enim impleto tempore decurio est.¹⁰ sed et in huius locum sublegi poterit: sed et si plenum locum inuenierit, exspectet, donec locus uacet. Restitutus tamen in ordinem utrum eum ordinem teneat, quem primum habuit, an uero quem nunc nanctus est, quaeri potest, si forte de ordine sententiarum dicendarum agatur. arbitror tamen eundem ordinem tenere, quem pridem habuit. non idem erit in eo, qui relegatus ad tempus est: nam hic uelut nouus in ordinem uenit. In filiis¹⁵ decurionum quaestio est, utrum is solus decurionis filius esse uideatur, qui conceptus et natus est ex decurione, an uero et is, qui ante natus est, || quam pater decurio fieret.¹⁶ et quidem quantum pertinet, ne fustibus castigetur et ne in metallum detur, non nocet plebeio patre esse natum, si postea honor decurionis patri eorum accesserit. in aucto quoque Papinianus idem respondit. ne patris nota filius macularetur^{1.} Sed si pater ipsius²⁰ ordine motus sit, si quidem ante conceptionem eius moueat, arbitror eum quasi plebei filium in honoribus spectari: quod si post conceptionem pater ipsius dignitatem amiserit, 4 dicendum erit benigne ut decurionis filium intuendum. Proinde hic quoque, qui post patris relegationem natus sit, si quidem ante conceptus est, similis senatoris filio habebitur: si postea, nocebit illi relegatio. Si ad tempus ordine moto patre fuerit natus me-²⁵ dioque tempore conceptus et editus, an quasi decurionis filius nascatur, licet pater eius ante obierit, quam in ordinem³ uenerit? quod benigne erit admittendum. Praeterea si conceptus sit a plebeio, mox ante editionem pater eius decurionatum adeptus ante editionem amiserit: non infauorabiliter quis medium tempus illi prodesse ueluti iam nato³⁰ respondebit. Nullum patris delictum innocentii filio poena est: ideoque nec ordine decurionum aut ceteris honoribus propter eiusmodi causam prohibetur. Maiores⁴ [Pon. 45, 2] annis quinquaginta quinque ad decurionatus honorem inuiti uocari constitutionibus prohibentur. sed si ei rei consenserint, et si maiores annis septuaginta sint, munera quidem ciuilia obire non coguntur, honores autem gerere debent.³⁴
- 3 IDEM libro tertio de officio proconsulis. Generaliter id erit defendendum, ut qui cle-³⁵ mentiorem sententiam passus est ob hoc, ⁵quod ad tempus relegatur, boni consulere debeat humanitatis sententiae nec decurionatum recipiat. Sed si quis ob falsam⁶ causam uel aliam de grauioribus non ad tempus sit relegatus, sed ad tempus ordine motus, in ea est causa, ut possit in ordinem redire. imperator enim Antoninus edicto [Cod. 10, 59, 1] proposito statuit, ut cuicunque aut quacumque causa ad tempus ordine uel aduocationibus uel quo alio officio fuisset interdictum, completo tempore nihil minus fungi honore vel F(XYMOC)

¹ ne patris nota filius macularetur del. (glossema ad u. 23)
(cf. u. 6) ⁴ falsi (Hal.)?

² denuo ins.

³ ob ins.

⁵ curat F² ⁶ disputationem F⁸ locum]
eolum F⁶ 11 exspectet et donec F¹² utrum
eum ordinem om. F¹ 15 uolunt F² 21 e'or'um
F⁴ 36 ob hoc seq.] sic intellege: qui delicti
condemnatus est, cuius legitima poena est relegatio
ad tempus uel ea maior, quamquam iudez
clementiorem sententiam tulerit, puta multam

tantum ei imposuerit, tamen decurionatum amittere (arg. D. 50, 1, 15 pr. al.), nisi forte in sententia expressum est eum ad certum tempus ordine moueri: quamquam ante Caracallae de ea re constitutionem ne hoc quidem obtinuisse ostendit lex 5 h.t. | boni] sic nec quicquam mutatum F⁴⁰ ut quicunque F⁴¹ interdict' o'um F⁴

officio possit. et hoc recte: neque enim exaggeranda fuit sententia, quae modum interdictioni fecerat. Spurios posse in ordinem allegi nulla dubitatio est: sed si habeat competitorem legitime quaesitum, praeferriri eum oportet¹, diui frates Lolliano Auito Bithyniae praesidi rescriperunt. cessantibus uero his etiam spurii ad decurionatum et re et uita honesta recipientur: quod utique non sordi erit ordini, cum ex utilitate eius sit semper ordinem plenum habere. Eis, qui Iudaicam superstitionem se- [Collectio const. eccl. p. 1310] quuntur, diui² Seuerus et Antoninus honores adipisci permiserunt, sed et necessitates eis imposuerunt, qui superstitionem eorum non laederent.

4 MARCIANUS libro primo de iudiciis publicis. Decurio, qui prohibetur conducere quae-dam, si iure successerit in conductione³, remanet in ea. quod et in omnibus similibus seruandum est.

5 PAPINIANUS libro secundo quaestionum. Ad tempus ordine motos ex crimen, quod *P* ignominiam importat, in perpetuum moueri placuit. ad tempus autem exulare iussos ex crimen leuiore uelut transacto negotio non esse inter infames habendos. 14

6 IDEM libro primo responsorum. Spurii decuriones fiunt: et ideo fieri poterit ex in- cesto quoque natus: non enim impedienda est dignitas eius qui nihil admisit. Minores uiginti quinque annorum decuriones facti sportulas decurionum accipiunt: sed interim suffragium inter ceteros ferre non possunt. Decurio etiam suae ciuitatis uectigalia exercebitur. Qui iudiciorum publici quaestione citra ueniam abolitionis deseruerunt, decurionum honore decorari non possunt, cum ex Turpilliano senatus consulto notentur ignominia ueluti calumniae causa iudicio publico damnati. || Pater, qui filio decurione creato f. 439 prouocauit, etsi praescriptione temporis exclusus fuerit, si quod gestum est non habuit ratum, muneribus ciuibibus pro filio non tenebitur. Priuilegiis cessantibus ceteris eorum causa potior habetur in sententiis ferendis, qui pluribus eodem tempore suffragiis iure decurionis decorati sunt. sed et qui plures liberos habet, in suo collegio primus sententiam rogatur ceterosque honoris ordine praecellit.

7 PAULUS libro primo sententiarum. Honores et munera non ordinatione, sed posterioribus quibusque iniungenda sunt. Surdus et mutus si in totum non audiant aut non loquantur, ab honoribus ciuibibus, non etiam a muneribus excusantur. Is, qui non sit decurio, duumuiratu uel aliis honoribus fungi non potest, quia decurionum honoribus plebeii fungi probibentur. Ad decurionatum filii ita demum pater non consentit, si con- [BS. 38, 8, 1 sch. 20] trariam uoluntatem uel apud acta praesidis uel apud ipsum ordinem uel quo alio modo contestatus sit.

8 HERMOGENIANUS libro primo iuris epitomarum. Decurionibus facultatibus lapsis aliena decerni permissum est, maxime si ob munificentiam in patriam patrimonium ex- hauserint.

9 PAULUS libro primo decretorum. Seuerus Augustus dixit: 'etsi probaretur Titius in seruitute patris sui natus, tamen, cum ex libera muliere sit procreatus, non prohibetur decurio fieri in sua ciuitate'. Non esse dubitandum, quin nauicularii non debent decuriones creari. 40

10 MODESTINUS libro primo responsorum. Herennius Modestinus respondit sola albi prescriptione minime decurionem factum, qui secundum legem decurio creatus non sit.

11 CALLISTRATUS libro primo cognitionum. Non tantum qui tenerae aetatis, sed etiam *E F(XYMO)*

¹ oportet del. ² diui del. (cf. Rudorff *Zeitschrift für Rechtsgeschichte* 9, 114) ³ con- ductionem (edd.)?

6 iud'a'icam *F* | sequantur *F* 7 honores seq.] τὰς μὲν βλαπτούσας τὴν θρησκείαν αὐτῶν τιμάς ἔει ἀνάγκης πράττογειν Collect.: qui ne muta, nam referunt tam ad honores quam ad necessitates siue munera (cf. D. 27, 1, 15, 6) 9 decurio'n' qui *F* 14 infamis *F* 18 fer're *F* 20 honori *F* 24 decuriones *F* 27 or-

dinationi *F* 28 iniungendae *F* 29 duumuirato *F* 32 apud 'praesid' ipsum *F* 34 juris om. *F* 41 alui proscriptione *F*, salarii (solam *O*) praescriptione (proscriptione *Y*) *X'F'OC*, scriptione (om. alui pro) *M*, inc. *X'Y'*

- qui grandes natu sunt decuriones fieri prohibentur. Illi quasi inhabiles rem publicam tueri ad tempus excusantur, hi uero in perpetuum amouentur: non alias seniores, ne seniorum excusatione iuniores onerentur ad omnia munera publica suscipienda soli relictii. neque enim minores uiginti quinque annis decuriones allegi [Ecloga 37, 45 (Zachar. ius Gr. R. 4, 149)] nisi ex causa possunt, neque hi, qui annum quinquagensimum et quintum excesserunt.⁵ nonnumquam etiam longa consuetudo in ea re obseruata respicienda erit. quod etiam custodiendum principes nostri consulti de allegendis in ordine Nicomedensium huius aetatis hominibus rescrisperunt.
- 12 IDEM libro sexto cognitionum. Eos, qui utensilia negotiantur et uendunt, licet ab aedilibus caeduntur, non oportet quasi uiles personas neglegi. denique non sunt prohibiti huiusmodi homines decurionatum uel aliquem honorem in sua patria petere: nec enim infames sunt. sed ne quidem arcentur honoribus, qui ab aedilibus flagellis caesi sunt, quamquam iure suo ita aediles officio isto fungantur. in honestum tamen puto esse huiusmodi personas flagellarum ictibus subiectas in ordinem recipi, et maxime in eis cinitibus, quae copiam uirorum honestorum habeant: nam paucitas eorum, qui munieribus publicis fungi debeant, necessaria¹ etiam hos ad dignitatem municipalem, si facultates habeant, inuitat.
- 13 PAPIRIUS IUSTUS libro secundo de constitutionibus. Imperatores Antoninus et Uerus Augusti rescrisperunt in tempus relegatos et reuersos in ordinem allegi sine permisso principis non posse. Item rescrisperunt relegatos non posse tempore finito in ordinem decurionum allegi, nisi eius aetatis fuerint, ut nondum decuriones creari possent, et dignitas certa spem² eius honoris id faceret, ut princeps indulgere possit. Item rescrisperunt eum, qui in relegatione natus est, non prohiberi honore decurionatus fungi. Item rescrisperunt non admitti contradicere uolentem, quod non recte quis sit creatus decurio, cum initio contradicere debuerit.
- 14 PAULUS libro primo quaestionum. De decurione damnato non debere quaestionem ^P haberi || diuus Plus rescripsit. unde etiam si desierit decurio esse, deinde damnetur, non esse torquendum in memoriam prioris dignitatis placet.

III.

R DE ALBO SCRIBENDO R

- 1 ULPIANUS libro tertio de officio proconsulis. Decuriones in albo ita scriptos esse oportet, ut lege municipali praecipitur: sed si lex cessat, tunc dignitates erunt spectandae, ut scribantur eo ordine, quo quisque eorum maximo honore in municipio functus est: puta qui duumiratum gesserunt, si hic honor praecellat, et inter duumirales antiquissimus quisque prior: deinde hi, qui secundo post duumiratum honore in re publica functi sunt: post eos qui tertio et deinceps: mox hi qui nullo honore functi sunt, prout quisque eorum in ordinem uenit. In sententiis quoque dicendis idem ordo spectandus est, quem in albo scribendo diximus.
- 2 IDEM libro secundo opinionum. In albo decurionum in municipio nomina ante scribi oportet eorum, qui dignitates principis indicio consecuti sunt, postea eorum, qui tantum municipalibus honoribus functi sunt.

F(XYMOC)

¹ necessario (edd.)? ² spe?

1 natu] natae F¹ 2 bero F² 3 iuniores] 30 aluo F 31 aluo F 34 duumirales F²
iniures F¹ | re's'licti F² 16 municipale'm' 35 prior'is' deinde F² | in re om. F² 38 aluo F
si F² 17 inuitet F 23 relegationi F² 39 aluo F

III.

R DE MUNERIBUS ET HONORIBUS R

SEP

- 1 HERMOGENIANUS libro primo epitomarum. Munerum ciuilium quaedam sunt [B.54, 3 n.] *P
 1 patrimonii, alia personarum. Patrimonii sunt munera rei uehicularis, item nauicularis:
 2 decemprimatus: ab istis enim periculo ipsorum exactiones sollemnium celebrantur. Perso-
 nalia ciuilia sunt munera defensio cinitatis, id est ut syndicus fiat: legatio ad census ac-
 cipiendum vel patrimonium: scribetus: καμηλασια: annonae ac simili cura: praediorumque¹
 publicorum: frumenti comparandi: aquae ductus: equorum circensium² spectacula: publicae
 niae munitiones³: arcas frumentariae: calefactiones⁴ thermarum: annonae diuisione⁵ et quae-
 cumque aliae curae istis sunt similes. ex his enim, quae rettulimus, cetera etiam per leges 10
 3 cuiusque ciuitatis ex consuetudine longa intellegi potuerunt⁶. Illud tenendum est genera-
 liter personale quidem munus esse, quod corporibus labore cum sollicitudine animi ac
 4 vigilancia sollemniter extitit⁷, patrimonii vero, in quo sumptus maxime postulatur. Aequo
 personale munus est tutela, cura adulti furiosue, item prodigi, muti, etiam [BS. 38, 1, 6 sch. 15]
 uentris, etiam ad exhibendum cibum potum tectum et similia. sed et in bonis⁸, cuius of-
 ficio usus espiones interpellantur ac, ne debitores liberentur, prouidetur: item ex Carboniano
 edicto bonorum possessione petita, si satis non detur, custodiendis bonis curator datus
 personali fungitur munere. his similes sunt bonis dati curatores, quae fuerunt eius, qui ab
 hostibus captus est et reuerti speratur: item custodiendis ab eo relictis, cui needum quis-
 quam ciuili vel honorario iure successit, curatores constituti.²⁰
- 2 ULPIANUS libro vicensimo primo ad Sabinum. Quod ad honores pertinet, creditur in S
 potestate filium habere etiam is, qui in patria potestate est.
- 3 IDEM libro secundo opinionum. Et qui originem ab urbe Roma habent, si alio loco S
 1 domicilium constituerunt, munera eius sustinere debent. His, qui castris operam [B.54, 4, 2
 per militiam dant, nullum⁹ municipale manus iniungi potest. ceteri autem priuati, quamuis 25
 2 militum cognati sunt, legibus patriae suae et prouinciae oboediire debent. Si in me- [(B)]
 tallum datus in integrum restitutus sit, perinde ac si nec damnatus fuisse, ad munera vel
 honores uocatur: nec opponet fortunam et casus tristiores suos ad hoc solum, ne patriae
 3 4 idoneus ciuis esse uideatur. Corporalia munera feminis ipse sexus denegat. Quo minus
 honores aut munera iniungantur filio, si nullam habet excusationem, intercedere [B.54,
 5 pater, in cuius potestate est, ius non habet. Quod pater non consensit honoribus 34
 muneribus filii, ne illius patrimonium oneri subiciatur, praestat defensionem, non ciuem
 6 patriae utilitatibus quatenus potest aufert. Quamuis maior annis [cf. D. 50, 5, 1, 9. B. 54, 4 n.
 septuaginta et quinque liberorum incolumium pater sit ideoque a muneribus ciuibibus ex- f. 440
 7 ousetar, filii tamen eius suo nomine competentia munera adgnoscere debent: ideo enim pro- 35
 prium praemium immunitatis propter filios¹⁰ patribus datum est, quod illi subibunt. [(B)]
 7 Utricu[m] onera munerum ciuilium nomine priuigni sui suscipere nulla iuris ratione cogitur.

F(XYMO)

¹ que del. (Hal.) ² ad ins. ³ munitionis? ⁴ calefactionis? ⁵ diuisionis? ⁶ pro
 lege cuiusque ciuitatis et consuetudine longa intellegi poterunt? ⁷ quod corporis laborem
 cum sollicitudine animi ac uigilancia sollemniter exigit? ⁸ absentis curator datus simi-
 liaue ins. ⁹ operam dant, per militiam nullum? ¹⁰ propter filios del.

6 sundicu[m] F¹ | accipiendum] F¹, accipien-
 dos F²: cf. l. 18 § 16 h. t. 7 scribatus] Cu-
 iaci[us] citans Cod. 7, 62, 4, scribitus F², scri-
 bitas F¹: cf. l. 18 § 17 h. t. | καμηλασια] huc
 uidetur spectare quae ex h. t. afferuntur in
 schol. Bas.: το ἀποτρέφειν οὐχίμata τῆς πό-
 λεως: cf. l. 18 § 11 h. t. ceterum uocabulum
 factum est ut ἀπασια nec opus emendatione
 13 sollemniter] F², principaliter F¹: πρωτο-

τύπως B (apud Cuiacium in parasitilis dig.
 opp. uol. I p. 584 ed. Paris. 1637), quod quam-
 quam ad hanc lectionem uideatur expressum,
 iamen nihil obstat, quominus Anonymus ita
 illam reddere uoluerit | patrimonia F¹ 14 tu-
 t'ela F¹ 15 uentri F¹ ciuum F¹ 19 spe-
 tatur F¹ | relictis] relictis bonis F² 23 ab]
 ad F¹ 30 iniunguntur F¹ 37 munerum]
 munera F¹ | cogitur F²

8 Liberti muneribus fungi debent apud originem patronorum, sed si sua patrimonia habent
 9 suffectura oneribus: res enim patronorum munieribus libertinorum subiecta non est. Quod
 10 pater in reatu criminis alicuius est, filii impedimento ad honores esse non debet. Deca-
 protos etiam minores annis uiginti quinque fieri, non militantes tamen, pridem placuit, qua
 11 patrimonii magis onus uidetur esse. Exactionem tributorum onus patrimonii esse constat.
 12 Cura frumenti comparandi munus est, et ab eo aetas septuaginta annorum uel numerus
 13 quinque incolium liberorum excusat. Eos milites, quibus superuenientibus [B.54, 4, 2]
 hospitia praeberi in ciuitate oportet, per uices ab omnibus, quos id munus contingit, suscipi
 14 oportet. Munus hospitis in domo recipiendi non personae, sed patrimonii onus est. [B.]
 15 Praeses prouinciae prouideat munera et honores in ciuitatibus aequaliter per uices secun-
 dum aetates et dignitates, ut gradus munierum honorumque qui¹ antiquitus statuti sunt,
 iniungi, ne sine discrimine et frequenter isdem oppressis simul uiris et uiribus res publicae
 16 destituantur. Si duo filii in patria potestate sint, eodem tempore munera eorum [B.54, 4, 2]
 17 pater sustinere non compellitur. Si is, qui duos filios relinquebat, nihil de expedi- [B.]
 dis muneribus alterius filii ex communi patrimonio supremis suis cauit, propriis sumptibus
 is et munera et honores, qui ei iniungentur, suscipere debet, quamuis pro altero uinus pater
 eiusmodi onera expedierit.

4 IDEM libro tertio opinionum. Cura exstruendi uel reficiendi operis in ciuitate munus s
 publicum est, a quo quinque liberorum incolium pater excusatur: nec si per uim ex-
 1 tortum munus fuerit, excusationem, quam habet ab aliis muneribus, auferet. Deficientium
 facultatibus ad munera uel honores qui indicuntur excusatio non perpetua, sed temporalis
 est: nam si ex uoto honestis rationibus patrimonium incrementum acceperit, suo tempore,
 2 an idoneus sit aliquis ad ea, quae creatus fuerit, aestimabitur. Inopes onera patrimonii
 3 ipsa non habendi necessitate non sustinent, corpori autem indicta obsequia soluant. Qui
 obnoxius muneribus suae ciuitatis fuit, nomen militiae defugiendi oneris municipalis gratia
 dedit: deteriorem causam rei publicae facere non potuit.

5 SCAEUOLA libro primo regularum. Naucularii et mercatores olearii, qui magnam partem s
 patrimonii ei rei contulerunt, intra quinquennium munieris publici uacationem habent.

6 ULPIANUS libro quarto de officio proconsulis. Rescripto diuorum fratrum ad Rutilium s
 Lupum ita declaratur: Constitutio, quas cautum est, prout quisque decurio creatus est, ut²
 ita et magistratum apiscatur, totiens sernari debet, quotiens idoneos et sufficientes omnes³
 contingit. ceterum si ita quidam tenues et exhausti sunt, ut non modo publicis honoribus
 pares non sint, sed et uix de suo uictum sustinere possint: et minus utile et nequaquam
 honestum est talibus mandari magistratum, praesertim cum sint qui conuenienter ei et
 suae fortunae et splendori publico possint creari. sciant igitur locupletiores non debere s
 'se hoc praetextu legis uti et de tempore, quo quisque in curiam alectus sit, inter eos
 1 demum esse querendum, qui pro substantia sua capiant honoris dignitatem'. Debitores
 rerum publicarum ad honores inuitari non posse certum est, nisi prius in id quod debetur
 rei publicae satisficerint. sed eos demum debitores rerum publicarum accipere debemu, s
 qui ex administratione rei publicae reliquantur: I ceterum si non ex administratione sint 1.440
 debitores, sed mutuam pecuniam a re publica acceperint, non sunt in ea causa, ut honoribus
 arceantur. plane uice solutionis sufficit, ut quis aut pignoribus aut fideiussoribus
 idoneis caueat: et ita diuini fratres Aufidio Herenniano rescripsierunt. sed et si ex pollicita-
 2 ribus arceantur. Si quis accusatorem non habeat, non debet honoribus prohiberi, quemad-
 F(XYMOC)

¹ qui del. ² esse ins. (edd.)

1 fingi F¹ | habe's a'nt F² 2 libert'in'orum
 F² 4 qui'a' F² 8 praeueri F² | id] ad F
 10 ciuita'stibus F² 12 opprensis F² 14 re-
 linquiebat F² 15 supremis F² 18 refi-
 ciendi] perficiendi F²: cf. p. 915, 5 19 ex-
 cusetur F² 20 auferret F² 29 fratrum

om. F² 30 luppum F² 31 et sufficientes
 sufficientes F² 32 tenu'e's F² 34 ei F²,
 rei F² 36 hoc] hos F² 40 reliquantur
 Hal, reliquantur F² 41 re] rei F² 43 an-
 d'e'io F² 45 debeat F²

modum non debet is, cuius accusator destiterit. ita enim imperator noster cum diuo patre suo rescripsit. Sciendum est quaedam esse munera aut personae aut patrimoniis, itidem quosdam esse honores. Munera, quae patrimonii iniunguntur, uel intributiones talia sunt, ut neque aetas ea excuset neque numerus liberorum nec alia praerogativa, quae solet a personalibus muniberis exire¹. Sed enim haec munera, quae patrimonii indicuntur, duplia sunt: nam quaedam possessoribus iniunguntur, siue municipes sunt siue non sunt, quaedam non nisi municipibus uel incolis. intributiones, quae agris fiunt uel aedificiis, possessoribus indicuntur: munera uero, quae patrimoniorum habentur, non aliis quam municipibus uel incolis.

7 MARCIANUS libro secundo publicorum. Reus delatus etiam ante sententiam honores petere principalibus constitutionibus prohibetur: nec interest, plebeius an decurio fuerit. sed post annum, quam reus delatus est, petere non prohibetur, nisi per ipsum [Pon. 24, 33] stetit, quo minus causa intra annum expediretur. Eum, contra quem propter homines appellatum est, si pendente appellatione honorem usurpanterit, coercendum diuus Seuerus rescripsit. ergo et si is, qui honoribus per sententiam uti prohibitus est, appellauerit, abstinere interim petitione honoris debebit.

8 ULPIANUS libro undecimo ad edictum. Ad rem publicam admistrandam ante uicensimum quintum annum, uel ad munera quae non patrimonii sunt uel honores, admitti minores non oportet. denique nec decuriones creantur uel creati suffragium in curia ferunt. annus autem uicensimus quintus coepitus pro pleno habetur: hoc enim in honoribus fauoris causa constitutum est, ut pro plenis inchoatos accipiamus, sed in his honoribus, in quibus rei publicae quid eis non committitur. ceterum cum damno publico honorem ei committi non est dicendum, etiam cum ipsis pernicie minoris.

9 IDEM libro tertio de officio consulis. Si quis magistratus in municipio creatus munere iniunctu fungi detrectet, per praesides munus adgnoscere cogendus est remediis, quibus tutores quoque solent cogi ad munus quod iniunctum est adgnoscendum.

10 MODESTINUS libro quinto differentiarum. Honorem sustinenti munus imponi non potest: munus sustinenti honor deferri potest.

11 IDEM libro undecimo pandectarum. Ut gradatim honores deferantur, edicto, et ut a minoribus ad maiores perueniatur, epistula diui Pii ad Titianum exprimitur. Etsi lege municipali caueatur, ut praeferantur in honoribus certae condicioneis homines: attamen sciendum est hoc esse obseruandum, si idonei sint: et ita rescripto diui Marci continetur. Quotiens penuria est eorum, qui magistratum suscipiunt, immunitas ad aliquid infringitur, sicuti diui fratres rescripserunt. Reprobari posse medicum a re publica, [cf. Mod. D. 27, 1, 6, 6] quamvis semel probatus sit, diuus Magnus Antoninus cum patre rescripsit. Eos, qui pri mis litteris pueros inducunt, non habere uacationem diuus Magnus Antoninus rescripsit.

12 IAUOLENUS libro sexto ex Cassio. Cui muneric publici uacatio datur, non remittitur ei, ne magistratus fiat, quia id ad honorem magis quam ad munera pertinet. cetera omnia, quae ad tempus extra ordinem exiguntur, ueluti munitio uiarum, ab huiusmodi persona exigenda non sunt.

13 IDEM libro quinto decimo ex Cassio. Uacatio itemque immunitas, quae liberis et posteris alicuius data est, ad eos dumtaxat pertinet, qui eius familiae sunt.

14 CALLISTRATUS libro primo de cognitionibus. Honor municipalis est administratio rei publicae cum dignitatis gradu, siue cum sumptu siue sine erogatione contingens. Munus aut publicum aut priuatum est. publicum munus dicitur, quod in administranda re publica F(XYMOC)

¹ excusare (edd.)?

6 iniunguntur F² 7 municipibus] munib[us F²] intributiones quae] F², in tributione usque F² 10 publicorum] publicorum iudiciorum F² 13 expedietur F² 14 usurauerit F² 16 debit[ur] F² 20 fu[e-

runt F² 21 accipiemus F² 23 perniciae F² 26 ad cognoscendum F² 30 peruenientur F² 31 praeferentur F² 37 ex om. F² 38 id ad honorem F² 43 honoris municipalis F² 44 sumpto F²

- 2 cum sumptu sine titulo dignitatis subimus. Uiarum munitiones, praediorum collationes
 3 non personae, sed locorum munera sunt. De honoribus siue muneribus gerendis cum
 quaeritur, in primis consideranda persona est eius, cui defertur honor siue muneri ad-
 ministratio: item origo natalium: facultates quoque an sufficere iniuncto muneri possint:
 4 item lex, secundum quam muneribus quiske fungi debeat. Plebeii filii fami- [B. 54, 4, 11] 5
 lias periculo eius qui nominauerit tenebuntur, idque imperator noster Seuerus Augustus
 in haec uerba rescripts: 'Si in numero plebeiorum filius tuus est, quamquam iniuitus ho-
 'nores ex persona filii suscipere cogi non debeas, tamen resistere, quo minus patriae ob-
 5 sequatur periculo eius qui nominauit, iure patriae potestatis non potes'. Gerendorum [B.]
 honorum non promiscua facultas est, sed ordo certus huic rei adhibitus est. nam neque ab
 prius maiorem magistratum quisquam, nisi minorem suscepit, gerere potest, neque ab
 6 omni aetate, neque continuare quiske honores potest. Si alii non sint qui honores gerant,
 eosdem compellendos, qui gesserint, conplurimis¹ constitutionibus cauetur. diuisus etiam
 Hadrianus de iterandis muneribus rescripts in haec uerba: 'Illud consentio, ut, si alii non
 'erunt idonei qui hoc munere fungantur, ex his, qui iam functi sunt, creentur'. [15]
- 15 PAPINIANUS libro quinto responsorum. Etsi filium pater decurionem esse uoluit, tanea P
 defuncto² honores, qui filio decurioni congruentes post mortem patris obtigerunt, ad onus
 cohereditis filii non pertinent, cum ei decurioni sufficientes facultates pater reliquerit.
- 16 PAULUS libro primo sententiarm. Aestimationem honoris aut muneris in [B. 54, 4, 11] P
 1 pecunia pro administratione offerentes audiendi non sunt. Qui pro honore pecuniam [B.]
 promisit, si soluere eam coepit, totam praestare operis inchoati exemplo cogendas est.
 2 3 Iniuitus filius pro patre rem publicam saluam fore cauere non cogitur. Defensionem rei
 publicae amplius quam semel suscipere nemo cogitur, nisi id fieri necessitas postulet.
- 17 HERMOGENIANUS libro primo iuris epitomarum. Sponte prouinciae sacerdotium iterare P
 1 nemo prohibetur. Immunis ab honoribus et muneribus ciuilibus si decurioni creato filio,
 quem habet in potestate, consentiat, in muneribus et honoribus sumptus subministrare
 filio compellitur.
- 18 ARCADIUS CHARISIUS libro singulari de muneribus ciuilibus. Munerum ciuilium triplex P
 diuisionis est: nam quaedam munera personalia sunt, quaedam patrimoniorum dicuntur, ali-
 1 mixta. Personalia sunt, quae animi prouisione et corporalis laboris intentione sine aliquo²
 2 gerentis detrimento perpetrantur, ueluti tutela uel cura, kalendarii quoque curatio. Et
 3 quaestura in aliqua ciuitate inter honores non habetur, sed personale munus est. Tiromum
 siue equorum productio³ et si qua alia animalia necessario producenda⁴ uel res per-
 hendae siue persequendas⁵ sunt, uel⁶ pecunia fiscalis siue annona uel uestis, persone
 4 munus est. Cursus uehicularia sollicitudo, item angariarum praebitio personale munus est.¹⁵
 5 Cura quoque emendi frumenti olei (nam harum specierum curatores, quos ciwōnac et
 ἐλαιώνας appellant, creari moris est) inter personalia munera in quibusdam ciuitatibus nu-
 merantur: et calefactio publici balinei, si ex redditibus alicuius ciuitatis curatori pecunia
 6 subministratur. Sed et cura custodiendi aquae ductus personalibus muneribus aggregatur.
 7 Irenarchae quoque, qui disciplinae publicae et corrigendis || moribus praeficiuntur: sed et [14]
 qui ad faciendas uias eligi solent, cum nihil de proprio patrimonio in hoc munus confe-
 8 rent: item episcopi, qui praesunt pani et ceteris uenalibus rebus, quae ciuitatum populi
 ad cotidianum uictum usui sunt, personalibus muneribus funguntur. Qui annonam suscipi-

F(XYMOC)

¹ quam plurimis (Hal.)? ² eo ins. (Hal.) ³ perductio? ⁴ perducenda? ⁵ pro-
 quendae? ⁶ uelut?

1 sumpto F¹ 4 munere F² 5 muneribus] munericibus F³ | plebeii⁴ F⁵ 9 potest F⁶
 13 conplurimis⁷ F⁸ 14 adrianus F⁹ | re-
 sciperit F¹⁰ 15 hoc munere fungantur ex
 his qui om. F¹¹ 17 obtingerunt F¹² | h'onus F¹³
 18 relinquenter F¹⁴ 22 saluam] soluam F¹⁵
 24 'iuris' epito'ma'trum F¹⁶ 28 charesius F¹⁷

30 aliqua F¹⁸ 31 kalendarii¹⁹ F²⁰ 32 ha-
 beatur F²¹ 34 pecuniae fiscalis F²² 35 cur-
 sus uehicularis F²³ 37 ελεωνας F²⁴ 38 ua-
 linei F²⁵ 40 hirenarchae F²⁶ | proficiuntar F²⁷
 41 ad faciendas F²⁸ 43 ad cotidianum uictum usui sunt] cotidianum uictum usui
 (om. ad) F, cotidianum uictum usui (om. C)

uel exigit uel erogat, et exactores pecuniae pro capitibus personalis muneris sollicitudinem sustinent. Sed et curatores, qui ad colligendos ciuitatum publicos redditus eligi solent, personali munere subiungantur. Hi quoque, qui custodes aedium uel archeotae uel logographi uel tabularii uel xenoparochi (ut in quibusdam ciuitatibus) uel limenarchae uel curatores ad extruenda uel reficienda aedificia publica siue palatia siue naualia uel mansiones destinantur, si tamen pecuniam publicam in operis fabricam erogent, et qui faciendis uel reficiendis nauibus, ubi usus exigit, praeponuntur, muneribus personalibus adstringuntur. Camelasia quoque similiter personale munus est: nam ratione habita et alimentorum et camelorum certa pecunia camelariis dari debet, ut solo corporis ministerio obligentur. hos ex alibi ordine uocari nec ulla excusatione liberari, nisi sola laesi et intilis corporis et infirmitate, specialiter sit¹ expressum. Legati quoque, qui ad sacrarium principis mittuntur, quia uiatum, quod legatiuum dicitur, interdum solent accipere, sed et nyctostrategi et pistrinorum curatores personale munus ineunt. Defensores quoque, quos Graeci syndicos appellant, et qui ad certam causam agendum uel defendendam eliguntur, laborem personalis muneris adgrediuntur. Iudicandi quoque necessitas inter munera personalia habetur. Si aliquis fuerit electus, ut compellat eos, qui prope uiam publicam possident, sternere uiam, personale munus est. Pari modo qui acceptandis siue suscipiendis censualibus professionibus destinantur, ad personalis muneris sollicitudinem animum intendunt. Mastigophori quoque, qui agonothetas in certaminibus comitantur, et scribae magistratus personali muneri seruiunt. Patrimoniorum sunt munera, quae sumptibus patrimonii et damnis administrantis expediuntur. Elemporia et pratura² apud Alexandinos patrimonii munus existimatur. Susceptores quoque uini per prouinciam Africam patrimonii munus gerunt. Patrimoniorum autem munera duplia sunt. nam quaedam ex his muneribus possessionibus siue patrimonii indicuntur, ueluti agminales equi uel mulae et angariae atque ueredi. Huiusmodi igitur obsequia et hi, qui neque municipes neque incolae sunt, adgnoscere coguntur. Sed et eos, qui faenus exercent, etsi veterani sint, tributiones³ eiusmodi adgnoscere debere rescriptum est. Ab huiusmodi muneribus neque primipilaris neque veteranus aut miles aliisque, qui priuilegio aliquo subnixus⁴, nec pontifex excusatur. Praeterea habent quaedam ciuitates praerogativam, ut hi, qui in territorio earum possident, certum quid frumenti pro mensura agri per singulos annos praebant: quod genus collationis munus possessionis est. Mixta munera decaprotiae et icosaprotiae, ut Herennius Modestinus et notando et disputando bene et optima ratione decreuit: nam decaproti et icosaproti tributa exigentes et corporale ministerium gerunt et pro omnibus defunctorum⁵ fiscalia detimenta resarcint, ut merito inter mixta hoc munus numerari debeat. Sed⁶ ea, quae supra personalia esse diximus, si hi qui funguntur ex lege ciuitatis suae uel more etiam de propriis facultatibus impensas faciant uel annonam exigentes desertorum praediorum damna sustineant, mixtorum definitione continebuntur. Haec omnia munera, quae trifariam diuisimus, una significatione comprehenduntur: nam personalia et patrimoniorum et mixta munera ciuilia seu publica appellantur. || Siue autem f. 442 personalium dumtaxat siue etiam ciuilium munerum immunitas alicui concedatur, neque ab annona neque ab angariis neque a ueredo neque ab hospite recipiendo neque a naue F(XYMO_C)

¹ est? ² elaeemporia (*sic Hal.*) et practoria? ³ tributiones (*cf. D. 50, 1, 22, 7: Hal.*)?

⁴ est ins. (*Hal.*) ⁵ pro nominibus defectorum (*hoc Cuiacius*)? ⁶ et ins.

iungunt XYMO_C, cotidianum usum (usu Y²) uictum uigunt Y² 2 elegi F¹ 3 subiungantur F¹ aedium uel archeotae F¹ 5 extrubenda F¹ 10 ex alibi ordine F¹, πρὸ τῶν τάξιν τούτων λεγκώματος B (*apud Cuiacium obs.* 9, 9) 13 pistrinorum F¹ 15 persona'na'lis F² 16 compellat F¹ 17 ster'ner'e F² | pari a modo F² 21 administratis F¹ | expediuntur u'elemporia F² | pratura] F¹, ospra-

tura F², spiratura M²O¹, osparatura M². hospitatura Y², hospitatatura Y², hospitātūm X, an (*sequente spatio vacuo*) C, om. inter alia O² 24 equiti F¹ 25 uerhe're'di F² | qui] F², que F¹ 27 maneribus F¹ 35 manerari F¹ 36 impensus F¹ 37 exigendam'tes F² 38 haec'c' omnia F² 41 uerhedo F¹ | 'h'ospite F²

30 neque capitacione, exceptis militibus et veteranis, excusari possunt. Magistris, qui ciuilium munerum uacationem habent, item¹ grammaticis et oratoribus et medicis et philosophis, ne hospitem reciperent, a principibus fuisse immunitatem indultam et diuus Uespasianus et diuus Hadrianus rescriperunt.

V.

R DE UACATIONE ET EXCUSATIONE MUNERUM R SPE

- 1 ULPIANUS libro secundo opinionum. Omnis excusatio sua aequitate nititur. sed si s₁ praetendentibus aliquod sine iudice credatur, aut passim sine temporis praedefinitione, prout cuique libuerit, permisum fuerit se excusare, non erunt, qui munera necessaria in rebus publicis obeant. quare et qui liberorum incolumium iure a muneribus ciuibibus sibi uideant excusationem, appellationem interponere debent: et qui tempora prae finita in ordine eiusmodi appellationum peragendo non seruauerint, merito praeescriptione repelluntur. Qui excusatione aliqua utuntur, quotienscumque creati fuerint, etsi iam ante absoluti sunt, necesse habent appellare. sed si per calumniam et saepius idem aduersarius uexandi gratia eius, quem scit perpetua uacatione subnixum, id facere probatus erit, sumptus litis exemplo decretorum principalium praestare iubeatur ei, quem sine causa saepius inquietauit. Qui in fraudem ordinis in honoribus gerendis, cum inter eos ad primos honores creari possint qui in ciuitate munerabantur², euitandorum maiorum onerum gratia ad colonos praediorum se transtulerunt, ut minoribus subiciantur, hanc excusationem sibi non parauerunt. Quamuis sexaginta quinque annorum aliquis sit et tres liberos [cf. D. 50, 4, 8, 6] incolumes habeat, a muneribus tamen ciuibibus propter has causas non liberatur.
- 2 IDEM libro tertio opinionum. Sextum decimum aetatis annum agentem ad [Pon. 35 n. S] munus sitoniae uocari non oportet: sed si nihil proprie in patria seruatur de mi- [Pom.] noribus quoque annis uiginti quinque ad munera siue honores creandi³, iusta aetas ser- 1 uanda est. Numerus liberorum aut septuaginta anno- [Ecloga 37, 44 (Zachariae ius Gr. R. 4, 149)] rum ab honoribus aut muneribus his cohaerentibus excusationem non praestat, sed a mu- 2 neribus tantum ciuibibus. Adoptui filii in numerum non proficiunt eorum liberorum, [Ed.] 3 qui excusare parentes solent. Qui ad munera uocantur, uiuorum se liberorum numerum habere tempore, quo propter eos excusari desiderant, probare debent: numerus enim libe- 4 rorum postea impletus⁴ susceptis antea muneribus non liberat. Quae patrimoniorum onera sunt, numero liberorum non excusantur. Incolumes liberi, etiamsi in potestate patri suo 6 desierint esse, excusationem a muneribus ciuibibus praestant. Minus audiens inmunitatem 7 ciuilium munerum non habet. Quem ita senio et corporis inbecillitate uexari praeceps animaduerterit, ut muneri preferendas pecuniae non sufficiat, dimittat et alium constitutat.
- 7a Corporis debilitas eorum munerum excusationem praestat, quae tantum corpore [B. 54, 5, 2] implenda sunt. ceterum quae consilio prudentis uiri uel patrimonio sufficientis in homines⁵ obiri possunt, nisi certis et receptis probabilibus causis non remittuntur. Qui pueros [6] primas litteras docent, inmunitatem a ciuibibus muneribus non habent: sed ne cui eorum id quod supra uires sit indicatur, ad praesidis religionem pertinet, siue in ciuitatibus siue in uicis primas litteras magistri doceant.
- 3 SCABUOLA libro tertio regularum. His, qui naues marinas fabricauerunt et ad annoram⁷ populi Romani praefuerint⁶ non minores quinquaginta milium modiorum aut plures⁷ sin- F(XYMOC)

¹ item] id est (Cuiacius)? ² cum inter eos ad primos honores qui creari possent in ciuitate numerabantur (hoc edd.)? ³ creandis? ⁴ a ins. ⁵ in hoc hominis? ⁶ praebuerunt (Hal.)? ⁷ aut quinque pluresue?

1 excusare F 2 horatoribus F 3 h'ospitem F² 4 h'adrianus F² 6 uocatione ind. F 8 possim F¹ 11 ordinem F 12 appellationem F² 15 quem] quae F¹ | id] ut F² 16 inquietabit F 26 sed om. F²

27 filii¹ F² 28 se] de F¹ 30 poste'a' F² 33 inuocillitate F 34 demittat F 35 debilitas F 36 consilium F² | in homines] FXC, in honores Y'O et marg. X, in honore M, inc. Y² 38 in'munitatem F¹ 40 uicias] eius F²

gulas non minores decem milium modiorum, donec haec naues nauigant aut aliae in earum locum, muneris publici uacatio praestatur ob nauem. senatores autem hanc uacationem habere non possunt, quod nec habere illis nauem ex lege Iulia repetundarum licet. f. 442'

4 NERATIUS libro primo membranarum. Tempus uacationis, quod datur eis qui rei publicae causa auferunt, non ex eo die numerandum est, quo quis abesse desit, sed cum quodam laxamento itineris: neque enim minus abesse rei publicae causa intellegendus est, qui ad id¹ negotium uel ab eo reuertitur. si quis tamen plus iusto temporis aut itinere aut in alio² loco commoratus consumpscerit, ita ea interpretanda erit³, ut ex eo tempore uacationis dies incipiat ei cedere, quo iter ex commode peragere potuisset. 9

5 MACER libro secundo de officio praeisdidis. A decurionatu, quamuis hic quoque honor Sf est, ad alium honorem nullam uacationem tribuendam Ulpianus respondit.

6 PAPINIANUS libro secundo quaestionum. Hi, qui muneris publici uacationem habent, P ad ea, quae extra ordinem imperantur, compelli non solent.

7 IDEM libro trigensimo sexto quaestionum. A muneribus, quae non patrimonii indi- P cuntur, veterani post optimi nostri Seueri Augusti litteras perpetuo excusantur. 15

8 IDEM libro primo responsorum. In honoribus delatis neque maior annis septuaginta P neque pater numero quinque liberorum excusatur. sed in Asia sacerdotium prouinciae suscipere non coguntur numero liberorum quinque subnixi: quod optimus maximusque princeps noster Seuerus Augustus decreuit ac postea in ceteris prouinciis seruandum esse 1 constituit. Non alias fisci uectigalium redemptores a muneribus ciuilibus ac tutelis ex- 20 2 cusari placuit, quam eos, qui praeentes negotium exercerent. Uacationum priuilegia non 3 spectant liberos veteranorum. Qui muneris publici uacationem habet, per magi- [B. 54, 5, 7 stratus ex inproviso collationes indictas recte recusat: eas uero, quae e lege fiunt, recusare 4 non debet. Philosophis, qui se frequentes atque utiles per eandem studiorum sectam [B] contendentibus praebent, tutelas, item munera sordida corporalia remitti placuit, non ea, 25 quae sumptibus expidiuntur: etenim uere philosophantes pecuniam contemnunt, cuius re- 5 tinendas cupidine fictam adseuerationem detegunt. Qui maximos principes appellauit et causam propriam acturus Roman profectus est: quoad cognitio finem accipiat, ab hono- 29 ribus et ciuilibus muneribus apud suos excusatur.

9 PAULUS libro primo responsorum. Eos, qui Romae profitentur, proinde in patria sua P 1 excusari muneribus oportere, ac si in patria sua profiterentur. Paulus respondit priuilegium frumentariis negotiatoribus concessum etiam ad honores excusandos pertinere.

10 IDEM libro primo sententiarum. Ab his oneribus, quae possessionibus uel patrimonio P 1 indicuntur, nulla priuilegia praestant uacationem. Corpus mensurarum⁴ frumenti [BS. 54, 5 n. 2 iuxta annonam urbis habet uacationem: in prouinciis non idem⁵. Angariorum prae- [B] 35 statio et recipiendi hospitis necessitas et militi et liberalium artium professoribus inter 3 cetera remissa sunt. Auctis post appellationem medio tempore facultatibus paupertatis 4 optentu non excusantur. Defensores rei publicae ab honoribus et muneribus eodem tem- 39 pore uacant.

11 HERMOGENIANUS libro primo iuris epitomarum. Sunt munera, quae rei pro- [B. 54, 5, 9 P prie cohaerent, de quibus neque liberi neque actas nec merita militiae nec ullum aliud priuilegium iure tribuit excusationem: ut sit⁶ praediorum collatio uiae sternendae, angariorumue exhibitio, hospitis suscipiendi munus (nam nec huius quisquam excusationem praeter eos, quibus principali beneficio concessum est, habet) et si qua sunt praeterea alia huiusmodi. 45

F(XYMO)

¹ ad id] it ad? ² aliquo? ³ erunt (edd.) ⁴ mensorum (*Hal.*)? ⁵ item (*Hal.*)?

⁶ est (*Hal.*)?

8 interprætanda F² 9 commodato F Heimb.) 22 spectant] XYMC, spetant F²,
14 muneribus] munera ciuilibus F² 16 an- uetant F¹, spectat O: leuant proposuit Hoff-
annis] annum F¹ 18 sub'n'i xi F² 21 prae- mann | uacationis' em habe'nt F⁴ 28 roma F
sentes] si' ēaytōn B (teste Cuiacio apud 35 habent F 42 sternendum'ae F⁴

- 12 PAULUS libro primo sententiarum. Legato, qui publicum negotium tuitus sit, intra *Pf*
1 tempora uacationis praestituta rursum eiusdem negotii defensio mandari non potest. Co-
mites praesidum et proconsulm procuratorum Caesaris a muniberibus uel honoribus et
tutelis uacant.
- 13 || ULPIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Praetor eos, quoscumque in- [B. 54, 5 n. E]
tellegit operam dare non posse ad iudicandum, pollicetur se excusaturum: forte quod in
perpetuum quis operam dare non potest, quod in eam uacationem incidit, ut certum sit
eum ciuilia officia subire non posse: aut si alio¹ morbo laboret, ut suis rebus superesse
non possit: uel si quid sacerdotium sancti sint, ut discedere ab eo sine religione non [B.]
1 possint. nam et hi in perpetuum excusantur. Duo genera tribuendae munieris publici 10
uacationis sunt, unum plenius, cum et militiae datur, aliud exiguius, cum nudam munieris
2 uacationem acceperint. Qui autem non habet excusationem, etiam inuitus iudicare cogitur.
3 Si post causam actam coepert se excusare index, si quidem priuilegio, quod habuit ante-
quam susciperet iudicium, uelit se excusare, nec audiendus est: semel enim adgnoscendo
iudicium renuntiat excusationi. quod si postea iusta causa incidit, ut index uel ad tempus 15
excusetur, non debet in alium iudicium transferri, si cum captione id futurum est alter-
utrius. tolerabilius denique est interdum iudicem qui semel cognouerat tantisper exspectare,
quam iudici nono rem rursum iudicandam committere.
- 14 MODESTINUS libro septimo regularum. Ad excusationem munierum defunctus filius non E
1 prosit, praeterquam in bello amissus. Eodem tempore idem duas curas operis non ad- 20
ministrabit.

VI.

R DE IURE IMMUNITATIS R

52

- 1 ULPIANUS libro tertio opinionum. Qui ob hoc tantum in nauibus sint, ut in eis agendi causa S
1 operarentur, nulla constitutione immunitatem a muniberibus ciuilibus habent. Per- [B. 54, 6, 1 25]
2 sonis datae immunitates heredibus non relinquuntur. Sed et generi posterisque datae
custoditaeque ad eos, qui ex feminis nati sunt, non pertinent.
- 2 IDEM libro quarto de officio proconsulis. Si qui certa condicione munieribus uel hono- S
ribus se adstrinxerunt, cum alias compelli non possent inuiti suspicere istum honorem: fides
eis seruanda est condicioque, qua ad munera siue honores applicare se passi sunt. 30
- 3 (1) IDEM ex eodem libro. Impuberes, quamuis necessitas penuriae hominum cogat, ad ho- S
nores non esse admittendos rescripto ad Uenidium Rufum legatum Ciliciae declaratur.
- 4 (3) IDEM libro quinto. Maiores septuaginta annis a tutelis et mune- [Pon. 45, 1. B. 54, 6 n. S/
ribus personalibus uacant. sed qui ingressus est septuagensimum annum, nondum egressus,
hac uacatione non utetur, quia non uidetur maior esse septuaginta annis qui annum 25
agit septuagensimum.
- 5 (4) MODESTINUS libro sexto regularum. Immunitates generaliter tributae eo iure, [B. 54, 6, 3 E
ut ad posteros transmitterentur, in perpetuum succendentibus durant.
- 6 (5) CALLISTRATUS libro primo de cognitionibus. Semper in ciuitate nostra se- [B. 54, 6, 4 E
nectus uenerabilis fuit: namque maiores nostri paene eundem honorem senibus, quem ma- 40
gistratus tribuebant. circa munera quoque municipalia subeunda idem honor senectuti
tributus est. sed eum, qui in senectute locuples factus est et ante nullo publico manere
F(XYMO)

¹ alio] tali?

2 praestitut'um's F¹ 6 iudicantum F² 8 mor-
uo F¹ 11 sint F² 14 suscipereet F¹
15 ut] et F² 20 operis non] F², operas
(om. non) F¹ | administravit F² 24 eis] his F²
26 relinqu'u'ntur F² | posterisquae F² 28 libro
bis F¹ 30 qua] Brencm., quas F², qua se F²
31 idem ex eodem libro] F¹, del. F². lex no-

bis 4 quasi dig. 3 citatur B. 3, 682 Heimb. et
Pon. 45, 3n., item l. nobis 5 quasi dig. 4 B. 2, 393:
cf. Pon. 37, 12, ubi D. 50, 11, 1 citatur tamquam
B. 54, 6, 7 | impuberis F¹ 32 benidium F¹
rufun F² 33 maioris F² | et] ed F² 34 et F²
38 ut om. F¹ 40 p'a'ene'n'e F² 42 qui] qua
F: ei δέ τις ἐν γύρᾳ εὔπορίας B (Syn.)

functus est, dici potest non eximi ab hoc onere priuilegio aetatis, maxime si non tam corporis habeat uexationem quam pecuniae erogationem indicti muneris administratio, et ex ea sit ciuitate, in qua non facile sufficienes uiri publicis muneribus inueniantur. Legem quoque respici cuiusque loci oportet, an, cum aliquas immunitates nominatim completereatur, etiam de numero annorum in ea conmemoretur. idque etiam colligi potest ex litteris diui Pii, quas emisit ad Ennium Proculum proconsulem prouinciae Africæ. Demonstratur uarie nec abscise numerum liberorum ad excusationem municipalium munerum prodesse ex rescriptis diui Helvii Pertinacis. namque Siluio Candido in haec uerba rescripsit: 'Ει καὶ μὴ πασῶν λειτουργῶν ἀφίνησι τοὺς πατέρας οὐ τῶν τέκνων ἀριθμός, ἀλλ' οὐν ἐπειδὴ ἔκκαιδεκά παῖδας ἔχειν διὰ τοῦ βιβλίου ἐδίλωσας, οὐκ ἔστιν ἀλογον, ὥστε συγχωρῆσαι¹ σχολάζειν τῷ 10 παῖδοτροφίᾳ καὶ ἀνέσθαι σε τῶν λειτουργῶν'. || Negotiatores, qui annonam urbis ad- [B] f. 443' iuuant, item nauicularii, qui annonae urbis seruunt, immunitatem a muneribus publicis consequuntur, quamdiu in eiusmodi actu sunt. nam remuneranda pericula eorum, quin etiam eshortanda praemiis merito placuit, ut qui peregre muneribus et quidem publicis cum periculo et labore fungantur, a domesticis uexationibus et sumptibus liberentur: cum 15 non sit alienum dicere etiam hos rei publicae causa, dum annonae urbis seruunt, abesse. 4 Immunitati, quae nauiculariis praestatur, certa forma data est: quam immunitatem ipsi dumtaxat habent, non etiam liberis aut libertis eorum praestatur: idque principalibus constitutionibus declaratur. Diuus Hadrianus rescripsit immunitatem nauium maritimorum 6 dumtaxat habere, qui annonae urbis seruunt. Licet in corpore nauiculariorum quis sit, 20 nauem tamen uel naues² non habeat nec omnia ei congruant, quae principalibus constitutionibus causa sunt, non poterit priuilegio nauiculariis indulto uti. idque et diui fratres rescripserunt in haec uerba: "Ησαν καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπὶ προφάσει τῶν ναυγκλήρων καὶ τὸν³ 'Σίτον καὶ ἔλαιον ἐμπορεγμένων εἰς τὸν ἀγορὰν τοῦ δῆμογ τοῦ Ρωμαϊκοῦ ὄντων ἀτελών ἀξιούντες τὰς λειτουργίας διαδιδράσκειν, μήτε ἐπιπλέοντες μήτε τὸ πλέον μέρος τὰς οὔγιας ἐν ταῖς ναυ- 25 7 κληρίαις καὶ ταῖς ἐμπορίαις ἔχοντες. ἀφιερέθητο τῶν τοιούτων ἡ ἀτέλεια". Hoc circa uacationes dicendum est, ut, si ante quis ad munera municipalia vocatus sit, quam negotiari inciperet, uel antequam in collegium adsumeretur quod immunitatem pariat, uel antequam septuagenarius fieret, uel antequam publice profiteretur, uel antequam liberos susciperet, 8 compellatur ad honorem gerendum. Negotiatio pro incremento facultatum exercenda est. 30 alioquin si quis maiore pecuniae sua parte negotiationem exercebit⁴, rursus locuples factus in eadem quantitate negotiationis perseueranterit, tenebitur muneribus, sicuti locupletes, qui modica pecunia comparatis nauibus muneribus se publicis subtrahere temptant: idque ita 9 obseruandum epistula diui Hadriani scripta⁵ est. Diuus quoque Pius rescripsit, ut, quotiens de aliquo nauiculario quaeratur, illud exentiatur, an effugientorum munerum causa imagi- 35 10 nem nauicularii induat. Conductores etiam uectigalium fisci necessitate subeundorum municipalium munerum non obstringuntur: idque ita obseruandum diui fratres rescripsertunt. ex quo principali rescripto intellegi potest non honori conductorum datum, ne compellantur ad munera municipalia, sed ne extenuentur facultates eorum, quae subsignatae sint fisco. unde subsisti potest, an prohibendi sint a praeside uel procuratore Caesaris etiam 40 si ultro se offerant municipalibus muneribus: quod propius est defendere, nisi si paria fisco fecisse dicantur. Coloni quoque Caesaris a muneribus liberantur, ut idioniores praediis 11 fiscalibus habeantur. Quibusdam collegiis uel corporibus, quibus ius coeundi [B. 54, 6, 4]

F(XYMO)

¹ οὐκ ἔστιν ἀλογον συγχωρῆσαι coi (del. ὥστε: Hercher)? ² si ins. ³ τῶν? ⁴ si qui maiore pecuniae sua parte negotiationem exercebat? ⁵ scriptum (similiter edd.)?

1 'o'neri F² 8 dius eluii F¹, diui elii F²
 9 λιτουργῶν F¹ 11 ἀνέσθαι] Hercher, ΑΝΕΙΘΑΙ F¹
 adiubant F¹ 13 'quam' diu F² 14 etiam exhortanda praemiis] Brenemannus, etiam et ortanda premiis F¹, etiam ortanda(hortanda Y) praemiis XYMO¹ 15 fungantur] fungentur F¹, fungerentur F² 16 publice F¹ 17 da'ta' est F²

20 qui annonae urbis bis F² 21 non] nam F¹
 22 causta F¹ nauicularii's' indulto F² 23 Ησαν]
 hanc F¹ 24 ρωμαϊκα F² 26 ή om. F²
 28 par'i'at F² 30 negotio F¹ 35 effugientorum F¹ 39 sed om. F¹ | extenuantur F²
 41 prop'r'ius F² 42 muneribus] muneribus municipalibus F²

lege permisum est, immunitas tribuitur: scilicet eis collegiis uel corporibus, in quibus artificii sui causa unusquisque adsumitur, ut fabrorum corpus est et si qua eadem rationem originis habent, id est idcirco instituta sunt, ut necessariam operam publicis utilitibus exhiberent. nec omnibus promiscue, qui adsumpti sunt in his collegiis, immunitas datur, sed artificibus dumtaxat. nec ab omni aetate allegi possunt, ut diu Pio placuit, qui reprobauit prolixae uel inbecillae admodum aetatis homines. sed ne quidem eos, qui augeant¹ facultates et munera ciuitatum sustinere possunt, priuilegiis, quae tenuioribus per collegia distributia concessa sunt, uti posse plurifariam constitutum est. Eos, qui [8] in corporibus electi sunt, quae immunitatem praebent² nauiculariorum, si honorem decurionatus adgnouerint, compellendos subire publica munera accepi: idque etiam confirmatum uidetur rescripto diuini Pertinacis.

- 7 (6) **I TARRUNTERUS PATERNUS** libro primo militarium. Quibusdam aliquam uaccationem ^{E 144} munerum grauiorum condicio tribuit, ut sunt mensores, optio ualeitudinarii, medici, capsari, et artifices ³ qui fossam faciunt, veterinarii, architectus, gubernatores, naupegi, ballistrarii, specularii⁴, fabri, sagittarii, aerarii, bucularum structores, carpentarii, scandularii, gladiatores, aquilices, tubarii, cornuarii, arcuarii, plumbarii, ferrarii, lapidarii, et hi qui calcem cocunt, et qui siluam infindunt, qui carbonem caedunt ac torrent. in eodem numero haberi solent lani, uenatores, uictimarii, et optio fabricae, et qui aegris praesto sunt, librarii quoque qui docere possint, et horreorum librarii, et librarii depositorum, et librarii caducorum, et adiutores corniculariorum, et stratores, et polliones⁵, et custodes armorum, et praeco, et bucinator. hi igitur omnes inter immunes habentur.

VII. R DE LEGATIONIBUS R

SPAE

- 1 **ULPIANUS** libro octauo ad Massurium Sabinum. Legatus municipalis si deseruerit legationem, poena adficietur extraordinaria, motus ordine, ut plerumque solet. ^{S 15}
- 2 **IDEM** libro secundo opinionum. Legatus contra rem publicam, cuius legatus est, per ^S 1 alium a principe quid postulare potest. Utrum quis deseruerit legationem an ex necessaria causa moram passus sit, ordini patriae suae probare debet. Cessatio unius legati ei, qui munus ut oportet obiit, non nocet. ¹⁹
- 3 (3) **IDEM** ex eodem libro. His, qui non gratuitam legationem suscepérunt, legatiuum ex ^S forma restituatur.
- 4 (3) **AFRICANUS** libro tertio quaestionum. Cum quaeritur, an in eum, qui in legatione sit, ^S actio dari debeat, non tam interest, ubi quis aut crediderit aut dari stipulatus sit, quam illud, an id actum sit, ut legationis tempore solueretur. ²⁴
- 5 (4) **MARCIANUS** libro duodecimo institutionum. Sciendum est debitorem rei publicae legatione fungi non posse: et ita diuus Pius Claudio Saturnino et Faustino rescripsit. Sed et eos, quibus ius postulandi non est, legatione fungi non posse et ideo harena missum non iure legatum esse missum diu Seuerus et Antoninus rescripserunt. Debitores autem fasci non prohibent legatione fungi. Si accusatio alicuius publice instituta sit, non est compellendus accusator ad eum legationem suscipere, qui se amicum uel domesticum dicit ²⁴ eius, qui accusatur: et ita diu fratres Aemilio Rufo rescripserunt. Legati uicarios dare non alias possunt nisi filios suos. Ordine unusquisque munere legationis fungi cogitur: et non alias compellendus est munere legationis fungi, quam si priores, qui⁶ in curiam **F(XYMOC)**

¹ auxerunt (cf. D. 27, 1, 17, 2)? ² ut ins. (Hal.) ³ et del. ⁴ spicularii? ⁵ polliones (Hal.)? ⁶ si qui priores?

6 reprobabit F | inuecillae F 9 praudent F²
12 libero F 13 munerorum F 14 uallistrarii F 16 plumbarii] prumarii F² | et
hi F² 17 cocont F² 18 aegris F² | libe'rarii et librarii' F² 19 depositorum]

depositarum F² 21 bocinator F² 24 legatus F² 25 adficiatur F² 30 idem ex eodem libro] F², del. F² 32 in' eum F² 36 satornino F² 38 debitores] dubitares F² 42 aliis F

- lecti sunt, functi sint. sed si legatio de primoribus uiris desideret personas et qui ordine
nocantur inferiores sint, non esse obseruandum ordinem diuus Hadrianus ad Clazomenios
6 rescripsit. Praecipitur autem edicto diui Uespasiani omnibus ciuitatibus, ne plures quam
ternos legatos mittant.
- 6 (5) SCAEUOLA libro primo regularum. Legato tempus prodest, ex quo legatus creatus est, ^S
1 non ex quo Romam uenit. Sed si non constat, legatus sit an non, Romae praetor de hoc
cognoscit.
- 7 (6) ULPIANUS libro quarto de officio proconsulis. Filio propter patrem legationis uacatio ^{Sf}
ne concedatur, imperator noster cum patre Claudio Callisto rescripsit in haec uerba: 'Quod
'desideras, ut propter legationem patris tui a legatione tu uaces, in interuallis honorum, 10
'qui sumptum habent, recte obseruatur: in impendiis¹ legationum, quae solo ministerio
'obeuntur, diuersa causa est'.
- 8 (7) PAPINIANUS libro primo responsorum. Filius decurio pro patre legationis officium suscep- ^P
pit. ea res filium, quo minus ordine suo legatus proficiscatur, non excusat: pater tamen
biennii uacationem uindicare poterit, quia per filium legatione functus uidetur. ¹⁵
- 9 (8) PAULUS libro primo responsorum. Respondit eum, qui legatione functus est, [B. 54, 9, 8] ^P
intra tempora uacationis prae finita non oportere || compelli rursum ad defendendum publi- f. 44'
1 cum negotium, etiamsi de eadem causa litigetur. 'Imperatores Antoninus et [B.] 'Pov. 25, 9
'Seuerus² Augusti Germano³ Siluano. Legatione functis biennii uacatio conceditur: nec
2 'interest, utrum legatio in urbe an in prouincia agentibus nobis mandata sit'. Pau- [('Pov.) 20
lus respondit eum, qui legatione fungitur, neque alienis neque propriis negotiis se inter-
ponere debere. in qua causa non uideri eum quoque contineri, qui cum amico suo pre-
tore gratia consilium participat.
- 10 (9) IDEM libro tertio responsorum. Paulus respondit de eo damno, quod legationis tem- ^P
pore legatus passus est, posse eum etiam legationis tempore experiri. ²⁵
- 11 (10) IDEM libro primo sententiarum. Legatus antequam officio legationis functus sit, in ^P
rem suam nihil agere potest, exceptis his quae ad iniuriam eius uel damnum parata sunt.
1 Si quis in munere legationis, antequam ad patriam renertetur, decessit, sumptus, [B. 54, 9, 10] ²⁹
qui proficiscenti sunt dati, non restituuntur.
- 12 (11) IDEM libro singulare de iure libellorum. Si absenti iniuncta est legatio eamque gra- ^{Pf}
1 tuitam suscepit, potest quis et per alium legationem mittere. Qui legationis officio fun-
gitur, licet suum negotium curare non potest, Magnus tamen Antoninus permisit ei pupillae
nomine et instruere et defendere causam, licet legationi, quam suscepit, nondum renuntia-
uerit, praecipue cum participem officii ipsius absentem esse dicebat. ³⁴
- 13 (12) SCAEUOLA libro primo digestorum. Legatus creatus a patria sua suscepta legatione in ^A
urbem Romanam uenit et nondum perfecta legatione domum, quae erat in ipsius ciuitate
Nicopoli, emit. quae situm est, an in senatus consultum inciderit, quo prohibentur legati ante
perfectam legationem negotiis uel priuatibus rebus obstringi. respondit non uideri teneri.
- 14 (13) PAPINIANUS libro primo responsorum. Uicarius alieni maneris uoluntate sua datus or- ^P
dine suo legationem suscipere non admissa biennii prae scriptione cogetur. ⁴⁰
- 15 (14) ULPIANUS libro septuagensimo quarto ad edictum praetoris. Qui libera legatione abest, ^E
non uidetur rei publicae causa abesse: hic enim non publici commodi causa, sed sui abest.
- 16 (15) MODESTINUS libro septimo regularum. Is, qui legatione fungitur, libellum sine permisso ^E
principis de aliis suis negotiis dare non potest. ⁴⁴
- 17 (16) IDEM libro octavo regularum. Eundem plures legationes suscipere prohibitum non est ^E
F(XYMO)

¹ in intercedidine? ² aut Antoninus et Uerus scr. (Cuiacius) aut Seuerus et Antoninus
³ et ins.

12 causa bis ^F 16 responsorum 'paulus'
respondit ^F 20 a paulus legem incipit ^F
21 lib'r'o espondit ^F 25 est] es ^F 27 qu'a'e
^F 30 de iure libellorum om. ^F 33 in-
struere] ^F, instituere ^F 39 alieni 'nu mu-

neris ^F 40 suo] sua de ^F 41 praeto-
ris del. ^F 44 sui's ^F 45 lex 16 conti-
nuatur antecedenti ^F | octavo] uiuo ^F | pro-
hiuit ^F

1 praeterea, si¹ et sumptus et itineris compendium suadeat. Ante legationem susceptam si cui negotium moueatur, etiam absens defendi debet: suscepta legatione non nisi iniuncto munero fungatur.

18(17) POMPONIUS libro trigensimo septimo ad Quintum Mucium. Si quis legatum [B. 54, 9, 16 E hostium pulsasset, contra ius gentium id commissum esse existimatur, quia sancti habentur legati. et ideo si, cum legati apud nos essent gentis alicuius, bellum cum² eis indictum sit, responsum est liberos eos manere: id enim iuri gentium conuenit³ esse. ita- [cf. D. 49, 15, 4 que eum, qui legatum pulsasset, Quintus Mucius dedi hostibus, quorum erant legati, solitus est respondere. quem hostes si non receperissent, quaesitum est, an ciuis Romanus maneret: quibusdam existimantibus manere, aliis contra, quia quem semel populus iussisset dedi, ex 10 ciuitate expulseisse uideretur, sicut faceret, cum aqua et igni interdiceret. in qua sententia uidetur Publius Mucius fuisse. id autem maxime quaesitum est in Hostilio Mancino, quem Numantini sibi deditum non acceperunt: de quo tamen lex postea lata est, ut esset ciuis Romanus, et praetoram quoque geassisse dicitur.

VIII.

R DE ADMINISTRATIONE RERUM AD CIUITATES
PERTINENTIUM R

15

SPE

1 ULPIANUS libro decimo disputationum. Quod ad certam speciem ciuitatis⁴ relinquitur, S in alios usus conuertere non licet. ¹⁹

2 IDEM libro tertio opinionum. Non utique de || exemplo posterioris locationis praeteri- S tarum conductionum, quae suam legem habuerunt, rationem iniri oportet. Quod quis suo q. 96 nomine exercere prohibetur, id nec per subiectam personam agere debet. et ideo si decurio subiectis aliorum nominibus praedia publica colat, quae decurionibus conducere non licet, secundum legem usurpata reuocentur. Quod de frumentaria ratione in alium usum conuersum est, sua causa⁵ cum incremento debito restituatur: idque etsi contra absentem pronuntiatum est, inanis est querella. ratio tamen administrationis secundum fidem acceptorum et datorum ponatur. Frumentariae pecuniae suo nomine debitor quam primum soluat: necessaria enim omnibus rebus publicis frumentariae pecunia moram solutionis accipere non debet: sed⁶ debitores, quos ex eadem causa habet, ad solutionem per praesidem prouinciae compellantur. Ad frumenti comparationem pecuniam datam restituti ciuitati, non compensari in erogata debet. sin autem frumentaria pecunia in alios usus, quam quibus destinata est, conuerta fuerit, ueluti in opus balneorum publicorum, licet ex bona fide datum probatur, compensari quidem frumentariae pecuniae non oportet, solui autem a curatore rei publicae iubetur. Si indemnitas debiti frumentariae pecuniae cum suis usuris fit, immodicæ et illicitæ computationis modus non adhibetur: id est ne commodorum com- 35 moda et usurae usurarum incrementum faciant. Grani aestimationem per iniuriam post emptionem ablati, quae rationibus publicis refertur, curator rei publicae domino restitui iubeat. Si eo tempore, quo nominatus est, idoneus, postea lapsus facultatibus [Ep. 3, 21] damnum debitum rei publicae dederit: quia fortuitos casus nullum humanum consilium pro- 40 nudere potest, creator hoc nomine nihil praestare debet. Ius rei publicae [Ep.] B. 54, 10, 2 pacto mutari non potest, quo minus magistratus collegae quoque nomine conueniantur 9 in his speciebus, in quibus id fieri iure permisum est. Actio autem, quae propter ea 10 in collegam decerni solet, ei qui pro altero dependit ex aequitate competit. Quod F(XYMOO)

¹ si praeterea (Hal.)? ² cum del. (dett.) ³ conueniens (Hal.)? ⁴ ciuitati (edd.)?
⁵ suae causae (edd.)? ⁶ et ins.

6 gentili's F² 7 gentium] conuentum F[•] 29 h'eadem F² 30 p'r'a'estitui F² 31 e'ro-
9 manere'n't F⁴ 14 ramanus F 23 colat] gata F² 33 datu'm' F² 41 potes F
F², locat F² 24 usurpatam F 27 dibitor F 43 competit F²

depensum pro collega in magistratu probabitur, solui et ab heredibus eius praeses provinciae iubet.

- 2, 11) IDEM ex eodem libro. Conductore perficiendi operis punito¹ fideiussor, qui pro eo inter- *Sf*
uenerat, idem opus exstruendum alii locauerat: nec a secundo redemptore opere perfecto
usurarum praestationem heres fideiussoris recusare non debet, cum et prior causa in bonae 5
fidei contractu in uniuersum fideiussorem obligauerit, et posterior locatio, quia suum peri-
1 (12) colum agnouit, solidae praestationi rei publicae eum substituerit. Qui fideius- [B. 54, 10, 2
serint pro conductore uectigalis in uniuersam conductionem, in usuras quoque iure con-
2 (13) ueniuntur, nisi proprie quid in persona eorum uerbis obligationis expressum est. Sed si
in locatione fundorum pro sterilitate temporis boni uiri arbitratu in soluenda pensione cuius- 10
que anni pacto² comprehensum est, explorata lege conductionis fides bona sequenda est.
4 (3) PAPINIANUS libro primo responsorum. Curatores communis officii diuisa pecunia, quam *P*
omnibus in solidum publice dari placuit, periculo uice mutua non liberantur. ULPIANUS:
prior tamen exemplo tutorum conueniendus est is qui gessit. 14
(3, 1) IDEM ex eodem libro. Praedium publicum in quinque annos idonea cautione non ex- *P*
acta curator rei publicae locauit³, ceteris annis colonus si reliqua traxerit et de fructibus
praedii mercedesque⁴ seruari non potuerint, successor⁵ qui locauit tenebitur. idem in uecti-
galibus non ita pridem constitutum est, scilicet ut sui temporis singuli periculum praesta-
1 (2) rent. In eum, qui administrationis tempore creditoribus rei publicae nouatione facta pe-
cuniam cauit, post depositum officium actionem denegari non oportet. diuersa causa est 20
eius, qui solui constituit: similis || etenim uidetur ei, qui publice uendidit aut locauit. f. 445'
2 (3) Filium pro patre curatore rei publicae creato cauere cogi non oportet. nec mu- [Ep. 19, 24
tat, quod in eum pater emancipatum, priusquam curator constitueretur, partem bonorum
3 (4) suorum donationis causa contulit. Pro magistratu fideiussor interrogatus pignora [Ep.]
quoque specialiter dedit. in eum casum pignora uidentur data, quo recte conuenit: uide- 25
licet postquam res ab eo seruari non potuerit, pro quo intercessit.
6 (4) UALENS libro secundo fideicommissorum. Legatam municipio pecuniam in aliam rem *P*
quam defunctus uoluit conuertere citra principis auctoritatem non licet. et ideo si unum
opus fieri iusserit, quod Falcidiae legis interuentu fieri non potest, permittitur summam,
quae eo nomine debetur, in id, quod maxime necessarium rei publicae uideatur, conuer- 30
tere: siue plures summae in plura opera legantur et legis Falcidiae interuentu id quod
relinquitur omnium operum extreunctioni non sufficit, permittitur in unum opus, quod ciuitas
uelit, erogari. sed municipio pecuniam legatam, ut ex redditu eius uenatio aut spectacula
edantur, senatus in eas causas erogari uetuit: et pecuniam eo legatam in id, quod maxime
necessarium municipibus uideatur, conferre permittitur, ut in eo munificentia eius qui legauit 35
inscriptione notetur.
- 7 (5) PAULUS libro primo sententiarum. Decuriones pretio uiliori frumentum, quod⁶ annona *Pf*
temporalis est patriae sua, praestare non sunt cogendi. Nisi ad opus nouum pecunia
specialiter legata sit, uetera ex hac reficienda sunt. 39
- 8 (6) ULPIANUS libro primo ad edictum praetoris. Magistratus rei publicae non dolum solum- *E*
modo, sed et latam neglegentiam et hoc amplius etiam diligentiam debent.

F(XYMO)

¹ punito] conuento? ² pactum? ³ snique temporis mercedem a colono exegit *ins.*
⁴ traxerit mercedesque et de fructibus praedii? ⁵ non curator *ins.* (cf. D. 50, 1, 36, 1)
⁶ quam (cf. D. 48, 12, 3 pr. 50, 1, 8: *Io. Cannegieter*)?

1 praeses *om. F* 3 idem ex eodem libro]
F, *del. F*, apud Graecos numeros inueni hos:
7 (nobis 9) B. 3, 741 Heimb. — 6 (nobis 10)
Pon. 37, 9. — 9 (nobis 11) B. 2, 699. — 9 (no-
bis 12) B. 2, 692. — ult. (nobis 12) B. 2, 629
5 fideiussores *F* 8 quoque in iure *F*
9 sed si ... 11 comprehensum est] ει δε και
περι της άφοριας τι συμφωνηθει *B* (*Syn.*) 15 ex
eodem libro (*om. idem*) *F*, *del. F* | e'x'acta

F 16 et (et *om. XY'M'O*) de fructibus
praedii (praediis *X'M'*) mercedes (mercibus *Y'*)
que (quea *M'*, quod *X*, quem *O'*) seruari
non potuerint (potuerit *F'M'*, potuerunt *YO*)]
XYMO 17 teneuitur *F* 22 curatore
om. F 25 casu'm' *F* | conuenitor *F* 27 ua-
le'n's *F* | legatum *F* | municipio 'quam' pe-
cuniam *F* 35 municipib'us *F* 40 pra-
toris *del. F*

- 9 (7) PAULUS libro primo ad edictum praetoris. Si filius familias uolente patre [BS. 54, 10 n. E] magistratum gesserit, Iulianus existimauit in solidum patrem teneri in id, quod eius nomine rei publicae abasset.
- 10 (8) MODESTINUS libro octavo regularum. Calculi erroris retractatio etiam post [Pon. 37, 9 E] 1 decennii aut uicennii tempora admittetur. Sed si gratiōe¹ expunctae dicentur, [(Pon.) 5 non retractabuntur.]
- 11 (9) PAPIRIUS IUSTUS libro secundo de constitutionibus. Imperatores Antoninus [B. 54, 10 n. E] et Uerus rescriperunt pecuniae, quae apud curatores remansit, usuras exigendas: eius uero, quae a redemptoribus operum exigi non potest, sortis dumtaxat periculum ad curatores pertinere. Item rescriperunt operum periculum etiam ad heredes curatorum pertinere. [(B) 10] 2 Item rescriperunt agros rei publicae retrahere curatorem ciuitatis debere, licet a bona fide emptoribus possideantur, cum possint ad auctores suos recurrere.
- 12 (9, 3) IDEM eodem libro. Imperatores Antoninus et Uerus rescriperunt operum exactionem E 1 sine cautione non oportere committi. Item rescriperunt curatores, si neglegenter in distracthendis bonis se gesserint, in simplus teneri, si per fraudem, in duplum: nec ad he- 15 2 redes eorum poenam descendere. Item rescriperunt pecuniam ad annonam destinatam 3 distractis rebus curatorem exigere debere. Item rescriperunt sitonas indemnes esse oportere, 4 qui non segniter officio suo functi sunt, secundum litteras Hadriani. Item [BS. 23, 3, 11 sch. 2] rescriperunt a curatore kalendarii cautionem exigi non debere, cum a praeside ex inquisi- 5 tione eligatur. Item rescriperunt curatorem etiam nomine collegae teneri, si interuenire 20 6 et prohibere eum potuit. Item rescriperunt nominum, quae deteriora facta [BS. 23, 1, 35] sunt tempore curatoris, periculum ad ipsum pertinere: quia² uero antequam curator fieret, idonea non erant, aequum uideri periculum ad eum non pertinere.
- 13 (9, 10) IDEM libro eodem. Imperatores Antoninus et Uerus rescriperunt eum, qui pecuniam E publicam magistratus sui tempore et post non paucō tempore detinuerat, [usuras etiam t. 46] praestare debere, nisi si quid allegare possit, qua ex causa tardius intulisset. 26

VIII.

R DE DECRETIS AB ORDINE FACIENDIS R

SEA

1 UPLIANUS libro tertio opinionum. Medicorum intra numerum praeinitum constituen- S dorum arbitrium non praesidi prouinciae commissum est, sed ordini et possessoribus cuius- 20 que ciuitatis, ut certi de probitate morum et peritia artis eligant ipsi, quibus se liberosque suos in aegritudine corporum committant.

2 MARCIANUS libro primo publicorum. Illa decreta, quae non legitimo numero decurio- S num coacto facta sunt, non ualent.

3 UPLIANUS libro tertio de appellationibus. Lege autem municipali cauetur, ut ordo non S aliter habeatur quam duabus partibus adhibitis.

4 UPLIANUS libro singuli de officio curatoris rei publicae. Ambitiosa delecta [B. 54, 11, 2 S] 1 decurionum rescindi debent. siue aliquem debitorem dimiserint siue largiti sunt. Proinde, 2 ut solent, siue decrenerint de publico alicuius⁴ uel aedes uel certam quanti- 3 tatem praestari, nihil ualebit huiusmodi decretum. Sed et⁵ si salarium alicui decuriones 40

F(XYMOC)

¹ rationes ins. ² quae (edd.)? ³ Ambitiosa ... debent. Proinde, ut solent, siue ... largiti sunt (sic fere Leoninus)? ⁴ alicui (u. i.: edd.)? ⁵ et del. (Leoninus)

1 praetoris del. F² 2 existimabit F³ 3 ab-
esset om. F⁴ 5 bicennii F (em. f) 9 per-
ti'ne're F⁵ 12 empori's bus F⁶ 13 idem
eodem libro] F⁷, del. F⁸ | exactionem F⁹
15 se del. F¹⁰ | diplum F¹¹ 19 calendarii F¹²
21 quae] quo F¹³ 23 erat F¹⁴ 24 idem
libro eodem] F¹⁵, del. F¹⁶ 26 allegare] F¹⁷, al-
legare F¹⁸ | intulisset] inutulis est F¹⁹, inutu-

lisst (sic: uoluit intulisset) F²⁰ 33 publico-
rum] iudiciorum publicorum F²¹ 37 ulpi-
anus] F²², idem F²³ 39 de publico alicuius uel
praedia uel aedes uel certam quantitatē
praestari] ἀπὸ τῆς πόλεως τηγάνην ἡ ἀγρὸν ἡ
οἰκον ἡ ποσὸν ἡ σιτηρέσιον δοθήναι [πλὴν ins.]
ιατροῖς ἡ παιδεύταις B (Syn.)

decreuerint, decretum id nonnumquam ullius erit momenti: ut puta si ob liberalem artem fuerit constitutum uel ob medicinam: ob has enim causas licet constituи salaria.

- 5 CALLISTRATUS libro secundo de cognitionibus. Quod semel ordo decreuit, non oportere *E* id rescindi diuus Hadrianus Nicomedensibus rescripts nisi ex causa: id est si ad publicam utilitatem respiciat rescissio prioris decreti. *5*
- 6 SOAEUOLA libro primo digestorum. Municipii lege ita cantum erat: ἐάν τις ἔχω τοῦ *A* συγεδρίου δικάσται, τοῦ τε συγεδρίου ειρέσθω καὶ προσαποτίννυτω δράχμας γιλιας'. quae situm est, an poenam sustinere debeat, qui ignorans aduersus decretum fecit. respondit et huiusmodi poenas aduersus scientes paratas esse.

X.

10

R DE OPERIBUS PUBLICIS R

SE

- 1 ULPIANUS libro secundo opinionum. Curator operum creatus praescriptione motus ab excusatione preferenda¹ sicuti cessationis nomine, in qua quoad uiuit moratus est, heredes suos obligatos reliquit, ita temporis, quod post mortem eius cessit, nullo onere eos obstrinxit. Curam operis aquae ductus in alio iam munere constitutus postea suscepereat. *15* praepostere uisus est petere exonerari priore utrisque iam implicitus, quando, si alterum tantum sustinere eum oportuisset, ante probabilius impetrasset propter prius munus a sequenti excusationem.

- 2 IDEM libro tertio opinionum. Qui liberalitate, non necessitate debiti, redditus suos interim ad opera finienda concessit, munificentiae suae fructum de inscriptione nominis sui *20* 1 operibus, si qua fecerit, capere per iuidiam non prohibetur. Curatores operum cum redemptoribus negotium habent, res publica autem cum his, quos efficiendo operi praestituit. *2* quatenus ergo et quis et cui obstrictus est, aestimatio praesidis prouinciae est. Ne eius nomine, cuius liberalitate opus extrectum est, eraso aliorum nomina inscribantur et propria renocentur² similes ciuium in patrias liberalitates, praeses prouinciae auctoritatem *25* suam interponat.

- 3 MACER libro secundo de officio praesidis. Opus nouum priuato etiam sine principiis *S* auctoritate facere licet, praeterquam si ad aemulationem alterius ciuitatis pertineat uel *1* teriam seditionis praebeat uel circum³ theatrum uel amphitheatrum sit. Publico uero sumptu *2* opus nouum sine principiis auctoritate fieri non licere constitutionibus declaratur. Inscribi so autem nomen operi publico alterius quam principiis aut eius, cuius pecunia id opus factum sit, non licet.

- 4 MODESTINUS libro undecimo pandectarum. Nec praesidis quidem nomen licebit super- *E* scribere. *34*

- 5 || ULPIANUS libro singulari de officio curatoris rei publicae. Si legatum uel [B. 54, 12, 5] fideicommissum fuerit ad opus relictum, usurae quae et quando incipient deberi, rescripto diu Pii ita continetur. 'Si quidem dies non sit ab his, qui statuas uel imagines ponendas legauerunt, praefinitus, a praeside prouinciae tempus statuendum est: et nisi posuerint heredes, usurae leuiores intra sex menses, si minus⁴, semisses usurae rei publicae pendent. 'si uero dies datus est, pecuniam deponant intra diem, si aut non inuenire se statuas dixe- *40* rint aut⁵ loco controversiam fecerint: 'semisses protinus pendent'. Fines publi- [Ep. 15, 7] cos a priuatis detineri non oportet. curabit igitur praeses prouinciae, si⁶ qui publici sunt, *F(XYMO)*

¹ preferenda? ² remorentur? ³ circus uel? ⁴ si minus] post sex menses (u. i.)?
⁵ de ins. (u. i.) ⁶ aut ins. ⁷ si del.

⁵ recessio *F* 6 erit *F* 8 debea'n't *F* | aduersus] edueran *F*, aduersu *F* 9 esse del. *F* 12 opinianum *F* 14 reliquid *F* 15 alio iam] aliquam *F* 16 priore] priore munere *F* | implicitis *F* 19 opinionum om. *F* | redditis *F* 35 ulpius ... publicae

om. *F* 38 praeside'm' prou. *F* 39 si minus semisses om. *F*: εἰςω μηνῶν ἐξ ἑλαφοτέροις διδόσαι, μετὰ ταῦτα ἡμεκαστιάοις *B* 40 si aut non ... 41 fecerint] ει ... λέγογιν οι κληρονόμοι μή εύρησσαν στήλας [ἡ] εἰς τὸν τόπον φιλονεκεῖσθαι *B* 41 semis'b'es *F*

Sf f. 446'

44

a priuatis separare et publicos potius redditus augere: si qua loca publica uel aedificia in usus¹ priuatorum inuenierit, aestimare, utrumne vindicanda in publicum sint an negligi eis satius sit imponi, et id, quod utilius rei publicae intellexerit, sequi.

6 MODESTINUS libro undecimo pandectarum. De operibus, quae in muris uel [B. 54, 12, 6] E portis uel rebus² publicis fiunt, aut si muri extruantur, diuus Marcus rescripsit praesidem s aditum consulere principem debere.

7 CALLISTRATUS libro secundo de cognitionibus. Pecuniam, quae in opera [B. 54, 13, 1] E noua legata est, potius in tutelam eorum operum quae sunt conuertendam, quam ad inchoandum opus erogandam diuus Pius rescripsit: scilicet si satis operum ciuitas habeat 1 et non facile ad reficienda ea pecunia inueniatur. Si quis opus ab alio factum adornare 10 marmoribus uel alio quo modo ex voluntate populi facturum³ se pollicitus sit, nominis proprii titulo scribendo: manentibus priorum titulis, qui ea opera fecissent, id fieri debere senatus censuit. quod si priuati in opera, quae publica pecunia fiant, aliquam de suo adiecerint summam, ita titulo inscriptionis uti eos debere isdem mandatis cauetur, ut quantum 15 summam contulerint in id opus, inscrivant.

15

XI.

R DE NUNDINIS R

1 MODESTINUS libro tertio regularum. Nundinis impetratis a principe non [Pon. 51, 12] E utendo qui meruit decennii tempore usum amittit. 19

2 CALLISTRATUS libro tertio de cognitionibus. Si quis ipsos cultores agrorum uel pescatores deferre utensilia in ciuitatem iusserit, ut ipsi ea distrahanter, destitueretur annonae praebitio, cum auocentur ab opere rustici: qui confessim ubi detulerint mercem, tradere eam et ad opera sua reuerti debeant. denique summae prudentiae et auctoritatis apud Graecos Plato cum institueret, quemadmodum ciuitas bene beate habitari possit, in primis istos negotiatores necessarios duxit. sic enim libro secundo⁴ πολιτείας ait: Δεῖ γάρ πλειόνων 25 ἄρα γεωργῶν τε καὶ τῶν ἀλλων δημιούργων καὶ τῶν ἀλλων διακόνων τῶν γε εἰσαζόντων καὶ ἐξαζόντων ἔκαστα οὗτοι δέ εἰσιν ἔμποροι⁵. κομίσας δέ ὁ γεωργός⁶ εἰς τὴν ἀγοράν τι ών ποκεῖ 30 τις ἄλλος τῶν δημιούργων μή εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἥκη τοῖς δεομένοις τὰ πάρ' αὐτοῦ ἀπαλλάσσει⁷, ἀργίσει τῆς αὐτοῦ δημιούργιας καθήμενος ἐν ἀγορᾷ; οὐδαμῶς, οὐδὲ οὐδὲν οἱ τοῦτο ὄρῶντες ἐδυτούς ἐπὶ τὴν διακονίαν τάττογι ταῦτην. 35

30

XII.

R DE POLLICITATIONIBUS R

SEA

1 ULPIANUS libro singulari de officio curatoris rei publicae. Si pollicitus quis [B. 54, 13, 1] S⁸ fuerit rei publicae opus se facturum uel pecuniam daturum, in usuras non conuenietur: sed si moram coepirit facere, usurae accedunt, ut imperator noster cum diuino patre suo 35 1 rescripsit. Non semper autem obligari eum, qui pollicitus est, sciendum est. si quidem ob honorem promiserit decretum sibi uel decernendum uel ob aliam iustum causam, tene-F(XYMOC)

¹ usu? ² rebus] portubus? ³ aucturum? ⁴ c. 11. 12 p. 371 Steph. ⁵ c. 11: Δεῖ δὴ τὰ οἴκοι μή μόνον ἑαυτοῖς ποιεῖν ἵκανά, ἀλλὰ καὶ οἰα καὶ ὄca καὶ ἔκεινοις ών ἀν δέονται. Δεῖ γάρ πλειόνων δὴ γεωργῶν τε καὶ τῶν ἀλλων δημιούργων δεῖ ἥκιν τῇ πόλει. Πλειόνον γάρ. Καὶ καὶ τῶν ἀλλων διακόνων πογ τῶν τε εἰσαζόντων καὶ ἐξαζόντων ἔκαστα. οὗτοι δέ εἰσιν ἔμποροι. οὐ γάρ; Ναι. ⁶ Idem post alia c. 12: Ἐν οὖν κομίσας ὁ γεωργός ⁷ ἀλλάσσει Platonis libri

2 vindicand'a F⁴ 3 utilius] utilius esse F² 4 in muris uel portis (partis F¹) uel rebus publicis] ἐν τοῖς τείχεσιν ἢ ταῖς πόρταις ή τῷ δημοσιῷ B 11 quo om. F¹ 15 opus inscribant F² 18 nundinis impetratis a principe] ἐάν τις λιτής παρὰ βασιλέως ἔσειναι αγτῷ πανήγυριν ἀποτελεῖν ἢ τοι τὴν λεγόμενην ἀτέλειαν 'Pon. 21 utendilia F¹ | ciuitate F² 22 opere⁸ rustici F² 23 denique⁹ F¹ 24 primos istis F¹ 25 πολιτείας ... 30 ταῦτην del. F² 27 εἰσαζόντων F² 29 αρρεῖ F¹ 34 conueniatur F² 36 est si sed si F²

bitur ex pollicipatione: sin uero sine causa promiserit, non erit obligatus. et ita multis
 2 constitutionibus et uesteribus et nouis continetur. Item si sine causa promiserit, coepit
 3 tamen facere, obligatus est qui coepit. Coepisse sic accipimus, si fundamenta iecit uel
 locum purgauit. sed et si locus illi petenti destinatus est, magis est, ut coepisse videatur. f. 447
 4 item si apparatum sive impensam in publico posuit. Sed si non ipse coepit, sed cum 5
 certam pecuniam promisisset ad opus rei publicae¹ contemplatione pecuniae coepit opus
 5 facere: tenebitur quasi coepito opere. Denique cum columnas quidam promisisset, impe- [B]
 rator noster cum diuo patre suo ita rescripsit: 'Qui non ex causa pecuniam rei publicae
 'pollicentur, liberalitatem perficere non coguntur. sed si columnas Citiensibus promisisti
 'et opus ea ratione sumptibus ciuitatis uel priuatorum inchoatum est, deserit quod gestum² 10
 6 'est non oportet'. Si quis opus quod perfecit adsignauit, deinde id fortuito casu aliquid
 passum sit, periculum ad eum qui fecit non pertinere imperator noster rescripsit.
 2 IDEM libro primo disputationum. Si quis rem aliquam uouerit, uoto obli- [B. 54, 18, 2] S
 gatur. quae res³ personam uouentis, non rem quae uouetur obligat. res enim, quae uoue-
 1 tur, soluta quidem liberat uota, ipsa uero sacra⁴ non efficitur. Uoto autem patres fami- 15
 liarum obligantur puberes sui iuris⁵: filius enim familias uel seruus sine patris dominio
 2 auctoritate uoto non obligantur. Si decimam quis bonorum nouit, decima non prius esse
 in bonis desinit, quam fuerit separata. et si forte qui decimam uouit decesserit ante se-
 positionem, heres ipsius hereditario nomine decimae obstrictus est: noti enim obligationem
 ad heredem transire constat. 20

3 IDEM libro quarto disputationum. Pactum est duorum consensus atque con- [B. 54, 18, 3] S
 uentio, pollicitatio uero offerentis solius promissum. ⁶et ideo illud est constitutum, ut, si
 ob honorem pollicitatio fuerit facta, quasi debitum exigatur. sed et coeptum opus, licet
 1 non ob honorem promissum, perficere promissor eo⁷ cogetur, et est constitutum. Si quis
 quam ex pollicipatione tradiderat rem municipibus uindicare uelit, repellendus est a peti- 25
 tione: aequissimum est enim huiusmodi uoluntates in ciuitates collatas paenitentia non
 renouari. sed et si desierint municipes possidere, dicendum erit actionem eis concedendam.
 4 MARCIANUS libro tertio institutionum. Propter incendium uel terrae motum uel aliquam S
 ruinam, quae rei publicae contingit, si quis promiserit, tenetur. 29

5 UPLIANUS libro primo responsorum. Charidemo respondit ex epistula, quam muneris S
 edendi gratia absens quis emisit, compelli eum ad editionem non posse.
 6 IDEM libro quinto de officio proconsulis. Totiens locum habet deminutio pollicipationis S
 in persona heredis, quotiens non est pollicitatio ob honorem facta. ceterum si ob honorem
 1 facta sit, aeris alieni loco habetur et in heredum persona non minuitur. Si quis pecu- 35
 niam⁸ ob honorem promiserit coepitque soluere, eum debere quasi coepto opere impe-
 2 rator noster Antoninus rescripsit. Non tantum masculos, sed etiam feminas, si quid ob
 honores pollicitatae⁹ sunt, debere implere sciendum est: et ita rescripto imperatoris nostri
 3 et diui patris eius continetur. Si cui res publica necessitatem imposuerit statuarum prin-
 cipi ponendarum, qui non promisit, non esse ei necesse obtemperare rescriptis imperatoris
 nostri et diui patris eius continetur. 40

7 PAULUS libro primo de officio proconsulis. Ob casum, quem ciuitas passa est, si quis Sf
 promiserit se quid facturum: etsi non inchoauerit, omnimodo tenetur, ut diuus Seuerus
 Dioni rescripsit.

F(ΥΜΟC)

¹ rei publicae] res publica (καὶ ἡ πόλις ... ἀρχηται B)? ² gestum] coeptum (edd.)? ³ quae
 res] quod (u. i.)? ⁴ liberat uoto, uota uero ipsa sacra? ⁵ sui iuris del. (cf. D. 44, 7, 43)
⁶ desunt quaedam: distinxit fortasse Ulpianus inter pollicipationem ob causam factam et nudam
 (cf. p. 926, 37) ⁷ eo del. (edd.): nisi excidit quod coepit ⁸ non ins. ⁹ pollicitae (edd.)?

2 et uesteribus om. F¹ 3 iecit] iacuit F mis'it'sum F⁴ 24 proficere F | eo] emo F⁴
 8 rescriperit F 11 oportet F⁴ 12 pas- 25 pollicipatione'm' trad. F⁴ 26 huisuodi F
 sus F 14 res personam] responso nam F| 28 uel terrae motum om. F¹ 30 cheri-
 uocantis F⁴ | quae] quem F 16 filius ... demo F⁴ 33 persona'm' F² 34 aeris) heris F⁴
 patris om. F² 21 quarto om. F¹ 22 pro- 37 imperatores F¹ 41 passa] possa F², posse F¹

- 8 ULPIANUS libro tertio de officio consulis. De pollicationibus in ciuitatem factis iudicium cognitionem esse diui fratres Flauio Celso in haec uerba rescriperunt: 'Probe faciet Statius Rufinus, si opus proscenii, quod se Gabinis exstructurum promisit, quod tandem adgressus fuerat, perficiat. nam etsi aduersa fortuna usus in triennio¹ a praefecto urbis relegatus esset, tamen gratiam muneris, quod sponte optulit, minuere non debet, cum et absens per amicum² perficere opus istud possit. quod si detrectat, actores constituti,³ qui legitime pro ciuitate agere possint, nomine publico adire aduersus eum iudices poterunt: qui cum primum potuerint, priusquam in exilium proficiuntur, cognoscent et, si opus perfici ab eo debere constituerint, oboedire eum rei publicae ob hanc causam iubebunt, aut prohibebunt distrahi fundum, quem in territorio Gabiniorum⁴ habet'.¹⁰
- 9 MODESTINUS libro quarto differentiarum. Ex pollicatione, quam quis ob honorem apud rem publicam fecit, ipsum quidem omnimodo in solidum teneri: heredem uero eius ob honorem quidem facta promissione in solidum, ob id uero, quod opus promissum coeptum est, si bona liberalitati soluendo non fuerint, extraneum heredem in quintam partem patrimonii defuncti, liberos in decimam teneri diui Seuerus et Antoninus rescriperunt.¹¹ sed et ipsum donatorem pauperem factum ex promissione operis coepti quintam partem patrimonii sui debere diuina Pius constituit.
- 10 IDEM libro primo responsorum. Septicia certamen patriae sua pollicendo sub hæc condicione pollicita est, ut sors apud eam remaneat et ipsa usuras semissales ad praemia certantium resoluat⁵, in haec uerba: 'Φιλοτίμούμαι καὶ καθιερῶ ἀγῶνα τετραετηρικὸν ἀπὸ μυριάδων τριῶν, τὸ τοῦ κεφαλαίου ἀγήνη κατέχουσα ἀργύριον καὶ ἀσφαλιζομένη πάρα τοῖς δεκαπρώτοις ἀξιοχρέως ἐπὶ τῷ τελεῖν με τὸν ἐξ ἔθοις τριών μυριάδων τόκον, ἀγωνισθεόγυντος καὶ προκαθεζομένου τοῦ ἀνδρός μου, ἐπ' ἀγθίς⁶ δὲ τῶν ἐξ ἐμού γεννηθησόμενων τέκνων. χωρίς δέ ὁ τόκος εἰς τὰ διθλά τῶν θύμελικῶν, καθὼς ἂν ἐφ' ἕκαστον ἀθλήματος ἡ βούλη ὄριψι. quaero, an possunt iniuriam pati filii Septiciae, quo minus ipsis praesiderent certamini secundum uerba conditionemque pollicationis. Herennius Modestinus respondit, quo casu certaminis editio licita est, formam pollicationi datam seruandam esse.'
- 11 IDEM libro nono pandectarum. Si quis ob honorem uel sacerdotium pecuniam promiserit et antequam honorem uel magistratum ineat, decedet, non oportere heredes eius conueniri in pecuniam, quam is ob honorem uel magistratum promiserat, principalibus constitutionibus cauetur, nisi forte ab eo uel ab ipsa re publica eo uino opus fuerit inchoatum.
- 12 IDEM libro undecimo pandectarum. In priuatis operibus inuitis his qui fecerunt statuas aliis ponere non possumus, ut rescripto diui Seueri continetur. Cum quidam, ne honoribus fungeretur, opus promisisset: honores subire cogendum quam operis instructionem diuina Antoninus rescripsit.¹²
- 13 PAPIRIUS IUSTUS libro secundo de constitutionibus. Imperatores Antoninus [B. 54, 13, 13] Ejf et Uerus Augusti rescriperunt opera exstruere debere eos, qui pro honore polliciti sunt, non pecunias pro his inferre cogi. Item rescriperunt condiciones donationibus ad- [6] positas, quae in rem publicam fiunt, ita demum ratas esse, si utilitatis publicae interest: quod si damnosae sint, obseruari non debere. et ideo non obseruandum, quod defunctus certa summa legata uetus uectigal exerceri. esse enim tolerabilia, quae uetus consuetudo comprobat.
- 14 POMPONIUS libro sexto epistularum et uariarum lectionum. Si quis sui alienie honoris causa opus facturum se in aliqua ciuitate promiserit, ad perficiendum tam ipse quam heres eius ex constitutione diui Traiani obligatus est. sed si quis ob honorem⁸ opus facturum F(XYMOC)

¹ triennium (Hal.)? ² Gabinorum (Hal.)? ³ resoluat] rei publicae soluat? ⁴ ἑαγθίς
(Salmasius)? ⁵ ob honorem del. (G. C. Treitschke)

⁶ ulpianus] idem F¹ 2 prone F¹ 3 gau- toninos F² 17 de'be're F² 18 responsio-
nis F¹ 9 perficere F¹ 10 gauiniorum F¹ rum] ad municipalem F¹ 19 præsma F¹
14 coeptum est ... 16 sed post 17 constitut 23 τέκνων om. F¹ 25 prosiderent F¹ 26 he-
habet F¹, suo loco restituil F² 14 liberati F¹ rennius modestinus] F², hermogenianus F¹
fuerunt F¹ | in quintam] quintam F² 15 an- 39 quæ] qui F² 40 'non' debere F²

se ciuitate aliqua promiserit atque inchoauerit et priusquam perficeret, decesserit: heres eius extranens quidem necesse habet aut perficere id aut partem quintam patrimonii relict i sibi ab eo, qui id opus facere instituerat, si ita mallet, ciuitati, in qua id opus fieri coeptum est, dare: is autem, qui ex numero || liberorum est, si heres exstitit, non quintae f. 448 partis, sed decimae concedendae necessitate adficitur. et haec diuus Antoninus constituit. 5

15 UPIANUS libro singulari de officio curatoris rei publicae. Inter liberos nepotem quoque *S ex filia contineri diuus Pius rescrispit.

XIII.

R DE UARIIS ET EXTRAORDINARIIS COGNITIONIBUS ET SI SE
IUDEX LITEM SUAM FECISSE DICETUR R 10

1 UPIANUS libro octauo de omnibus tribunalibus. Praeses prouinciae de [B. 54, 14, 1] S mercedibus ius dicere solet, sed praceptoribus tantum studiorum liberalium. liberalia autem studia accipimus, quae Graeci ἐλεγέσια appellant: rhetores continebuntur, grammatici, geometrae. Medicorum quoque eadem causa est quae professorum, nisi quod iustior, cum hi salutis hominum, illi studiorum curam agant: et ideo his quoque extra 15 ordinem ius dici debet. Sed et obstetricem audiant, quae utique medicinam exhibere ui- 2 detur. Medicos fortassis quis accipiet etiam eos, qui alicuius partis corporis uel certi doloris sanitatem pollicentur: ut puta si auricularius, si fistulae uel dentium. non tamen si incantavit, si inprecatus est, si, ut vulgari uerbo impostorum utar, si¹ exorcizavit: non sunt ista medicinae genera, tametsi sint, qui hos sibi profuisse cum praedicatione adfir- 4 ment. An et philosophi professorum numero sint? et non putem, non quia non religiosa 5 res est, sed quia hoc primum profiteri eos oportet mercennariam operam spernere. Pro- inde ne iuris quidem ciuilis professoribus ius dicent: est quidem res sanctissima ciuilis sapientia, sed quae pretio nummario non sit aestimanda nec debonestanda, dum in iudicio honor petitur, qui in ingressu sacramenti offerri debuit. quaedam enim tametsi honeste 25 6 accipiuntur, inhoneste tamen petuntur. Ludi quoque litterarii magistris² licet non [B.] sint professores, tamen usurpatum est, ut his quoque ius dicatur: iam et librariis et no- 7 tariis et calculatoribus siue tabulariis. Sed ceterarum artium opificibus siue artificibus, quae sunt extra litteras uel notas positae, nequaquam extra ordinem ius dicere praeses 8 debebit. Sed et si comites salaryum petant, idem iuris est, quod in professoribus placet. 30 9 Sed et aduersus ipsos omnes cognoscere præses debet, quia ut aduersus aduocatos audean- 10 tur, diu fratres rescriperunt. In honorariis aduocatorum ita uersari iudex debet, [B. 54, 14, 1] ut pro modo litis proque aduocati facundia et fori consuetudine et iudicii, in quo erat acturus, aestimationem adhibeat, dummodo lictum honorarium quantitas non egrediatur: ita enim rescripto imperatoris nostri et patris eius continetur. uerba rescripti ita se ha- 35 bent: 'Si Iulius Maternus, quem patronum causae tuae esse uoluisti, fidem susceptam exhibere paratus est, eam dumtaxat pecuniam, quae modum legitimum egressa est, repe- 11 'tere debes'. Aduocatos accipere debemus omnes omnino, qui causis agendis quoquo stu- 12 dio operantur: non tamen qui pro tractatu, non adfuturi causis, accipere quid solent, aduocatorum numero erunt. Si cui cautum est honorarium uel si quis de lite pactus est, 40 uideamus, an petere possit. et quidem de pactis ita est rescriptum ab imperatore nostro et diuo patre eius: 'Litis causa malo more pecuniam tibi promissam ipse quoque profiteris.

F(XYMO)

¹ si del. (Hal.) ² magistri?

1 discesserit F 3 instituerat 'al' si F² 5 et] ad F² 9 uariis et] ind. F et sic B (ind. cod. Paris. 1357 et Tipuc.): περὶ διαφόρων καὶ ἔκτος τάξεως διατηνώσεων (περὶ διατηνώσεων ind. Coislin.), om. F 11 tribunalibus om. F² 12 mer- cedereiūbus F² 21 philosop'hia' pro-

fessorum F² 25 effiri F²: ἐν ἀρχῇ δὲ τοὺς μισθοὺς αὐτῶν δεῖ παρέχεσθαι B 27 lib'e'ra- riis F² 31 et om. F² 37 egressa est 'eam dumtaxat pecuniam quae modum legitimum' repetere F² 42·promisam F²

- 'sed hoc ita ius est, si suspensa lite societatem futuri emolumenti canticio polli- [Ep. 14, 69]
 'cetur. si uero post causam actam cauta est honoraria summa, peti poterit usque ad pro-
 'babilem quantitatem, etsi nomine palmarii cautum sit: sic tamen, ut computetur id quod
 'datum est cum eo quod debetur neutrumque compositum licitam quantitatem excedat'.
 13 Licitam autem quantitas intellegitur pro singulis causis usque ad centum aureos. Diuus [B. 5] Seuerus ab heredibus aduocati mortuo eo prohibuit mercedem | repeti, quia per ipsum f. 448
 14 non steterat, quo minus causam ageret. Ad nutricia quoque officium praesidis uel [Ep.]
 praetoris deuenit: namque nutrices ob alimoniam infantium apud praesides quod sibi de-
 betur petunt. sed nutricia eo usque producemus, quoad infantes uberibus aluntur: cete-
 15 rum post haec cessant partes praetoris uel praesidis. Haec omnia si apud praesides pe-
 tantur, nideamus an de mutuis petitionibus possunt praesides cognoscere. et putem debere
 admitti.
 2 IDEM libro primo opinionum. De usu aquae, de riuis nouis inciulliter institutis, item 8
 de equis alienis a scientie possessis fetuque earum, et de damno dato per immisos in
 praedium suum uniuersos homines eos, qui in plurium praedia distribui debuerunt, si 15
 modo id non ex auctoritate eius qui iubere potuit factum est, praesidem prouinciae doceri
 oportere responsum est, ut is secundum rei aequitatem et iurisdictionis ordinem conne-
 nientem formam rei det.
 3 IDEM libro quinto opinionum. Si medicus, cui curandos suos oculos qui eis [B. 54, 14 n.] 8
 laborabat commiserat, periculum amittendorum eorum per aduersa medicamenta inferendo 14
 compulit, ut ei possessiones suas contra fidem bonam aeger uenderet: inciule factum
 praeses prouinciae coercat remque restitui iubeat.
 4 PAULUS libro quarto ad Plautium. Diuus Antoninus Pius rescripsit iuris studiosos, qui 24
 salaria petebant, haec exigere posse.
 5 CALLISTRATUS libro primo de cognitionibus. Cognitionum numerus cum ex [B. 54, 14 n.] E
 uariis causis descendat, in genera diuidi facile non potest, nisi summatis diuidatur. nu-
 merus ergo cognitionum in quattuor fere genera diuidi potest: aut enim de honoribus
 siue muneribus gerendis agitatur, aut de re pecuniaria disceptatur, aut de existimatione
 1 alicuius cognoscitur, aut de capitali criminis queratur. Existimatio est dignitatis inlaesaes
 status, legibus ac moribus comprobatus, qui ex delicto nostro auctoritate legum aut mi-
 2 nuitur aut consumitur. Minuitur existimatio, quotiens manente libertate circa statum
 dignitatis poena plectimur: sicuti cum relegatur quis uel cum ordine mouetur uel cum
 prohibetur honoribus publicis fungi uel cum plebeius fustibus caeditur uel in opus publi-
 3 cum datur uel cum in eam causam quis incidit, quae edicto perpetuo infamiae causa
 enumeratur. Consumitur uero, quotiens magna capitum minutio interuenit, id est cum 15
 libertas adimitur: ueluti cum aqua et igni interdicatur, quae¹ in persona deportatorum
 euenuit, uel cum plebeius in opus metalli uel in metallum datur: nihil enim refert, nec
 diuersa poena est operis et metalli, nisi quod refugae operis non morte, sed poena metalli
 subiciuntur.
 6 GAIUS libro tertio rerum cottidianarum siue aureorum. [D. 44, 7, 5, 4. I. 4, 5 pr. B. 54, 14, 5] 8
 Si iudex litem suam fecerit, non proprie ex maleficio obligatus uidetur: sed quia neque
 ex contractu obligatus est et utique peccasse aliquid intellegitur, licet per imprudentiam,
 ideo uidetur quasi ex maleficio teneri in factum actione, et in quantum de ea re [D. 1]
 aequum religioni iudicantis uisum fuerit, poenam sustinebit.

F(XYMO)

¹ quod?

1 ita 'ius' est F² 5 sure'o's F² 13 no-
 bis F² 14 fetoque F² 15 deb'u'erunt F²
 21 eger F² 25 numeru'n's F² 27 diu'idi F²
 31 ex'i'stimatio F² 33 plebei'u's F² | fusti-
 bus] cumstibus F² 35 enumerator F²

36 a'di'mitur F² | deportaturum F² 37 'e'u-
 nit F² 40 cottidianorum F² 42 contracta F²
 et utique] F² cum Inst., utique F² cum D. L
 gen. 43 in factum actione om. Inst.

XIII.

R DE PROXENETICIS R

- 1 ULPIANUS libro quadragensimo secundo *ad Sabinum*. Proxenetica iure licito petuntur. *S*
 2 IDEM libro trigensimo primo ad edictum. Si proxeneta interuenerit faciendi [B. 54, 15, 2] *S*
 nominis, ut multi solent, uideamus an possit quasi mandator teneri. et non puto teneri, ⁵
 quia hic monstrat magis nomen quam mandat, tametsi laudet nomen. idem dico, et si
 aliquid philanthropi nomine acceperit: nec ex locato conducto erit actio. plane si dolo et
 calliditate creditorem circumuenerit, de dolo actione tenebitur.
 3 IDEM libro octauo de omnibus tribunalibus. De proxenetico, quod et sor- [B. 54, 15, 3] *S*
 didum, solent praesides cognoscere: sic tamen, ut et in his modus esse debeat et quan- 10
 titatis et negotii, in quo operula ista defuncti sunt | et ministerium qualequale accommo- f. 449
 dauerunt¹. facilius² quod Graeci ἐρμηνεύτικὸν appellant, peti apud eos poterit, si quis
 forte condicionis uel amicitiae uel aduersariae uel cuius alterius huiuscemodi proxeneta
 fuit: sunt enim huiusmodi hominum (ut in tam magna ciuitate) officinae. est enim proxe-
 netarum modus, qui emptionibus uenditionibus, commerciis, contractibus licitis utiles non 15
 adeo improbabili more se exhibent¹.

XV.

R DE CENSIBUS R

SPE

- 1 ULPIANUS libro primo de censibus. Sciendum est esse quasdam colonias iuris Italici, *S*
 ut est in Syria Phoenice splendidissima Tyriorum colonia, unde mihi origo est, nobilis re- 20
 gionibus, serie saeculorum antiquissima, armipotens, foederis quod cum Romanis percussit
 tenacissima: huic enim diuus Seuerus et imperator noster ob egregiam in rem publicam
 1 imperiumque Romanum insignem fidem ius Italicum dedit: Sed et Berytensis colonia in
 eadem prouincia Augusti beneficiis gratiosa et (ut diuus Hadrianus in quadam oratione
 2 ait) Augustana colonia, quae ius Italicum habet. Est et Heliopolitana, quae a diuo Seuero 25
 3 per bellum ciuilis occasionem Italicae coloniae rem publicam accepit. Est et Laodicena
 colonia in Syria Coele, cui diuus Seuerus ius Italicum ob bellum ciuilis merita concessit.
 Ptolemaeensium enim colonia, quae inter Phoenicem et Palaestinam sita est, nihil praeter
 4 nomen coloniae habet. Sed et Einiseneae ciuitati Phoenices imperator noster ius coloniae
 5 dedit iurisque Italici eam fecit. Est et Palmyrena ciuitas in prouincia Phoenice prope bar- 30
 6 baras gentes et nationes collocata. In Palaestina duae fuerunt coloniae, Caesariensis et
 7 Aelia Capitolina, sed neutra ius Italicum habet. Diuus quoque Seuerus in Sebastenam
 8 ciuitatem coloniam deduxit. In Dacia quoque Zernensium colonia a diuno Traiano deducta
 9 iuris Italici est. Zarmizegetusa quoque eiusdem iuris est: item Napocensis colonia et Apu-

F(XYMO)

¹ sic ordina et emenda: De proxenetico, qu[amquam] e[s]t (sic Hal.) sordidum, solent praesides cognoscere: est enim proxenetarum [genus], qui emptionibus uenditionibus commerciis contractibus licitis utiles non adeo improbabili more se exhibent: sic tamen ut et in his modus esse debeat et quantitatis ... u. 14 officinae ² difficilius (u. u. 10 et in his)?

2 proxeniticis *ind.* *F* 3 ad *om.* *F* 4 primo *om.* *F* 9 proxeneticis *F* 11 negotio *F* 13 huiuscem' o'di *F* 14 in tam] *M⁴ edd.*, tam in *FX-YM-OC*, tam *X* 20 phoebis-nice *F* 23 sed 'et' berytensis *F* 24 'o'ratiōne *F* 25 augustana] *F*, augustina *F* | heliu'politana *F* 28 ptolemensium *F* 29 ius colonie dedit iuresque *F* 30 phoe-

nic'a'e *F* 32 sebastenam *F* 33 in dacia] *secundum* *B* (καὶ ἐν Δακίᾳ ἡ τῶν Ζε- μνίσιων ἀποικία) *Cuiaciūs* (obs. 10, 35), indicia *F* zernensium] *sic F recte*, τῶν Ζερμίσιων *B*: *alibi est* Tsierensis statio (*C. I. L. III*, 1568), Διερνα (*Ptolem.* 3, 8, 10), Tierna (*Peuting.*), cf. *C. I. L. III* p. 248 | trahano *F* 34 zar-mizegethusa *F* | colonia] coloniae *F*

10 lensis et Patauissensium uicus, qui a diuo Seuero ius coloniae impetravit. Est et in Bi-
11 thynia Apamena et in Ponto Sinopensia. Est et in Cilicia Selinus¹ et Traianopolis.

2 IDEM libro uicensimo octauo ad Sabinum. Uitia priorum censuum editis nouis pro-
fessionibus euanescent.

3 IDEM libro secundo de censibus. Aetatem in censendo significare necesse est, quia 8
quibusdam aetas tribuit, ne tributo onerentur: ueluti in Syriis a quattuordecim annis
masculi, a duodecim feminae usque ad sexagensimum quintum annum tributo ca- [B. 56, 3, 3]
1 pitis obligantur. aetas autem spectatur censendi tempore. Rebus concessam immu- [8]
nitatem non habere intercidere rescripto imperatoris nostri ad Pelignianum recte expressum
est: quippe personis quidem data immunitas cum persona extinguitur, rebus numquam ex-
tinguitur.

4 IDEM libro tertio de censibus. Forma censuali cauetur, ut agri sic in censum refe-
rantur. nomen fundi cuiusque: et in qua ciuitate et in quo pago sit: et quos duos uicinos
proximos habeat. et aruum, quod in² decem annos proximos satum erit, quot iugera
sit: uinea³ quot uites habeat: oliuae quot iugerum⁴ et quot arbores habeant: pratum,
15 quod intra decem annos proximos sectum erit, quot iugerum: pascua quot iugerum esse
1 uideantur: item siluae caeduae. omnia ipse qui defert aestimet. Illam aequitatem debet
admittere censitor, ut officio eius congruat releuari eum, qui in publicis tabulis delato⁵
modo frui certis ex causis non possit. quare et si agri portio chasmate perierit, debebit
per censitorem releuari. si uites mortuae sint uel arbores aruerint, iniquum eum numerum
2 inseri censi: quod si exciderit arbores uel uites, nihilo minus eum numerum profiteri
iubetur, qui fuit census tempore, nisi causam excidendi censitori probauerit. Is uero, qui
agrū in alia ciuitate habet, in ea ciuitate profiteri debet, in qua ager est: agri enim tri-
3 butum in⁶ eam ciuitatem debet || leuare, in cuius territorio possidetur. Quamquam in L 49
quibusdam beneficia personis⁷ data immunitatis cum persona extinguantur, tamen cum
generaliter locis aut cum ciuitatibus immunitas⁸ sic data uidetur, ut ad posteros trans-
4 mittatur. Si, cum ego fundum possiderem, professus sim, petitor autem eius non fuerit
5 professus, actionem illi manere placet. In seruis deferendis obseruandum est, ut et na-
6 tiones eorum et aetates et officia et artificia specialiter deferantur. Lacus quoque pica-
7 torios et portus in censum dominus debet deferre. Salinae si quae sunt in praediis, et
8 ipsae in censum deferenda sunt. Si quis inquinatum uel colonum non fuerit professus,
9 uinculis censualibus tenetur. Quae post censum editum nata aut postea quaesita sunt,
10 intra finem operis consummati professionibus edi possunt. Si quis ueniam petierit, ut cen-
sum sibi emendare permittatur, deinde post hoc impetratum cognouerit se non debuisse
hoc petere, quia res emendationem non desiderabat: nullum ei praeiudicium ex eo quod
petiti, ut censem emendareret, fore saepissime rescriptum est.

5 PAPINIANUS libro nono decimo responsorum. Cum possessor unus expediendi [B. 56, 3, 1] P
negotii causa tributorum iure conueniretur, aduersus ceteros, quorum aequa praedia tenen-
tur, ei qui conuentus est actiones a fisco praestantur, scilicet ut omnes pro modo pre-
diorum pecuniam tributi conferant. nec inutiliter actiones praestantur, tametsi fiscus pe-
1 cuniā suā reciperauerit, quia nominum uendorum pretium acceptum uidetur. Qui
F(XYMOC)

¹ quae ins. (cf. Dio 68, 33: Cluterius) ² intra (cf. u. 16: edd.)? ³ quot iugerum sit et ins.
⁴ sint ins. ⁵ relato? ⁶ in del. (Cuiacius) ⁷ quamquam quibusdam personis beneficia?
⁸ datur ins.

1 patauissensium] πΑΤΑΒΗΣΙΝΩΝ B (apud Cui-
l. c.): similiter oppidum appellatur apud Ptole-
maeum 3, 8, 7 et in Peutingerana, in titulis
autem Potaissa: cf. C. I. L. III p. 172. 2 apa-
mena] colonia apamena F² | trahianopolis F¹
9 habere] F¹, debere F² | pelignionum F¹
13 et in quo F² 14 aruum] ad (sic) arum F¹
15 habeat F¹ 16 paseua F¹ 19 posset F¹
chasmatae F¹ 20 aruores F¹ 22 iuuetur

F | probaberit F², prohibet F² | is] isi F
23 habet in ea ciuitate om. F¹ 25 quibus-
dam F² | extingua'n'tur F¹ 30 praesidiis F
32 post censum editum] sic Cuiacius (obr.
10, 35) ex B: μΕΤΑ τὸ δΟΥΛΑΙ ΤΗΝ ἈΠΟΓΡΑΦΗΝ,
post cens. edictum F¹ 34 siui F¹ 35 ei us'
pr. F² 36 saepissim a e F² 38 aqua e F¹
41 practium F

- non habita ratione tributorum ex causa fideicommissi praedia restituunt, actionem ex diu
 2 Pii Antonini litteris habent, quam legato quoque soluto locum habere voluit. Pro pecunia
 tributi, quod sua die non est redditum, quo minus praedium iure pignoris distrahatur,
 oblata moratoria cautio non admittitur: nec audiatur legatarius contradicens ob tributa
 praeteriti temporis, quod heres soluendo sit et is, qui tributis recipiendis praepositus 5
 fuerat.
- 6 CELSUS libro uicensimo quinto¹ digestorum. Colonia Philippensis iuris Italici est. E
 7 GAIUS libro sexto ad legem Iuliam et Papiam. Iuris Italici sunt Τρωάς Βηρύτος E
 Δυρράχιον. 9
- 8 PAULUS libro secundo de censibus. In Lusitania Pacenses et Emeritenses iuris Italici E
 sunt. idem ius² Valentini et Licitani³ habent: Barcinonenses quoque ibidem immunes
 1 2 sunt. Lugdunenses Galli, item Uienenses in Narbonensi iuris Italici sunt. In Germania
 3 inferiore Agrippinenses iuris Italici sunt. Laodicia in Syria et Berytos in Phoenice iuris
 4 Italici sunt et solum earum. Eiusdem iuris et Tyriorum ciuitas a diuis Seuero et Anto-
 5 nino facta est. Diuus Antoninus Antiochenses colonos fecit saluis tributis. Imperator 15
 6 noster Antoninus ciuitatem Emisenorum coloniam et iuris Italici fecit. Diuus Uespasianus
 7 Caesarienses colonos fecit non adiecto, ut et iuris Italici essent, sed tributum his remisit
 capitibus: sed diuus Titus etiam solum immune factum interpretatus est. similes his Capi-
 8 tulenses⁴ esse uidentur. In prouincia Macedonia Dyrracheni, Cassandrenses, Philippenses,
 9 Dienses, Stobenses iuris Italici sunt. In prouincia Asia duae sunt iuris Italici, Troas et 20
 10 11 Parium. In Pisidia eiusdem iuris est colonia Antiochenium. In Africa Carthago, Utica,
 Leptis magna a diuis Seuero et Antonino iuris Italici factae sunt.

XVI.

R DE UERBORUM SIGNIFICATIONE R

ESPA

- 1 UPLIANUS libro primo ad edictum. Uerbum hoc 'si quis' tam masculos quam [B. 2, 2, 1] E
 feminas complectitur. 26
- 2 PAULUS libro primo ad edictum. 'Urbis' appellatio muris, 'Romae' autem con- [B. 2, 2, 2] E
 1 tinentibus aedificiis finitur, quod latius patet. 'Cuiusque diei maior pars' [Pon. p. 29 et 2, 2]
 est horarum septem primarum diei, non supremarum.
- 3 UPLIANUS libro secundo ad edictum. 'Itinere || faciendo uiginti⁵ milia passuum [B. 2, 2, 3] E f. 450
 'in dies singulos peragenda' sic sunt accipienda, ut, si post hanc dinumerationem minus 31
 quam uiginti milia supersint, integrum diem occupent. ueluti uiginti unum milia sunt
 pausus⁶: biduum eis adtribuetur. quae dinumeratio ita demum facienda erit, si de die
 1 non conueniat. Eius, qui apud hostes decessit, dici hereditas non potest, quia seruus
 decessit. 85

F(XYMO)

¹ quinto del. (u. i.) ² in Tarragonensi ins. ³ Ilicitani (*Cuiacius*)? ⁴ Capitolienses
 (cf. p. 931, 32 et *Ptolemaeus geogr.* 5, 16, 8 Ailia Καπιτωλια)⁵? ⁶ uicena? ⁶ passuum (edd.)?

1 non habita ratione tributorum] μὴ ἐπερω-
 τήσας περὶ τῶν δημοσίων B (apud *Cuiacium*
obss. 19, 5) . 2 quam 'ne' legato F² 3 distra-
 hetur F¹ 4 moratoria F² 7 uicensimo
 quinto F¹, quinto decimo F²: uerum esse ui-
 censimo obseruauit *Cuiacius coll. D.* 36, 1, 33
 10 lysitanis F | pacens a es'ed' et emereten-
 ses F² 11 barcenonenses F¹ 12 lugdon-
 nenses F¹, lygdonenses F² | bienenses F |
 naruonensi F 13 agripinenses F | foenice F
 14 iuris 'italici sunt' et tyriorum F¹ | anto-
 ninus F¹ 17 colonis F¹ | remis'sit F²
 18 interpr'a etatus F² | his] eis F¹ 19 cas-
 's'asdrenses F² 20 stouenses F | iures F¹

21 antiochensis F² | uticea F 22 diuise-
 uero F¹ 24 tituli duo 50, 16. 17 separati fere
 legebantur in uetusiore schola Bononiensi: per-
 scripti sunt in quaternionibus olim seorsum
 habitis in X (ubi post 50, 15 adest subscriptio
 librarii: finito libro reddatur gloria XPISTO
 uacalque pagina reliqua): separantur a pre-
 cedentibus integra paene pagina uacula relicta
 in Y, item interstitio maiore in M: continuantur
 in OC 29 septem] ἐπὶ Pon. secundum
 codd. meliores, εἰς B et Pon. codd. deteriores |
 diei non bis F¹ 33 uiduum F | ei's F¹
 34 quia] qui F: διὰ τὸ τελεγήται αἵτον ἐν
 δογκειᾳ B (Anon.)

- 4 PAULUS libro primo ad edictum. 'Nominis' appellatione rem significari Pro- [B.2,2,4] culus ait.
- 5 IDEM libro secundo ad edictum. 'Rei' appellatio latior est quam 'pecuniae', [B.2,2,5] quia etiam ea, quae extra computationem patrimonii nostri sunt, continet, cum pecuniae 1 significatio ad ea referatur, quae in patrimonio sunt. 'Operc locato conducto': his uerbis Labeo significari ait id opus, quod Graeci ἀποτέλεσμα uocant, non ἔργον, id est ex opere facto corpus aliquod perfectum.
- 6 ULPIANUS libro tertio ad edictum. 'Nominis' et 'rei' appellatio ad omnem con- [B.2,2,6] tractum et obligationem pertinet. Uerbum 'ex legibus' sic accipendum est: tam ex legum 1 sententia quam ex uerbis.
- 7 PAULUS libro secundo ad edictum. 'Sponsio' appellatur non solum quae per [B.2,2,7] sponsus interrogationem fit, sed omnis stipulatio promissioque.
- 8 IDEM libro tertio ad edictum. Uerbum 'oportebit' tam praesens quam futu- [B.2,2,8] rum tempus significat. 'Actionis' uerbo non continetur exceptio.
- 9 ULPIANUS libro quinto ad edictum. Marcellus apud Iulianum notat uerbo [B.2,2,9] 'perisse' et scissum et fractum contineri et ui raptum.
- 10 IDEM libro sexto ad edictum. 'Creditores' accipiendos esse constat eos, qui- [B.2,2,10] bus debetur ex quacumque actione uel persecutione, uel iure ciuili sine ulla exceptionis perpetuae remotione uel honorario uel extraordinario, siue pure siue in diem uel sub condicione. quod si natura debeatur, non sunt loco creditorum. sed³ si non sit mutua pecunia, sed contractus, creditores accipiuntur:
- 11 GAIUS libro primo ad edictum prouinciale. 'creditorum' appellatione non hi [B.2,2,11] tantum accipiuntur, qui pecuniam crediderunt, sed omnes, quibus ex qualibet causa debetur.
- 12 ULPIANUS libro sexto ad edictum. ut si cui ex empto uel ex locato uel ex [B.2,2,11] alio ullo debetur. sed et si ex delicto debeatur, mihi uidetur posse creditoris loco accipi. 1 quod si ex populari causa, ante litis contestationem recte dicetur creditoris loco non esse, postea esse. Minus soluit, qui tardius soluit: nam et tempore minus soluitur.
- 13 IDEM libro septimo ad edictum. 'Mulieris' appellatione etiam uirgo uirpotens [B.2,2,12] 1 continentur¹. Res 'abesse' uidetur (ut Sabiuus ait et Pedius probat) etiam hae, quarum corpus manet, forma mutata est: et ideo si corruptae redditae sint uel transfigurate, 2 uideri abesse, quoniam plerumque plus est in manus pretio, quam in re. 'Desinere autem abesse' res tunc uidetur, cum sic redit in potestatem, ne amittere eius possessionem possimus. Ob hoc, quod furto pridem subtracta est, abest et ea res, quae in rebus humanis non est.
- 14 PAULUS libro septimo ad edictum. Labeo et Sabinus existimant, si uestimentum scissum reddatur uel res corrupta redditae sit, ueluti acyphi collisi aut tabula rasa pictura, uideri rem 'abesse', quoniam earum rerum pretium non in substantia, sed in arte sit positum. item si dominus rem, quae furto sibi aberat, ignorans emerit, recte dicitur res abesse, etiamsi postea id ita esse scierit, quia uidetur res ei abesse, cui pretium abest. 'Rem amisisse' uidetur, qui aduersus nullum eius persequendas actionem habet.
- 15 ULPIANUS libro decimo ad edictum. Bona ciuitatis abusivae 'publica' dicta [B.2,2,14] sunt: sola enim ea publica sunt, quae populi Romani sunt.
F(XYMO)

¹ oportet (u. i.: *Cuiacius aliique*)? ² et ins. (dett.) ³ Ulpianus libro (liber cod.) ad edictum sexto qui pro aliis ne postulent titulo sexto sic refert: innenimus apud ueteres mulieris (mulieres cod.) appellatione etiam uirgines (uirginis cod.) contineri *Pacati excerpta apud Pitram spicil. Solem. 1, 281: quamquam hunc locum non hue, sed magis ad D. 3, 1, 5 retrahit Boeckingius probabiliter*

1 nominis] FM, nominis uel (uel om. C^o) pecunio Y^oC^o, pecuniae XY^oOC^o 4 quia] qua errore Taur. 13 uerbum oportebit] τὸ ὄπορτειτ B 19 extraordinario] XOC, exordiario F, extraordinarie Y, extrahonorario M 22 hil] habi F^z 26 recte^r dicetur F^z

29 quarum p' corpus F^z 33 ante ob hoc incidentum esse intellegitur collata D. 47, 2, 46 pr.: inciderunt tamen ante abest etiam Graeci 36 tabula's rasa F^z: ἡ σανίς γεραμένη ζεθείσα ἡ χαραχθείσα BS (I, 63 Heimb.) 39 pr'a etium F^z

- 16 GAIUS libro tertio ad edictum prouinciale. || Eum qui uectigal populi Romani [B. 2, 14 E f. 450' conductum habet, 'publicanum' appellamus. nam 'publica'¹ appellatio in compluribus causis ad populum Romanum respicit: ciuitates enim priuatorum loco habentur.
- 17 ULPIANUS libro decimo ad edictum. Inter 'publica' habemus non sacra nec [B. 2, 2, 15 E religiosa nec quae publicis usibus destinata sunt: sed si qua sunt ciuitatum uelut bona. 5 1 sed peculia seruorum ciuitatum procul dubio publica habentur. 'Publica' uectigalia intellegere debemus, ex quibus uectigal fiscus capit: quale est uectigal portus uel uenalium rerum, item salinarum et metallorum et piciarum.
- 18 PAULUS libro nono ad edictum. 'Munus' tribus modis dicitur²: uno donum, [B. 2, 2, 16 E et inde munera dici dari mittiue: altero onus, quod cum remittatur, uacationem militiae 10 munerisque praestat³ inde immunitatem appellari. tertio officium, unde munera militaria et quosdam milites munificos⁴ uocari: igitur municipes dici, quod munera ciuilia capiant.
- 19 ULPIANUS libro undecimo ad edictum. Labeo libro primo⁵ praetoris urbani [B. 2, 2, 17 E definit, quod quaedam 'agantur', quaedam 'gerantur', quaedam 'contrahantur': et actum quidem generale uerbum esse, sive uerbis siue re quid agatur, ut in stipulatione uel numeratione: contractum autem ultro citroque obligationem, quod Graeci ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ uocant, ueluti emptionem uenditionem, locationem conductionem, societatem: gestum rem significare sine uerbis factam.
- 20 IDEM libro duodecimo ad edictum. Uerba 'contraxerunt' 'gesserunt' non per- [B. 2, 2, 18 E 20 tinent ad testandi ius.
- 21 PAULUS libro undecimo ad edictum. Princeps 'bona' concedendo uidetur etiam [B. 2, 2, 19 E obligationes concedere.
- 22 GAIUS libro quarto ad edictum prouinciale. Plus est in restitutione, quam [B. 2, 2, 20 E in exhibitione: nam 'exhibere' est praesentiam corporis praebere, 'restituere' est etiam possessorum facere fructusque reddere: pleraque praeterea restitutionis uerbo continentur. 25
- 23 ULPIANUS libro quarto decimo ad edictum. 'Rei' appellatione et causae et [B. 2, 2, 21 E iura continentur.
- 24 GAIUS libro sexto ad edictum prouinciale. Nihil est aliud 'hereditas' quam [B. 2, 2, 22 E successio in uniuersum ius quod defunctus habuit. 29
- 25 PAULUS libro uicensimo primo ad edictum. Recte dicimus eum fundum to- [B. 2, 2, 23 E tum nostrum esse, etiam cum⁶ usus fructus alienus est, quia usus fructus non dominii pars, sed seruitutis⁷ sit, ut uia et iter: nec falso dici totum meum esse, cuius non potest 1 ulla pars dici alterius esse. hoc et Iulianus, et est uerius. Quintus Mucius ait partis appellatione rem pro indiuiso significari: nam quod pro diuiso nostrum sit, id non partem, sed totum esse. Seruius non ineleganter partis appellatione utrumque significari. 35
- 26 ULPIANUS libro sexto decimo ad edictum. Partum non esse par- [D. 41, 8, 10, 2. B. 2, 2, 24 E tem rei furtuae Scaeuela libro undecimo quaestionum scribit⁸.
- 27 IDEM libro septimo decimo ad edictum. 'Ager' est locus, qui sine uilla est. [B. 2, 2, 25 E 1 'Stipendum' a stipe appellatum est, quod per stipes, id est modica aera, colligatur. idem hoc etiam 'tributum' appellari Pomponius ait. et sane appellatur ab intrubitione tributum 40 uel ex eo quod militibus tribuatur.
- 28 PAULUS libro uicensimo primo ad edictum. 'Alienationis' uerbum etiam usu- [B. 2, 2, 26 E F(XYMO)

¹ publici (*Sennetonius*)? ² dici (*Grotius*)? ³ praestat del. ⁴ munifices (*Budaeus*)?
⁵ ad edictum ins. ⁶ cuius (u. i.)? ⁷ seruitus (*Hal.*)? ⁸ Scaeuela libro undecimo quaestionum scribit ... nec enim esse partum rei furtuae partem *D. l. gem.*

1 uectigal i' populi *F²* 2 'nam' publica appellatio *F²*: ἡ γὰρ δημοσίᾳ προσήρπει *B* (*Anon.*)
8 'piciarum] *F*: pisciarum *XYMO*, pisciorum *C* et sic uertunt Graeci quoque: καὶ τὰς ἀλειας *B*: illam tamen lectionem tuentur testimonia de picariis siluae Silae in Bruttii publice locatio *Ciceronis Brut.* 22, 85 et *Dionysii* 20, 6

10 mittiue¹ altero *F²* 11 munerisquae *F*
21 concedend'a'o *F²* 31 cum] *FXO^oC*, cuius *YMO^oC⁴* 34 pro diuiso] *F²YM^oOC* cum *BS* (*vol. I p. 64 Heimb.*): ἐκ διηρημένων μερῶν ἡμέτερον, pro indiuiso *F²X^oM²* 40 sane] sine *F²*

- captionem continet: uix est enim, ut non uideatur alienare, qui patitur usucapi. eum quoque alienare dicitur, qui non utendo amisit seruitutes. qui occasione adquirendi non utitur, non intellegitur alienare: ueluti qui hereditatem omittit aut optionem intra certum tempus datam non amplectitur. Oratio, quae neque coniunctionem neque disiunctionem habet, ex mente pronuntiantis uel disiuncta uel coniuncta accipitur.
- 29 IDEM libro sexagensimo sexto ad edictum. Coniunctionem enim nonnum- [B. 2, 2, 27 E] quam pro disiunctione accipi Labeo ait: ut in illa stipulatione 'michi heredique meo te i. 45 heredemque tuum'.
- 30 GAIUS libro septimo ad edictum prouinciale. 'Silua caedua' est, ut quidam [B. 2, 2, 28 E] putant, quae in hoc habetur, ut caederetur. Seruius eam esse, quae succisa rursus ex 10 stirpibus aut radicibus renascitur. 'Stipula illecta' est spicae in messe deiectae needum 1 lectae, quas rustici cum uacauerint colligunt. 'Noualis' est terra praecisa¹, quae anno cer- 3 sauit, quam Graeci νέασι uocant. 'Integra' autem est, in quam nondum dominus pascendi 4 5 gratia pecus immisit. 'Glans caduca' est, quae ex arbore cecidit. 'Pascua silua' est, quae pastui pecudum destiuita est.
- 31 ULPIANUS libro octauo decimo ad edictum. 'Pratum' est, in quo ad fructum [B. 2, 2, 29 E] percipiendum falce dumtaxat opus est: ex eo dictum, quod paratum sit ad fructum ca- piendum.
- 32 PAULUS libro uicensimo quarto ad edictum. 'Minus solutum' intellegitur etiam [B. 2, 2, 30 E] si nihil esset solutum.
- 33 ULPIANUS libro uicensimo primo ad edictum. 'Palam' est coram pluribus. [B. 2, 2, 31 E]
- 34 PAULUS libro uicensimo quarto ad edictum. 'Actionis' uerbo etiam persecutio [B. 2, 2, 32 E] continetur.
- 35 IDEM libro septimo decimo ad edictum. 'Restituere' autem is intellegitur, qui [B. 2, 2, 33 E] simul et causam actori reddit, quam is habiturus esset, si statim iudicii accepti tempore 15 res ei redditia fuisset, id est et usucaponis causam et fructuum.
- 36 ULPIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. 'Litisi' nomen omnem actionem [B. 2, 2, 34 E] significat, siue in rem siue in personam sit.
- 37 PAULUS libro uicensimo sexto ad edictum. Uerbum 'oportere' non ad facul- [B. 2, 2, 35 E] tatem iudicis pertinet, qui potest uel pluris uel minoris condemnare, sed ad ueritatem reffertur.
- 38 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. 'Ostentum' Labeo definit omne [B. 2, 2, 36 E] contra naturam cuiusque rei genitum factumque. duo genera autem sunt ostentorum: unum, quotiens quid contra naturam nascitur, tribus manibus forte aut pedibus aut qua alia parte corporis, quae naturae contraria est: alterum, cum quid prodigiosum uidetur, quae Graeci φάντασμα uocant.
- 39 PAULUS libro quinquagensimo tertio ad edictum. 'Subsignatum' dicitur, quod [B. 2, 2, 37 E] ab aliquo subscriptum est: nam ueteres subsignationis uerbo pro adscriptione uti solebant.
- 1 2 'Bona' intelleguntur cuiusque, quae deducto aere alieno supersunt. 'Detestari' est absentia 3 denuntiare. 'Incensus possessor' est, quem ignoramus.
- 40 ULPIANUS libro quinquagensimo sexto ad edictum. 'Detestatio' est denuntiatio [B. 2, 2, 37 E] 1 2 facta cum testatione. 'Serui' appellatio etiam ad ancillam refertur. 'Familiae' [B. 2, 2, 38] 3 appellatione liberi quoque continentur. Unicus seruus familiae appellatione non continetur: ne duo quidem familiam faciunt.

F(XYMO)

¹ proscissa (протмыщесіа B: Budaeus)?

6 nonnum' p'quam F⁴ 7 disiunctione'm' ac-
cipi F⁴ 9 gaius] Гаиу BS. 16, 1, 10 sch. 16,
Каллістратос BS. 16, 1, 9 sch. 11 11 stipula
illecta] καλλίμη ἀπέκλεκτος B | in messe de-
iectae] ἐν τῷ θέρει ἔριμμένοι B | needum
lectae om. F¹, uertunt B 13 νέασι] F¹ cum
B (Anon.: ἥν οἱ Γράικοι νέασιν καλούσιν), νέα-

σιν F². cf. gloss. Cyrillianaе p. 546 Steph.: νέασι
noualis, noualis terra 15 pastui] F² XYO,
pascui F², pascuis Y² MO⁴C 21 promo F
30 iudicis F² 36 graeci] creci F | φάντα-
σματα' F² 38 pro adscriptione] ἀντὶ τῆς ψυ-
γράφης B 41 ad edictum om. F

- 41 GAIUS libro uicensimo primo ad edictum prouinciale. 'Armorum' appellatio [B. 2, 2, 39] E non utique scuta et gladios et galeas significat, sed et fustes et lapides.
- 42 UPLIANUS libro quinquagensimo septimo ad edictum. 'Probrum' et obprobrium ^[B. 2, 2, 40] E idem est. probra quaedam natura turpia sunt, quaedam ciuiliter et quasi more ciuitatis. ut puta furtum, adulterium natura turpe est: enim uero tutelae damnari hoc non s natura probrum est, sed more ciuitatis: nec enim natura probrum est, quod potest etiam in hominem idoneum incidere.
- 43 IDEM libro quinquagensimo octauo ad edictum. Uerbo 'uictus' continentur, [B. 2, 2, 41] E quae esui potuique cultuque corporis quaeque ad niuendum homini necessaria sunt. uestem quoque uictus habere uicem Labeo ait: ¹⁰
- 44 GARUS libro uicensimo secundo ad edictum prouinciale. et cetera, quibus [B. 2, 2, 41] E tuendi curandie corporis nostri gratia utimur, ea appellatione significantur.
- 45 UPLIANUS libro quinquagensimo octauo ad edictum. In 'stratu' omne uestimentum contineri quod iniciatur Labeo ait: neque enim dubium est, quin stragula uestis ¹⁴ sit omne pallium, πεπίτρωμα. in uictu ergo uestem accipiemus non stragulam, in stratu f. 451' omnem stragulam uestem.
- 46 IDEM libro quinquagensimo nono ad edictum. 'Pronuntiatum' et 'statutum' [B. 2, 2, 43] E idem potest: promiscue enim et pronuntiasse et statuisse solemus dicere eos, qui ius habent cognoscendi. 'Matrem familias' accipere debemus eam, quae non in honeste uixit: matrem enim familias a ceteris feminis mores discernunt atque separant. proinde nihil ²⁰ intererit, nupta sit an uidea, ingenua sit an libertina: nam neque nuptiae neque natales faciunt matrem familias, sed boni mores.
- 47 PAULUS libro quinquagensimo sexto ad edictum. 'Liberationis' uerbum ean- [B. 2, 2, 44] E dem uim habet quam solutionis. ²⁴
- 48 GAIUS libro ¹ ad edictum praetoris urbani titulo qui neque sequantur [B. 2, 2, 45] E neque ducantur. 'Solutum' non intellegimus eum, qui, licet uinculis leuatus sit, manibus tamen tenetur: ac ne eum quidem intellegimus solutum, qui in publico sine uinculis seruatuerit.
- 49 UPLIANUS libro quinquagensimo nono ad edictum. 'Bonorum' appellatio aut [B. 2, 2, 46] E naturalis aut ciuilis est. naturaliter bona ex eo dicuntur, quod beant, hoc est beatos faciunt: beare est prodesse. ¹ in bonis autem nostris computari sciendum est non solum, quae dominii nostri sunt, sed et si bona fide a nobis possideantur uel superficiaria sint. aequae bonis adnumerabitur etiam, si quid est in actionibus petitionibus persecutionibus: nam haec omnia in bonis esse uidentur. ³⁴
- 50 IDEM libro sexagensimo primo ad edictum. 'Nurus' appellatio etiam ad pro- [B. 2, 2, 47] E nurum et ultra porrigenda est.
- 51 GAIUS libro uicensimo tertio ad edictum prouinciale. Appellatione 'parentis' [B. 2, 2, 48] E non tantum pater, sed etiam auus et proauus et deinceps omnes superiores continentur: sed et mater et auia et proauia. ³⁹
- 52 UPLIANUS libro sexagensimo primo ad edictum. 'Patroni' appellazione et pa- [B. 2, 2, 49] E trona continetur.
- 53 PAULUS libro quinquagensimo nono ad edictum. Saepe ita comparatum est, [B. 2, 2, 50] E ut coniuncta pro disiunctis accipientur et disiuncta pro coniunctis, interdum soluta pro separatis². nam cum dicitur apud ueteres 'adgnatorum gentiliumque', pro separatione accipitur. ⁴⁴

F(XYMOC)

¹ exciderunt talia: ciuiliter bona nostra sunt ea quae habemus ² interdum soluta pro separatis] soluta interdum pro coniunctis, interdum pro separatis?

4 idem] edd. cum B: ὅνειδος ὅνειδικα τάγτόν 35 pronuntia'rum F² 39 auia 'et' proauia F² ἔστι, id F² 5 natura'r turpe F² 9 'e'sui F² 42 quinquagensimo F² 43 'pro' coniunctis F² 13 octauo om. F² | stratu'm' omne F² 44 dic'itur F² | gentiliumqu'a'e F² | acci- 15 uictum F² stragula F² 23 sedto F² pitut F² 25 spatiu' vacuum reliqui propter 23, 3, 54

at cum dicitur 'super pecuniae tutelaue suae'¹, tutor separatim sine pecunia dari non potest: et cum dicimus 'quod dedi aut donavi', utraque continemus. cum uero dicimus 'quod² eum dare facere oportet', quodus eorum sufficit probare. cum uero dicit praeator, 'si donum munus operas redemerit', si omnia imposita sunt, certum est omnia redimenda esse, ex re ergo pro coniunctis habentur: si quaedam imposta sunt, cetera non desi-⁵
2 derabuntur. Item dubitatum, illa uerba 'ope consilio' quemadmodum accipienda sunt, sententiae³ coniungentium aut separantium. sed uerius est, quod et Labeo ait, separatim accipienda, quia aliud factum est eius qui ope, aliud eius qui consilio furtum facit: sic enim alii condici potest, alii non potest. sane post ueterum auctoritatem eo peruentum est, ut nemo ope uideatur fecisse, nisi et consilium malignum habuerit, nec consilium ha-¹⁰
buisse noceat, nisi et factum secutum fuerit.

54 ULPIANUS libro sexagensimo secundo ad edictum. 'Condicionales creditores' [B. 2, 2, 51] dicuntur et hi, quibus nondum competit actio, est autem competitura, uel qui spem ha-¹⁴
bent, ut competitat.

55 PAULUS libro sexto decimo brevis edicti. Creditor autem is est, qui ex- [B. 2, 2, 52] exceptione perpetua summoueri non potest: qui autem temporalem exceptionem timet, similis est condicionali creditoris.

56 ULPIANUS libro sexagensimo secundo ad edictum. 'Cognoscere instrumenta' [B. 2, 2, 53] 1 est relegere et recognoscere: 'disputare' est conferre accepta et data. 'Liberorum' appellatio continentur non tantum qui sunt in potestate, sed⁴ omnes qui sui iuris sunt, | siue uirilis siue feminini sexus sunt⁵ exne feminini sexus descendentes.

57 PAULUS libro quinquagessimo nono ad edictum. Cui⁶ praecipua [B. 2, 2, 54. BS. 11, 1, 14] 1 cura rerum incumbit et qui magis quam ceteri diligentiam et sollicititudinem rebus quibus praesunt debent, hi 'magistri' appellantur. quin etiam ipsi magistratus per derivationem a magistris cognominantur. unde etiam cuiuslibet disciplinae praecipitores magistros appellari a monendo nel monstrando. 'Persequi' uidetur et qui satis accepit.

58 GAIUS libro uicensimo quarto ad edictum prouinciale. Licet inter 'gesta' et [B. 2, 2, 55] 1 'facta' uidetur quaedam esse suptilis differentia, attamen καταχριστικῶς nihil inter factum et gestum interest. Paternos libertos recte uidemur dicere nostros libertos: liberorum libertos non recte nostros libertos dicimus.

59 ULPIANUS libro sexagensimo octavo ad edictum. 'Portus' appellatus est con- [B. 2, 2, 56] 1 clusus locus, quo importantur merces et inde⁷ exportantur: eaque nihilo minus statio est conclusa atque munita. inde 'angiportum' dictum est.

60 IDEM libro sexagensimo nono ad edictum. 'Locus' est non fundus, sed portio [B. 2, 2, 57] 1 aliqua fundi: 'fundus' autem integrum aliquid est, et plerumque sine uilla 'locum' accipi-¹⁵ mus: ceterum adeo opinio nostra et constitutio locum a fundo separat, ut et modicus locus possit fundus dici, si fundi animo sum habuimus. non etiam⁸ magnitudo locum a fundo separat, sed nostra affectio: et quaelibet portio fundi poterit fundus dici, si iam hoc constituerimus. nec non et fundus locus constitui potest: nam si eum alii adiunxerimus fundo, 1 locus fundi efficietur. Loci appellationem non solum ad rustica, uerum ad urbana quoque²⁰
2 praedia pertinere Labeo scribit. Sed fundus quidem suos habet fines, locus uero latere potest, quatenus determinetur et definitur.

F(XYMO^C)

¹ debuit esse super pecunia tutelaue suae rei (cf. Ulpianus 11, 14, item ad Herenn. 1, 13, 23 et Cicero de inu. 2, 50, 148) ² quidquid (Krueger)? ³ sententia (dett.)? ⁴ et inde⁷
⁵ ex uirilis sexus liberis ins. (u. i.) ⁶ quibus (edd.)? ⁷ unde (Cramer)? ⁸ enim (edd.)?

³ prouare F¹ ⁶ uerba om. F¹ ⁸ 'qui' consilio (consilium F²) F² ⁹ sane] et sane F²
19 liberorum ... 21 descendentes] πάιλες λέ-
γονται καὶ οἱ ἀγτεζόγιοι καὶ οἱ ὑπεζόγιοι (ἐπε-
ζόγιοι cod.) καὶ οἱ ἐξ ἀρρενογονίας καὶ οἱ ἔκ
θηλύγονίας KATIÓNTEC B ²⁴ dedent F²

26 mostrando F ²⁸ subtilis F¹ ²⁹ libe-
rorum] F², liberorum nostrorum F²X YMO^C:
quasi esse libertorum, ueritate B: οὐ μὲν καὶ
τοὺς ἀπελεγθέρους τῶν ἀπελεγθέρων: cf. L 105
λ. t. ⁴⁰ rusticam' uerum F² ⁴² defini-
tūr F

- 61 PAULUS libro sexagensimo quinto ad edictum. 'Satisfationis' appellatione in- [B. 2, 2, 58] E terdum etiam re promissio continebitur, qua contentus fuit is, cui satisfatio debebatur.
- 62 GAIUS libro uicensimo sexto ad edictum prouinciale. 'Tigni' appellatione in [B. 2, 2, 59] E lege duodecim tabularum omne genus materiae, ex qua aedificia constant, significatur. 4
- 63 UPIANUS libro septuagensimo primo ad edictum. 'Penes te' amplius est [B. 2, 2, 60] E quam 'apud te': nam apud te est, quod qualiterqualiter a te teneatur, penes te est, quod quodam modo possidetur.
- 64 PAULUS libro sexagensimo septimo ad edictum. 'Intestatus' est non tantum [B. 2, 2, 61] E qui testamentum non fecit, sed etiam cuius ex testamento hereditas adita non est. 9
- 65 UPIANUS libro septuagensimo secundo ad edictum. 'Herodia' appellatio non [B. 2, 2, 62] E solum ad proximum heredem, sed et ad ulteriores refertur: nam et heredis heres et deinceps heredis appellatione continetur.
- 66 IDEM libro septuagensimo quarto ad edictum. 'Mercis' appellatio ad res mo- [B. 2, 2, 63] E biles tantum pertinet. 14
- 67 IDEM libro septuagensimo sexto ad edictum. 'Alienatum' non proprie dicitur, [B. 2, 2, 64] E 1 quod adhuc in dominio uenditoris manet: 'uenditum' tamen recte dicetur. 'Donationis' uerbum simpliciter loquendo omnem donationem comprehendisse uidetur, sine mortis causa siue non mortis causa fuerit.
- 68 IDEM libro septuagensimo septimo ad edictum. Illa uerba 'arbitratu Lucii [B. 2, 2, 65] E 'Titii fieri' ius significant et in seruum non cadunt. 20
- 69 IDEM libro septuagensimo octauo ad edictum. Haec uerba 'cui rei dolus [B. 2, 2, 66] E 'malus aberit auferit' generaliter comprehendunt omnem dolum, quicumque in hanc rem admisus est, de qua stipulatio est interposita.
- 70 PAULUS libro septuagensimo tertio ad edictum. Sciendum est heredem etiam [B. 2, 2, 67] E per multas successiones accipi. nam paucis speciebus 'heredis' appellatio proximum con- f. 452^t tinet, ueluti in substitutione impuberis 'quisquis mihi heres erit, idem filio heres esto', ubi 26 heredis heres non continetur, quia incertus est. item in lege Aelia Sentia filius heres proximus potest libertum paternum ut ingratum accusare, non etiam si heredi heres exstiterit. idem dicitur in operarum exactione, ut filius heres exigere possit, non ex successione effectus. uerba haec 'is ad quem ea res pertinet' sic intelleguntur, ut qui in uniuersum do- 30 minium uel iure ciuili uel iure praetorio succedit, continetur.
- 71 UPIANUS libro septuagensimo nono ad edictum. Aliud est 'capere', aliud [B. 2, 2, 68] E 'accipere'. capere cum effectu accipitur: accipere, et si quis non sic accepit, ut habeat. ideoque non uidetur quis capere, quod erit¹ restituturus: sicut peruenisse proprie illud 1 dicitur, quod est remansurum. Haec uerba 'his rebus recte praestari' hoc significant, ne 35 quid periculum uel damnum ex ea re stipulator sentiret.
- 72 PAULUS libro septuagensimo sexto ad edictum. Appellatione 'rei' pars etiam [B. 2, 2, 69] E continetur.
- 73 UPIANUS libro octogensimo ad edictum. Haec uerba in stipulatione posita [B. 2, 2, 70] E 'eam rem recte restitu' fructus continent: 'recte' enim uerbum pro uiri boni arbitrio est. 40
- 74 PAULUS libro secundo ad edictum aedilium curulium. Signatorius anulus [B. 2, 2, 71] E 'ornamenti' appellatione non continetur.
- 75 IDEM libro quinquagensimo ad edictum. 'Restituere' is uide- [B. 2, 2, 72. BS. 28, 3, 38 sch. 6] E tur, qui id restituit, quod habiturus esset actor, si controversia ei facta non esset. 44
F(XYMOC)

¹ est (*Hai.*)?

6 quod quodam (quodan [sic] F²) modo pos-
sidetur] *FXY^aC cum B*: τὸ τρόπῳ τινὶ νε-
μόμενον, quicquid (quod O) animo (a te ins. M)
possidetur *Y^aMO* 10 hered' itatis F²
17 compr'aehendisse F² 22 aberit] aue-
rit F | comprehendant F² 25 successio-
ne'm's F² 26 substitutione'm' impuberis F²

28 's'i F² 31 ciuili uel iure om. F² 33 cum]
ut F² | sic om. F²: καὶ οὐχ οὔτως τις ἐδέξατο B
35 his rebus recte praestari] ἐπὶ τούτοις τοῖς
πράγμασι τὸ ὄφθον (τὸ ὄφεως *Syn.*) παρασχε-
θῆναι ώμολόγησε B 36 uel bis F² 40 con-
tinet F 44 habituris F²

- 76 IDEM libro quinquagensimo primo ad edictum. 'Dedisse' intelle- [D. 40, 12, 19. B. 2, 2, 73 E gendus est etiam is, qui permutauit uel compensauit¹.]
- 77 IDEM libro quadragensimo nono ad edictum. 'Frugem'² pro reditu appellari, [B. 2, 2, 74 E non solum³ frumentis aut leguminibus, uerum et ex uino, siluis caeduis, cretisodinis, lapi- dicinis capitur, Iulianus scribit. 'fruges' omnes⁴ esse, quibus homo nescatur, falsum esse: non enim carnem aut aues ferasue aut poma fruges dici. 'frumentum' autem id esse, quod arista se teneat, recte Gallum definisse: lupinum uero et fabam fruges potius dici, quia non arista, sed siliqua continentur. quae Seruius apud Alsenum in frumento contineri putat.
- 78 PAULUS libro tertio ad Plautium. Interdum proprietatem quoque uerbum [B. 2, 2, 75 E 'possessionis' significat: sicut in eo, qui possessiones suas legasset, responsum est. 10]
- 79 IDEM libro sexto ad Plautium. 'Impensa necessariae' sunt, quae si factae [B. 2, 2, 76 E 1 non sint, res aut peritura aut deterior futura sit. 'Utiles impensa' esse Fulcinus ait, quae meliorem dotem faciant, non⁵ deteriorem esse non sinant, ex quibus reditus mulieri adquiratur: sicuti arbusti pastinationem ultra quam necesse fuerat, item doctrinam puerorum. quorum nomine onerari mulierem ignorantem uel inuitam non oportet, ne cogatur fundo 15 aut mancipiis carere. in his impensis et pistrinum et horreum insulae dotali adiectum ple- 2 rumque dicemus. 'Uoluptariae' sunt, quae speciem dumtaxat ornant, non etiam fructum augent: ut sunt uiridia et aquae salientes, incrustationes, loricationes, picturæ.
- 80 IDEM libro nono ad Plautium. In generali repetitione legatorum etiam datae [B. 2, 2, 77 E libertates continentur ex mente legis duodecim tabularum. 20]
- 81 IDEM libro decimo ad Plautium. Cum praetor dicat 'ut opus factum resti- [B. 2, 2, 78 E 'tuatur', etiam damnum datum actor consequi debet: nam uerbo 'restitutionis' omnis utilitas actoris continetur.
- 82 IDEM libro quarto decimo ad Plautium. Uerbum 'amplius' ad eum quoque [B. 2, 2, 79 E pertinet, cui nihil debetur: sicuti ex contrario 'minus' solutum uidetur etiam, si nihil esset 25 exactum.
- 83 LAUOLENUS libro quinto ex Plautio. Proprie 'bona' dici non [B. 2, 2, 80. BS. 40, 1, 3 sch. 1 E possunt, quae plus incommodi quam commodi habent. 497 L]
- 84 PAULUS libro secundo ad Uitellium. 'Fili' appellatione omnes liberos intel- [B. 2, 2, 81 E legimus.
- 85 MARCELLUS libro primo digestorum. Neratius Priscus tres facere existimat [B. 2, 2, 82 E 'collegium', et hoc magis sequendum est.
- 86 CELSUS libro quinto digestorum. Quid aliud sunt 'iura praediorum' quam [B. 2, 2, 83 E praedia qualiter⁶ se habentia: ut bonitas, salubritas, amplitudo? 34]
- 87 MARCELLUS libro duodecimo digestorum. Ut Alfenus ait, 'urbs' est 'Roma', [B. 2, 2, 84 E quae muro cingeretur, 'Roma' est⁷ etiam, qua continentia aedificia essent: nam Romanum non muro tenuis existimari ex consuetudine cotidiana posse intellegi, cum diceremus Romanum nos ire, etiamsi extra urbem habitaremus.
- 88 CELSUS libro octauo decimo digestorum. Propemodum tantum quisque pe- [B. 2, 2, 85 E cuniae relinquit, quantum ex bonis eius refici potest: sic dicimus centies aureorum⁸ habere, 49 F(XYMO)

¹ uel permutauit uel compensauit eo nomine: nam et is dedisse intellegendus est D. L. gen.

² fructum? ³ qui ex ins. (u. i.) ⁴ res ins. ⁵ tantum ins. (u. i.) ⁶ qualiterqualiter?

⁷ est del. (Hal.) ⁸ fuit sestertium

1 intellegendum *F¹* 3 prugem *F²* 4 so-
lum] solum quod *F²*: οὐ μόνον τὸν ἀπό
πυρῶν *B* | uerum et] uerum et quod *F²*
7 fabam] faua *F*: καὶ τὸ φάβα *B* 13 non
(non *F*, .. ille non *I²*, non quae *O¹*, om.
XI² MO¹ C) deteriorem esse non sinant] οὐ
μην οὐ (οὐ *om. Syn.*) συγχωρόγειας μη (μη *om.*
Syn.) εἶναι ἀγήθη χείρω *B* 14 pastinatione *F*:
ως ἐπὶ τῆς τοῦ ἀλσούς φιλοκαλίας ... ὁμοίως
καὶ ἐπὶ τῆς διδαχῆς τῶν παιδῶν *B* 22 de-

be'a't *F²* 25 debe're'tur *F²* 27 dict'i *F²*
28 quam in' commodi *F²* 33 quid alind sunt
iura (iure *F¹*) ... 34 amplitudo] τὰ δίκαια τῶν
ἀγρῶν ἀγήθοι οἱ ἀρροι εἰσὶν, τούτ' ἔστιν ἡ καλλονή,
ἡ γένει καὶ τὸ μέρεθος *B* 36 quae muro cing-
geretur] ἡ τῷ τείχει ζωννυμένη *B* | qua con-
tinenti aedificia essent (esset *F¹*): ἐνδε τὰ
περιοικήματα ἔστιν *B* 39 propemodum *om.*
F¹, uertunt *B* 40 centies aureorum] ἐκπο-
τάκις ἑκατόν χρυσοὺς *B*

qui tantum in praediis ceterisque similibus rebus habeat. non idem est in fundo alieno legato, quamquam is hereditaria pecunia parari potest. neque quisquam eum, qui pecuniam numeratam habet, habere dicit quidquid ex ea parari potest.

- 89 POMPONIUS libro sexto ad Sabinum. 'Boues' magis armentorum quam iumentorum generis appellantur. Hoc sermone 'dum nupta erit' primae nuptiae significantur. ⁵
 1 Inter 'edere' et 'reddi rationes' multum interest: nec is, qui edere iussus sit, reliquum reddere debet: nam et argentarius edere rationem uidetur, etiamsi quod reliquum sit apud eum, non soluat.
- 90 UPIANUS libro uicensimo septimo ad Sabinum. Qui 'uti optimae maximaes que sunt' aedes tradit, non hoc dicit seruitutem illis deberi, sed illud solum ipsas aedes liberas esse, hoc est nulli seruire.
- 91 PAULUS libro secundo fideicommissorum. 'Meorum' et 'tuorum' appellatione actiones quoque contineri dicendum est.
- 92 IDEM libro septimo quaestionum. 'Proximus' est, quem nemo antecedit: 'supremus' est, quem nemo sequitur.
- 93 CELSUS libro nono decimo digestorum. 'Mouentium', item 'mobilium' appellatione idem significamus: si tamen apparent defunctum animalia dumtaxat, quia se ipsa mouerent, mouentia vocasse¹. quod uerum est.
- 94 IDEM libro uicensimo digestorum. Uerbum 'reddendi' quamquam significatum² habet retro dandi, recipit tamen et per se dandi significationem.
- 95 MARCELLUS libro quarto decimo digestorum. Potest 'reliquo-rum' appellatio et uniuersos significare.
- 96 CELSUS libro uicensimo quinto digestorum. Litus est, quounque maximus fluctus a mari peruenit: idque Marcum Tullium aiunt³, cum arbiter esset, primum constituta tuisse⁴. Praedia dicimus aliquorum esse non utique communiter habentium ea, sed uel alio aliud habente.
- 97 IDEM libro trigensimo secundo digestorum. Cum stipulamur 'quanta pecunia ex hereditate Titii ad te peruererit', res ipsas quae peruererunt, non pretia earum spectare uidemur.
- 98 IDEM libro trigensimo nono digestorum. Cum bisextum kalendas februario est, nihil refert, utrum priore an posteriore die quis natus sit, et deinceps sextum kalendas eius natalis dies est: nam id biduum pro uno die habetur. sed posterior dies intercalatur, non prior: ideo quo anno intercalatum non est sexto kalendas natus, cum bisextum kalendas est, priorem diem natalem habet. Cato putat mensem intercalarem additum esse: omnesque eius dies pro momento temporis obseruat extremodo diei mensis Februario adtribuit Quintus Mucius. Mensis autem intercalaris constat ex diebus uiginti octo.
- 99 UPIANUS libro primo de officio consulis. 'Notionem' accipere possumus et cognitionem et jurisdictionem. 'Continentes prouincias' accipere debemus eas, quae Italiae iunctae sunt, ut puta Galliam: sed et prouinciam Siciliam magis inter continentes accipere nos oportet, quae modico freto Italia dividitur. 'Instrumentorum' appellatione quae (B) f. 453'

F(XYMO)

¹ quod noluit sequemur similiae ins. (u. i.) ² significationem D. l. gem. ³ fuit esse uidebuit idque Gallum Aquilium M. Tullius ait (cf. n. 4) ⁴ cf. Cicero top. 7, 32: solebat Aquilius ... cum de litoribus ageretur, quae omnia publica esse uultis, quaerentibus iis, ad quos id pertinebat, quid esset litus, ita definire: quae fluctus eluderet ⁵ kalendas (Hal.)?

1 ceteraque F⁶ 9 quia uti F⁶ | maximaequaque F⁶ 10 aedes F⁶ | ipsae aedes] ipsae sedes F⁶ 14 proximus] ἐγγύτερος [quem] qui F⁶: ὃν οὐδείς προλαμβάνει B | 17 si tamen apparent] XYMO⁶, non tamen apparent C⁶: quasi esset nisi tamen apparent uerterunt Graeci: εἰ μή ἀραι δειχθῆ B 18 mouerent om. F⁶ 25 aliquoru'o'm F⁶ | communitur F⁶ 32 uiduum F⁶ 35 diei] dies F⁶ 36 mensis autem intercalaris constat ex diebus uiginti octo F⁶: ὁ γὰρ Φεβρουάριος εἴκοσι ὅκτω ἡμέρῶν ἔστιν B | uiginti octo] FXMO (adscr. al. xxix) C, xxviii Y 38 cognitionum F⁶ | prouincias F⁶: ἐπαρχιας B 40 quae F⁶

- comprehendantur, perquam difficile erit separare: quae enim proprie sint instrumenta,
8 propter quae dilatio danda sit, inde¹ dinoscemus. Si in praesentiam personae, [B. 2, 2, 9]
quae instruere possit, dilatio petatur (puta qui actum gessit, licet in seruitute, uel qui actor
fuit constitutus), putem uideri instrumentorum causa peti dilationem.
100 IDEM libro secundo de officio consulis. 'Speciosas personas' accipere debemus [B. 2, 2, 9] E
clarissimas personas utriusque sexus, item eorum², quae ornamenti senatoriis utuntur.
101 MODESTINUS libro nono differentiarum. Inter 'stuprum' et 'adulterium' hoc [B. 2, 2, 9] E
interesse quidam putant, quod adulterium in nuptam, stuprum in uiduam committitur. sed
1 lex Iulia de adulteriis hoc uerbo indifferenter utitur. 'Diuortium' inter virum et uxorem
2 fieri dicitur, 'repudium' uero sponsae remitti uidetur. quod et in uxoris personam non ab-
3 surde cadit. Uerum est 'morbum' esse temporealem corporis inbecillitatem, 'uitium' uero
perpetuum corporis impedimentum, ueluti si talum³ excusset: nam et luscus utique nitens
4 est. Seruis legatis etiam ancillas deberi quidam putant, quasi commune nomen utrumque
sexum contineat.
102 IDEM libro septimo regularum. 'Derogatur' legi aut 'abrogatur'. derogatur [B. 2, 2, 9] E
legi, cum pars detrahitur: abrogatur legi⁴, cum prorsus tollitur.
103 IDEM libro octavo regularum. Licet 'capitalis' Latine loquentibus omnis causa [B. 2, 2, 10] E
existimationis uideatur, tamen appellatio capitalis⁵ mortis uel amissionis ciuitatis intel-
genda est.
104 IDEM libro secundo excusationum. Η τῶν τέκνων προσηγορία⁶ καὶ [D. 27, 1, 2, 7. B. 2, 2, 10] E
ἐπι τοὺς ἐγγόνους ἔκτείνεται.
105 IDEM libro undecimo responsorum. Modestinus respondit his uerbis 'libertis' [B. 2, 2, 10] E
'libertabusque meis' libertum libertae testatoris non contineri.
106 IDEM libro singulare de praescriptionibus. 'Dimissoriae litterae' dicuntur, [B. 2, 2, 10] E
quae nolgo apostoli dicuntur. dimissoriae autem dictae, quod causa ad eum qui appellatus
est dimititur.
107 IDEM libro tertio pandectarum. 'Adsignare libertum' hoc est testificari, cuius [B. 2, 2, 10] E
ex liberis libertum eum esse uoluit.
108 IDEM libro quarto pandectarum. 'Debitor' intellegitur is, a quo inuito exigi [B. 2, 2, 10] E
pecunia potest.
109 IDEM libro quinto pandectarum. 'Bonae fidei emptor' esse uidetur, qui igno- [B. 2, 2, 10] E
rauit eam rem alienam esse, aut putauit eum qui uendidit ius uendendi habere, puta pro-
curatorem aut tutorem esse.
110 IDEM libro sexto pandectarum. 'Sequester' dicitur, apud quem plures ean- [B. 2, 2, 10] E
dem rem, de qua controversia est, deposuerant: dictus ab eo, quod occurrenti aut quasi
sequenti eos qui contendunt committitur.
111 IAUOLENUS libro sexto ex Cassio. 'Censere' est constituere et praecipere. [B. 2, 2, 10] E
unde etiam dicere solemus 'censeo hoc facias' et 'semet' aliiquid censuisse. inde censoris
nomen uidetur esse tractum.
112 IDEM libro undecimo ex Cassio. Litus publicum est eatenus, qua maxime [B. 2, 2, 10] E
fluctus exaestuat. idemque iuris est in lacu, nisi is totus priuatus est.
F(XYMO)

¹ in re? ² eorum del. ³ fregit uel oculum ins. (cf. Gai. 3, 214) ⁴ legi dd.
⁵ poenae de poena similiaue ins. ⁶ Δλλὰ ... περὶ τῶν τέκνων· ἡ δὲ προσηγορία αὐτῆς D. L. gen.
⁷ senatum (u. i.)?

1 propriae F 3 'in 'seruitute F² 11 ne-
rum ... inecillitatem bis F¹ 12 ueluti si
talum excusit (sic) FY⁰ cum B: oīō ἐὰν τὸν
ἀστράγαλον ἐξέβαλε τις, ueluti si luscus sit
XYMO et supra u. Y² | utique] itaque F²: καὶ
γάρ ὁ ἑτερόθαλλος ἐμπαθής ἐστι B 16 pror-
eius tollitur F² 18 appellatio ... 19 eat] τὰ
κεφαλικά ἐπιτίμια (ἐπιτίμια om. Sym.) θάνατον
Διηούχι καὶ πολιτείας ἔκπτωσιν B 21 εκτι-

NETAI F 29 intellegatur F⁰ 31 l. 109. 110
sic se escipiunt in F (item in XYMO, inuerso
ordine O), nec numeris additis ordo mutatus est
37 l. 111. 112 inuerso ordine proponunt B |
iauolens F | censere] Latine B, censi F
38 et semet aliiquid censuisse] F cum B: καὶ
τὸ καθ' ἕαγτὸν τι ποτε κεκρικέναι, et scindit
aliiquid censuisse Y², et senatum (senatus O)
aliiquid censuisse XY⁰MOC 41 in bis F

- 13 IDEM libro quarto decimo ex Cassio. 'Morbus sonticus' est, [cf. Uen. 21, 1, 65, 1. B. 2, 2, 110] *E*
qui cuique rei nocet.
- 14 IDEM libro quinto decimo ex Cassio. Soluendo esse nemo intellegitur, nisi [B. 2, 2, 111] *E*
qui solidum potest soluere. ⁴
- 15 IDEM libro quarto epistularum. Quaestio est, fundus a possessione uel agro [B. 2, 2, 112] *E*
uel praedio quid distet. 'fundus' est omne, quidquid solo tenetur. 'ager' est, si species
fundis¹ ad usum hominis comparatur. 'possessio' ab agro iuris proprietate distat: quidquid
enim adprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet aut nec potest pertinere, hoc
possessionem appellamus: || possessio ergo usus, ager proprietas loci est. 'praedium' utriusque f. 454
supra scriptae² generale nomen est: nam et ager et possessio huius appellationis spe- 10
cies sunt.
- 16 IDEM libro septimo epistularum. 'Quisquis mihi alias filii filiusue heres sit': [B. 2, 2, 113] *E*
Labeo non uideri filiam contineri, Proculus contra. mihi Labeo uidetur uerborum figura-
ram sequi, Proculus mentem testantis. respondit: non dubito, quin Labeonis sententia
uera non sit. ¹⁵
- 17 IDEM libro nono epistularum. Non potest uideri 'minus soluisse' is, in quem [B. 2, 2, 114] *E*
amplioris summae actio non competit.
- 18 POMPONIUS libro secundo ad Quintum Mucium. 'Hostes' hi sunt, qui nobis [B. 2, 2, 115] *E*
aut quibus nos publice bellum decreuimus: ceteri 'latrones' aut 'praedones' sunt. ¹⁹
- 19 IDEM libro tertio ad Quintum Mucium. 'Hereditatis' appellatio sine dubio [B. 2, 2, 116] *E*
continet etiam damnosam hereditatem: iuris enim nomen est sicuti bonorum possessio.
- 20 IDEM libro quinto ad Quintum Mucium. Uerbis legis duodecim tabularum his 'uti le- *E*
'gassit suae rei, ita ius esto' latissima potestas tributa uidetur et heredis instituendi et
legata et libertates dandi, tutelas quoque constituendi. sed id interpretatione coangustatum
est uel legum uel auctoritate iura constituentium. ²⁵
- 21 IDEM libro sexto ad Quintum Mucium. Usura pecuniae, quam percipimus, [B. 2, 2, 117] *E*
in fructu non est, quia non ex ipso corpore, sed ex alia causa est, id est noua
obligatione.
- 22 IDEM libro octavo ad Quintum Mucium. Seruus ait, si ita scriptum sit: [B. 2, 2, 118] *E*
'filio filisque meis hosce tutores do', masculis dumtaxat tutores datos, quoniam a singulari- 30
casu hoc 'filio' ad pluralem transisse continentem eundem sexum, quem singularis
prior positus habuisset. sed hoc facti, non iuris habet quaestionem: potest enim fieri, ut
singulari casu de filio senserit, deinde plenius omnibus liberis prospexit in tute dando
uoluerit. quod magis rationabile esse uidetur. ³⁴
- 23 IDEM libro uicensimo sexto ad Quintum Mucium. [cf. Scaeuola apud Gell. 17, 7, 3. B. 2, 2, 119] *E*
Uerbum 'erit' interdum etiam praeteritum nec solum futurum tempus demonstrat. quod est
nobis necessarium scire et cum codicilli ita confirmati testamento fuerint: 'quod in codi-
'cillis scriptum erit', utrumne futuri temporis demonstratio fiat an etiam praeteriti, si ante
scriptos codicillos quis relinquat. quod quidem ex voluntate scribentis interpretandum est.
quemadmodum autem hoc uerbum 'est' non solum praesens, sed et praeteritum tempus 40
significat, ita et hoc uerbum 'erit' non solum futurum, sed interdum etiam praeteritum tempus
demonstrat³. nam cum dicimus 'Lucius Titius solutus est ab obligatione', et praeteri-
F(XYMO)

¹ ager est species fundi: si (*similiter Hal.*)? ² rei ins. (*edd.*) ³ quemadmodum autem
hoc uerbum 'erit' non solum futurum, sed interdum etiam praeteritum tempus demon-
strat, ita et hoc uerbum 'est' non solum praesens, sed et praeteritum tempus significat
(*Schulting*)?

2 qui cuique rei nocet] ἡ ἔκαστῳ πράγματι
λύμαινομένη *B* 3 nōmo *F* 7 iuris pro-
prietate] *quasi esset* iure proprietatis, *uerunt*
B: τῷ τῆς δεσποτείας δικαίῳ *B* 9 utriusque
supra scriptae] ἔκατέρας τῆς προγεγραμμένης
· (praecedunt nōmī et ἀρρό) *B* 10 οὐτ' poss. *F*

14 respondi't' non *F* 22 legasset *F* 23 rei
ita] relata *F*, rei iata (*sic*) *F*: de re sua pro
suae rei Nou. 22, 2, ubi uerba XII tabularum
uti ... esto citantur Latine, fortasse ex hoc
loco | in'stituendi *F* 30 a om. *F* 39 in-
terpr'a etandum *F* 42 demonstrat'o nam *F*

tum et praesens significamus: sicut hoc 'Lucius Titius alligatus¹ est'. et idem fit, cum ita loquimur 'Troia capta est': non enim ad praesentis facti demonstrationem refertur is sermo, sed ad praeteritum.

- 124 PROCULUS libro secundo epistularum. Haec uerba 'ille aut ille' non solum B. 2, 2, 120 E disiunctiuæ², sed etiam subdivisiunctiuæ orationis sunt. disiunctiuum est, ueluti cum dicimus: 'aut dies aut nox est', quorum posito altero necesse est tolli alterum, item sublatu altero ponu alterum. ita simili figuratione uerbum potest esse subdivisiunctiuum. subdivisiunctiu autem genera sunt duo: unum, cum ex propositis finibus ita non potest uterque esse, ut possit neuter esse, ueluti cum dicimus 'aut sedet aut ambulat': nam ut nemo potest utrumque simul facere, ita aliquis potest neutrum, ueluti is qui accumbit. alterius generis est, ¹⁰ cum ex propositis finibus ita non potest neuter esse, ut possit utrumque³ esse, ueluti cum dicimus 'omne animal aut facit aut patitur': nullum est enim quod nec faciat nec patiatur: at potest simul et facere et pati.
- 125 IDEM libro quinto epistularum. Nepos Proculo i suo salutem. Ab eo, qui B. 2, 2, 121 E 124 ita dotem promisit: 'cum commodum erit, dotis filiae meae tibi erunt aurei centum, p^utasne protinus nuptiis factis dotem peti posse? quid si ita promisisset: 'cum potuero, doti erunt'? quod si aliquam uim habeat posterior obligatio, 'possit' uerbum quomodo interpretari, utrum aere alieno deducto an extante? Proculus: cum dotem quis ita promisit: 'cum potuero, doti tibi erunt centum', existimo ad id quod actum est interpretationem redigendam esse: nam qui ambigue loquitur, id loquitur, quod ex his quae significantur⁴ sensit. propius est tamen, ut hoc eum sensisse existimem 'deducto aere alieno potero'. potest etiam illa accipi significatio 'cum salua dignitate mea potero': quae interpretatio et magis accipienda est, si ita promissum est 'cum commodum erit', hoc est 'cum sine incommmodo meo potero'.
- 126 IDEM libro sexto epistularum. Si, cum fundum tibi darem, legem ita dixi B. 2, 2, 122 E 'uti optimus maximusque esset' et adieci 'ius fundi deterius factum non esse per dominum, 'praestabitur', amplius eo praestabitur nihil, etiamsi prior pars, qua scriptum est 'ut optimus maximusque sit' liberum esse significat eoque, si posterior pars adiecta non eset, liberum praestare deberem. tamen inferiore parte satis me liberatum puto, quod ad iura attinet, ne quid aliud praestare debeam, quam ius fundi per dominum deterius factum⁵ non esse.
- 127 CALLISTRATUS libro quarto de cognitionibus. 'Ueatis' appellatione tam uirilis B. 2, 2, 123 E quam muliebris et scaenica, etiamsi tragica aut citharoedica sit, continentur.
- 128 UPLIANUS libro primo ad legem Iuliam et Papiam. Spadones BS. 29, 1, 35 sch. 4. 38, 1, 15 sch. 1 E donum generalis appellatio est: quo nomine tam hi, qui natura spadones sunt, item thibiae⁶ thlasiae, sed et si quod aliud genus spadonum est, continentur.
- 129 PAULUS libro primo ad legem Iuliam et Papiam. Qui mortui nascuntur, ne B. 2, 2, 124 E que nati neque procreati nidentur, quia numquam liberi appellari potuerunt.
- 130 UPLIANUS libro secundo ad legem Iuliam et Papiam. Lege obuenire hereditatem non inpropre quis dixerit et eam, quae ex testamento defertur, quia lege duodecim tabularum testamentariae hereditates confirmantur.
- 131 IDEM libro tertio ad legem Iuliam et Papiam. Aliud 'fraus' est, aliud 'poena': B. 2, 2, 125 E fraus enim sine poena esse potest, poena sine fraude esse non potest. poena est noxa iudicata, fraus et ipsa noxa dicitur et quasi poenae quacdam praeparatio. Inter 'multam' autem et 'poenam' multum interest, cum poena generale sit nomen⁸ omnium delictorum⁹ F(XYMO)

¹ idem Graeci (u. i.): legatus? ² disiunctiuæ (dett. quidem)? ³ uterque? ⁴ cum ius generalis sit (del. nomen)?

¹ alligatus est] FX-YOC cum B: δεδεμένος ἐστι, allegatus est M, obligatus est X⁴ et supra u. O 9 sed'et' aut F² 10 is] si is F² 12 patitur nullum est enim quod nec faciat om. F¹ 16 neptiis F¹ 22 eo] ea F 26 n⁷ optimus maximusque F² 30 aliam F 31 esse] posse F² 40 qu'a'e F⁴

coercitio, multa specialis peccati, cuius animaduersio hodie pecuniaria est: poena autem non tantum pecuniaria, verum capitis et existimationis irrogari solet. et multa quidem ex arbitrio eius uenit, qui multam dicit: poena non irrogatur, nisi quae quaque¹ lege uel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est: quin immo multa ibi dicitur, ubi specialis poena non est imposita. item multam is dicere potest, cui iudicatio data est²: magistratus solos et praesides prouinciarum posse multam dicere mandatis permisum est. poenam autem unusquisque inrogare potest, cui huius criminis siue delicti exsecutio competit.

- [32] PAULUS libro tertio ad legem Iuliam et Papiam. 'Anniculus' amittitur, qui [B. 2, 2, 127] E¹⁰ extremo anni die moritur. et consuetudo loquendi id ita esse declarat: 'ante diem decimum kalendarum', 'post diem decimum kalendarum': neutro enim sermone undecim dies significantur³. Falsum est eam peperisse, cui mortuae filius exsectus est.
- [33] ULPIANUS libro quarto ad legem Iuliam et Papiam. Si quis sic dixerit 'ut [B. 2, 2, 128] E¹⁴ intra diem mortis eius aliquid fiat', ipse quoque dies, quo quis mortuus est, numeratur.
- [34] PAULUS libro secundo ad legem Iuliam et Papiam. 'Anniculus' non statim ut natus est, sed trecentesimo sexagessimo quinto die diciatur, incipiente f. 455 plane, non exacto die, quia annum ciuiliter non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus.
- [35] ULPIANUS libro quarto ad legem Iuliam et Papiam. Quaeret aliquis si portentosum uel monstrorum uel debilem mulier ediderit uel quallem⁴ uisu uel uagitu nouum, non humanae figurae, sed alterius, magis animalis quam hominis, partum, an, quia enixa est, prodesse ei debeat? et magis est, ut haec quoque parentibus prosint: nec enim est quod eis imputetur, quae qualiter potuerunt, statutis obtemperauerunt, neque id quod fati accessit, matri damnum iniungere debet.
- [36] IDEM libro quinto ad legem Iuliam et Papiam. 'Generi' appellatione et neptis [B. 2, 2, 131] E²⁴ et proneptis tam ex filio quam ex filia editorum ceterarumque⁵ maritos contineri manifestum est.
- [37] PAULUS libro secundo ad legem Iuliam et Papiam. 'Ter enixa' [Pon. 1 n. 1. B. 2, 2, 132] E²⁹ uidetur etiam quae trigeminos pepererit.
- [38] IDEM libro quarto ad legem Iuliam et Papiam. 'Hereditatis' appellatione bonorum quoque possessio continetur.
- [39] ULPIANUS libro septimo ad legem Iuliam et Papiam. Aedificia 'Romae' fieri [B. 2, 2, 134] E³⁴ etiam ea uidentur, quae in continentibus Romae aedificiis fiant. 'Perfecisse' aedificium is uidetur, qui ita consummauit, ut iam in usu esse possit.
- [40] PAULUS libro sexto ad legem Iuliam et Papiam. 'Cepisse' quis intellegitur, [B. 2, 2, 135] E³⁴ quamuis alii adquisiuit.
- [41] ULPIANUS libro octavo ad legem Iuliam et Papiam. Etiam ea mulier cum [B. 2, 2, 136] E⁴⁰ moreretur creditur filium habere, quae exciso utero edere possit. nec non etiam alio casu mulier potest habere filium, quem mortis tempore non habuit, ut puta eum qui ab hostibus remeabat.
- [42] PAULUS libro sexto ad legem Iuliam et Papiam. Triplici modo coniunctio [B. 2, 2, 137] E⁴⁰ intellegitur: aut enim re per se coniunctio contingit, aut re et uerbis, aut uerbis tantum. nec dubium est, quin coniuncti sint, quos et nominum et rei complexus iungit, ueluti F(XYMO_C)

¹ quaqua? ² et ins. ³ undecimus dies significatur (u. i.)? ⁴ quallem ins. (Semnetonius)?
⁵ et neptis tam ex filio quam ex filia ceterarumque (del. et proneptis, item editorum)?

1 cuius animaduersio hodie pecuniaria est]
οὗτος ἡ ἐπιστροφὴ σύμερον χρηματικῆ ἔστιν B
5 i[m]tem F⁴ 9 iuliam F⁴ 11 neutro] F⁴ X,
neque utro F², neque utroque Y², eque utroque Y²O, utroque MC | undecim dies significantur] F, undecimus (undecima O) dies

significatur XYMO_C cum B: οὐ διλογίμεν τὸν
ένδεκάτην ὥμεραν 14 aliquid] aliquis F¹,
aliquit F² 16 trecentesimo F 17 temporum]
tempusrum F² 20 debilem 'mulier F² | ederit F² 23 quod eis] quos eis F² 25 et
papiam om. F² 40 remeauit F: γνωστρέψει B

'Titius et Maeuius ex parte dimidia heredes sunt', uel ita 'Titius Maeuiusque¹ heredes sunt', uel 'Titius cum Maeuius ex parte dimidia heredes sunt'. uideamus autem, ne etiam si hos articulos detrahas 'et' 'que' 'cum', interdum tamen coniunctos accipi oporteat, ueluti 'Lucius Titius, Publius Maeuius ex parte dimidia heredes sunt', uel ita 'Publius Maeuius, Lucius Titius heredes sunt. Sempronius ex parte dimidia heres esto', ut Titius et Maeuius ueniant in partem dimidiā et re et uerbis coniuncti uideantur. 'Lucius Titius [B] ex parte dimidia heres esto. Seius ex parte, qua Lucium Titium heredem institui, heres esto. Sempronius ex parte dimidia heres esto'. Iulianus dubitari posse, tres semisses facti sint an Titius in eundem semissem cum Gaio Seio institutus sit. sed eo, quod Sempronius quoque ex parte dimidia scriptus est, uerisimilius esse in eundem semissem duos coactos et coniunctim heredes scriptos esse.

- 143 UPLIANUS libro nono ad legem Iuliam et Papiam. Id 'apud se' quis 'habere' [B. 2, 2, 138 E] uidetur, de quo habet actionem: habetur enim quod peti potest.
- 144 PAULUS libro decimo ad legem Iuliam et Papiam. Libro memorialium Mas- [B. 2, 2, 139 E] surius scribit 'pellicem' apud antiquos eam habitam, quae, cum uxor non esset, cum aliquo 15 tamen uiuebat: quam nunc uero nomine amicam, paulo honestiore concubinam appellari. Granius Flaccus in libro de iure Papiriano scribit pellicem nunc uolgo uocari, quae cum eo, cui uxor sit, corpus misceat: quosdam² eam, quae uxor loco sine nuptiis in domo sit, quam παλλακήν Graeci uocant.
- 145 UPLIANUS libro decimo ad legem Iuliam et Papiam. 'Uirilis' appellatione in- [B. 2, 2, 140 E] terdum etiam totam hereditatem contineri dicendum est.
- 146 TERENTIUS CLEMENS libro secundo ad legem Iuliam et Papiam. 'Soceri' [B. 2, 2, 141 E] 'socrus' appellatione auum quoque et auiam uxoris uel mariti contineri respondeatur.
- 147 IDEM libro tertio ad legem Iuliam et Papiam. Qui in continentibus urbis nati [B. 2, 2, 142 E] sunt, 'Romae' nati intelleguntur.
- 148 GAIUS libro octavo ad legem Iuliam et Papiam. Non est sine liberis, cui [B. 2, 2, 143 E] uel unus filius unaue filia est: haec enim enuntiatio 'habet liberos' non habet liberos' semper pluratiuo numero profertur, sicut et pugillares et codicilli:
- 149 IDEM libro decimo ad legem Iuliam et Papiam. nam quem sine liberis esse [B. 2, 2, 145 E] dicere non possumus, hunc necesse est dicamus liberos habere.
- 150 IDEM libro nono ad legem Iuliam et Papiam. Si ita a te stipulatus fuero: [B. 2, 2, 144 E] 'quanto minus a Titio consecutus fuero, tantum dare spondes?', non solet dubitari, quin, si nihil a Titio consecutus, totum debeas quod Titius debuerit.
- 151 TERENTIUS CLEMENS libro quinto ad legem Iuliam et Papiam. 'Delata' he- [B. 2, 2, 145 E] reditas intellegitur, quam quis possit adeundo consequi.
- 152 GAIUS libro decimo ad legem Iuliam et Papiam. 'Hominis' appellatione tam [B. 2, 2, 146 E] feminam quam masculum contineri non dubitatur.
- 153 TERENTIUS CLEMENS libro undecimo ad legem Iuliam et Papiam. Intelle- [B. 2, 2, 147 E] gendus est mortis tempore fuisse, qui in utero relictus est.
- 154 MACER libro primo ad legem uiceniam. Mille passus non a miliario urbis, [B. 2, 2, 148 E] sed a continentibus aedificiis numerandi sunt.
- 155 LICINNIUS RUFINUS libro septimo regularum. 'Proximi' appellatione etiam [B. 2, 2, 149 E] ille continetur, qui solus est.
- 156 IDEM libro decimo regularum. 'Maiores parte anni' possedisse quis intelle- [B. 2, 2, 150 E]

F(XYMO)

¹ ex parte dimidia ins. (*Hotomanus*) ² quondam (*Pacius*)?

1 dimidia heredes F² 7 dimidia'm' heres F² | heredem 'heres' instituto'i F² 10 uerisilius F² 16 uibebat F² honestiorem F: παλλακή ἔστιν ἡ συζώσα τινὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ΝΟΜΙΜΩΣ χωρίς γάμου: ἡ δὲ ὑπότον τιμιωτέρα φίλη λέγεται B 17 u'a'ocari F² 18 q'u'os-

dam F² 20 uirilis appellatione] τὴν τοῦ ἀναλογούντος μέρους προσήγορια B 25 intellegantur F² 26 ad legem Iuliam et papiam om. F² 28 pluratiu'o F² 33 a fuero titio fuero F²

gitur, etiamsi duobus mensibus possederit, si modo aduersarius eius aut paucioribus diebus aut nullis possederit.

- 157 AELIUS GALLUS libro primo de uerborum quae ad ius pertinent significa- [B. 2, 2, 151] *E*
tione. 'Paries' est, siue murus siue maceria est. Item 'via' est, siue semita siue iter est. ⁴
- 158 CELSUS libro uicensimo quinto digestorum. In usu iuris frequenter uti nos [B. 2, 2, 152] *Ef**
Casellius ait singulari appellatione, cum plura generis eiusdem significare uellemus: nam
'multum hominem uenisse Romam' et 'piscem uilem esse' dicimus. item in stipulando satis
habemus de herede cauere 'si ea res secundum me heredemue meum iudicata erit' et rur-
sus 'quod ob eam rem te heredemue tuum': nempe aequa si plures heredes sint, conti-
nentur stipulatione. ¹⁰
- 159 ULPIANUS libro primo ad Sabinum. Etiam aureos nummos 'aes' dicimus. [B. 2, 2, 153] *S*
- 160 IDEM libro secundo ad Sabinum. 'Ceterorum' et 'reliquorum' appellatione [B. 2, 2, 154] *S*
etiam omnes continentur, ut Marcellus dixit circa eum, cui optio serui legata [Marc. 1. 95 h. t.
est, ceteri Sempronio: nam temptat, si non optet, omnes ad Sempronium pertinere. ¹⁴
- 161 IDEM libro septimo ad Sabinum. Non est 'pupillus', qui in utero est. [B. 2, 2, 155] *S*
- 162 POMPONIUS libro secundo ad Sabinum. In vulgari substitutione, qua ei qui [B. 2, 2, 156] *S*
'supremus' morietur heres substituitur, recte substitutus etiam unico intellegitur, exemplo
duodecim tabularum, ex quibus 'proximus' adgnatus et solus habetur. Si quis ita in testa-
mento scriperit 'si quid filio meo acciderit, Dama seruus meus liber esto', mortuo filio
Dama liber erit, licet enim 'accidunt' et uiuis, sed vulgi sermone etiam¹ mors significatur. ²⁰
- 163 PAULUS libro secundo ad Sabinum. Illa uerba 'optimus maximusque' uel in [B. 2, 2, 157] *S*
eum cadere possunt, qui solus est. sic et circa edictum praetoris 'supremae tabulae' ha-
bentur et solae. 'Pueri' appellatione etiam puella significatur: nam et feminas pueroras
appellant recentes ex partu et Graece παιδιον communiter appellatur. ²⁴
- 164 ULPIANUS libro quinto decimo ad Sabinum. Nomen 'filiarum' et in postumam [B. 2, 2, 158] *S*
cadere questionis non est, quamvis 'postuma' non cadere in eam, quae iam in rebus ^{f. 456} hu-
manis sit, certum sit. 'Partitionis' nomen non semper dimidium significat, sed prout est
adiectum. potest enim iuberi aliquis et maximam partiri: posse et uicensimam et tertiam
et prout libuerit. sed si non fuerit portio adiecta, dimidia pars debetur. 'Habere' sicut
peruenire cum effectu accipiendum est. ³⁰
- 165 POMPONIUS libro quinto ad Sabinum. Uenisse ad heredem nihil intellegitur [B. 2, 2, 159] *S*
nisi deducto aere alieno.
- 166 IDEM libro sexto ad Sabinum. 'Urbana familia' et 'rustica' non loco, sed ge- [B. 2, 2, 160] *S*
nere² distinguitur: potest enim aliquis dispensator non esse seruorum urbanorum numero:
ueluti is, qui rusticarum rerum rationes dispenset ibique habitat. non multum abest a ³⁵
uilico insularius: ³autem urbanorum numero est. uidendum tamen est, ipse dominus quo-
rum loco quemque habuerit: quod ex numero familiae et uicariis⁴ apparebit. 'Pernoccare
'extra urbem' intellegendus est, qui nulla parte noctis in urbe est: 'per' enim totam noctem
significat. ³⁹
- 167 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad Sabinum. 'Carbonum' appella- [D. 32, 55, 7. B. 2, 2, 161] *S*
tione materiam⁵ non contineri: sed an 'lignorum'? et fortassis quis dicet nec lignorum: non
enim lignorum gratia⁶ habuit. sed et titiones et alia ligna cocta ne fumum faciant utrum
ligno an carboni an suo generi adnumerabimus? et magis est, ut proprium genus habe-
atur. sulpurata quoque de ligno aequa eandem habebunt definitionem. ad [D. 32, 55, 8. 9]
F(XYMO)

¹ erit. etenim accidunt et uiuis: sed vulgi sermone ita? ² non loco, sed genere] idem
Graeci: non genere, sed loco? ³insularius *ins.* ⁴cibariis (*cf. D. 32, 99 pr.: Cuiacius*)?
⁵ si lignum sit paratum ad carbones coquendas atque conficiendas, ait Ofilius libro quinto
iuris partiti carbonum appellatione huiusmodi materiam *D. l. gem.* ⁶haec testator *ins.*
D. l. gem.

1 diebus *om. F* 15 u'etero *F* 16 qua'm' rum *F* 33 genera'e *F* 37 perno'ctare
ei *F* 19 dama's' seruus *F* 20 dama's' *F* 41 non] id *F* 42 'lignorum' gratia *F*
liber *F* 22 sup'r'a'cmae *F* 25 f'a'lia- 43 ut] a *F*

- faces quoque parata non erunt lignorum appellatione comprehensa, nisi haec fuit uoluntas. idem et de nucleis oliuarum, sed et de balanis est, uel si qui alii nuclei¹. [D. 32, 55, 1] de pinu autem integri strobili ligni appellatione continebuntur. [D. 32, 55, 10]
- 168 PAULUS libro quarto ad Sabinum. Pali et perticae in numerum materiae redigendi sunt, et ideo 'lignorum' appellatione non continentur. [D. 32, 56. B. 2, 2, 162]
- 169 IDEM libro quinto ad Sabinum. Non tantum in traditionibus, [cf. D. 21, 2, 75. B. 2, 2, 163] sed et in emptionibus et stipulationibus et testamentis adiectio haec 'uti optimus maximusque est' hoc significat, ut liberum praestetur praedium, non ut etiam seruitates ei debeantur.
- 170 UPLIANUS libro trigensimo tertio ad Sabinum. 'Heredis' appellatione omnes [B. 2, 2, 164] significari successores credendum est, etsi uerbis non sint expressi.
- 171 POMPONIUS libro sexto decimo ad Sabinum. 'Peruenisse ad te' recte dicitur, [B. 2, 2, 165] quod per te ad alium peruerterit, ut in hereditate a liberto per patronum filium familiæ patri eius adoptiu adquisita responsum est.
- 172 UPLIANUS libro trigensimo octauo ad Sabinum. 'Liberti' appellatione etiam [B. 2, 2, 166] libertam contineri placuit.
- 173 IDEM libro trigensimo nono ad Sabinum. 'Collegarum' appellatione hi continentur, qui sunt eiusdem potestatis. Qui extra continentia urbis est, 'abest': ceterum usque ad continentia non abesse uidetur. [B. 2, 2, 167]
- 174 IDEM libro quadragensimo secundo ad Sabinum. Aliud est promittere 'furem' [B. 2, 2, 168] 'non esse', aliud 'furto noxaque solutum': qui enim dicit furem non esse, de hominis proposito loquitur, qui furtis noxaque solutum, nemini esse furti obligatum promittit.
- 175 POMPONIUS libro uicensimo secundo ad Sabinum. 'Faciendi' uerbo reddendi [B. 2, 2, 169] etiam causa continetur.
- 176 UPLIANUS libro quadragensimo quinto ad Sabinum. 'Solutionis' uerbo satisfactionem quoque omnem accipiendam placet. 'soluere' dicimus eum, qui fecit quod facere promisit. [B. 2, 2, 170]
- 177 IDEM libro quadragensimo septimo ad Sabinum. Natura cauillationis, quam Graeci *κωρίτην* appellauerunt, haec est, ut ab euidenter ueris per breuissimas mutationes disputatio ad ea, quae euidenter falsa sunt, perducatur. [cf. D. 50, 17, 65. B. 2, 2, 171]
- 178 IDEM libro quadragensimo nono ad Sabinum. ¶ 'Pecunias' uerbum non solum numeratam pecuniam complectitur, uerum omnem omnino pecuniam, hoc est omnia corpora: nam corpora quoque pecuniae appellatione contineri nemo est qui ambiget. 'Hereditas' iuris nomen est, quod et accessionem et decepcionem in se recipit: hereditas autem uel maxime fructibus augetur. 'Actionis' uerbum et speciale est et generale. nam omnis actionis petitio² siue in personam siue in rem sit petitio³: sed plerumque 'actiones' personales solemus dicere. 'petitionis' autem uerbo in rem actiones significari uidentur. 'persecutionis' uerbo extraordinarias persecutions puto contineri, ut puts fideicommissorum et si quae alias sunt, quae non habent iuris ordinarii execrationem. Hoc uerbum 'debit' omnem actionem comprehendere intellegitur, siue ciuilis siue honoraria siue fideicommissi uuit persecutio.
- 179 IDEM libro quinquagensimo primo ad Sabinum. Inter haec uerba 'quanti ea res erit uel "quanti eam rem esse paret" nihil interest: in ultraque enim clausula placet ueram rei aestimationem fieri. [B. 2, 2, 173]

F(XYMOC)

¹ idem ... nuclei] *post alia*: ueluti uirgae carbones nuclei olinarum, quibus ad nullam aliam rem nisi ad comburendum possit uti: sed et balani uel si qui alii nuclei *D. L. gen. 2 petitio del.*

⁴ pertinacæ *F* | numero *D. L. gem. 14 ad quisita m' responsum F* | *17 nono om. F* | *22 solut'is'um F* | *26 qui] qui id F* | *28 ca-billationis F* | *30 euidentur F*: cf. *D. 50,*

17, 65 32 nu'm'eratam F | *37 actionis F: ai in ἡμέραις οὐμαίνεσθαι δοκούσι B* | *38 de'n'tur F* | *40 compr'aehendere F*

- 30 POMPONIUS libro trigensimo ad Sabinum. 'Tugurii' appellatione omne aedi- [B. 2, 2, 174] *S*
 1 ficium, quod rusticæ magis custodiae conuenit quam urbanis aedibus, significatur. Ofilius
 ait tugurium a tecto tamquam tegularium¹ esse dictum, ut *toga*², quod ea tegamur.
- 31 IDEM libro trigensimo quinto ad Sabinum. Uerbum illud 'pertinere' latissime [B. 2, 2, 175] *S*
 patet: nam et eis rebus petendis aptum est, quae dominii nostri sint, et eis, quas iure³
 aliquo possideamus, quamvis non sint nostri dominii: pertinere ad nos etiam ea dicimus,
 quae in nulla eorum causa sint, sed esse possint.
- 32 ULPIANUS libro uicensimo septimo ad edictum. Pater familias liber 'peculum' [B. 2, 2, 176] *S*
 non potest habere, quemadmodum nec seruus 'bona'.
- 33 IDEM libro uicensimo octauo ad edictum. 'Tabernae' appellatio declarat omne [B. 2, 2, 177] *S*
 utile ad habitandum aedificium, non⁴ ex eo quod tabulis cluditur.
- 34 PAULUS libro trigensimo ad edictum. Inde tabernacula et contubernales [B. 2, 2, 178] *S*
 dicti sunt.
- 35 ULPIANUS libro uicensimo octauo ad edictum. 'Instructam' autem tabernam [B. 2, 2, 179] *S*
 sic accipiemus, quae et rebus et hominibus ad negotiationem paratis constat.¹⁵
- 36 IDEM libro trigensimo ad edictum. 'Commendare' nihil aliud est quam de- [B. 2, 2, 180] *S*
 ponere.
- 37 IDEM libro trigensimo secundo ad edictum. Uerbum 'exactae pecuniae' non [B. 2, 2, 181] *S*
 solum ad solutionem referendum est, uerum etiam ad delegationem.¹⁹
- 38 PAULUS libro trigensimo tertio ad edictum. 'Habere' duobus modis dicitur, [B. 2, 2, 182] *S*
 1 altero iure dominii, altero optinere sine interpellatione id quod quis emerit. 'Cautum' in-
 tellegitur, siue personis siue rebus cautum sit.
- 39 IDEM libro trigensimo quarto ad edictum. 'Facere oportere' et hanc signi- [B. 2, 2, 183] *S*
 ficationem habet, ut abstineat quis ab eo facto, quod contra conuentione fieret, et cu-
 raret⁵ ne fiat.²⁵
- 40 ULPIANUS libro trigensimo quarto ad edictum. 'Prouinciales' eos accipere [B. 2, 2, 184] *S*
 debemus, qui in prouincia domicilium habent, non eos, qui ex prouincia oriundi sunt.
- 41 PAULUS libro trigensimo quinto ad edictum. Inter 'diuortium' et 'repu- [BS. 28, 7, 4 sch. 2] *S*
 dium' hoc interest, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest, non recte autem
 sponsa diuortisse dicitur, quod diuortium ex eo dictum est, quod in diuersas partes eunt²⁰
 qui discedunt.
- 42 ULPIANUS libro trigensimo septimo ad edictum. Haec adiectio 'plurisue' non [B. 2, 2, 185] *S*
 infinitam pecuniam continet, sed modicam, ut taxatio haec 'solidos decem'⁶ plurisue ad
 minutulam summam referatur.⁸⁴
- 43 IDEM libro trigensimo octauo ad edictum. Haec uerba 'quanti eam rem [B. 2, 2, 186] *S*
 'paret esse' non || ad quod interest, sed ad rei aestimationem referuntur.^{f. 457}
- 44 ULPIANUS libro quadragensimo tertio ad edictum. Inter 'donum' et 'munus' [B. 2, 2 n.] *S*
 hoc interest, quod inter genus et speciem: nam genus esse donum Labeo a donando dictum,
 munus speciem: nam munus esse donum cum causa, ut puta natalicum, nuptialicum⁷.⁸⁹
- 45 IDEM libro quadragensimo sexto ad edictum. Pronuntiatio sermonis in sexu [B. 2, 2, 187] *S*
 1 masculino ad utrumque sexum plerumque porrigitur. 'Familiae' appellatio qualiter acci-
 piatur, uideamus. et quidem uarie accepta est: nam et in res et in personas deducitur.
 in res, ut puta in lege duodecim tabularum his uerbis 'adgnatus proximus familiam habeo'.
 ad personas autem refertur familiae significatio ita, cum de patrono et liberto loquitur
 lex: 'ex ea familia', inquit, 'in eam familiam': et hic de singularibus personis legem loqui⁴⁵
F(XYMO)

¹ tegurium (*cf. Orelli inscr. 1773*: tegurium a solo ... fecit: *Grotius*)? ² togam? ³ omne
 aedificium non utile ad habitandum? ⁴ curet (*Sennetonius*)? ⁵ solidos decem] *fuil*
 sestertium decem milium ⁶ nuptialicum (*Menagie*)?

⁴ idem 't' libro *F*⁴ ⁵ et 'e'is quas *F*² ³⁵ qua'onti *F*⁴ ⁴² quidem uarie accepta
 11 aedificium] aedificit *F*¹ ¹² tabenacula *F* ^{est om.} *F*¹ | diducitur *F* ⁴⁵ inquit *F*²
 27 habent *om.* *F*¹ ³² s'e'ptimo *F*⁴

- 2 constat. Familiae appellatio refertur et ad corporis cuiusdam significationem, quod aut iure proprio ipsorum aut communi uniuersae cognitionis continetur. iure proprio familiam dicimus plures personas, quae sunt sub unius potestate aut natura aut iure subiectae, ut puta patrem familias, matrem familias, filium familias, filiam familias quique deinceps uicem eorum sequuntur, ut puta nepotes et neptes et deinceps. pater autem familias appellatur, qui in domo dominium habet, recteque hoc nomine appellatur, quamvis filium non habeat: non enim solam personam eius, sed et ius demonstramus: denique et pupillum patrem familias appellamus. et cum pater familias moritur, quotquot capita ei subiecta fuerint, singulas familias incipiunt habere: singuli enim patrum familiarum nomen subeunt. idemque enierit et in eo qui emancipatus est: nam et hic sui iuris effectus propriam familiam habet. 10 communi iure familiam dicimus omnium adgnatorum: nam etsi patre familias mortuo singuli singulas familias habent, tamen omnes, qui sub unius potestate fuerunt, recte eiusdem 15 familiae appellabuntur, qui¹ ex eadem domo et gente proditi sunt. Seruitium quoque solemus appellare familias², ut in edicto praetoris ostendimus sub titulo de furtis, ubi praetor loquitur de familia publicanorum. sed ibi non omnes serui, sed corpus quoddam seruorum demonstratur huius rei causa paratum, hoc est uectigalis causa. alia autem parte edicti omnes serui continentur: ut de hominibus coactis et ui bonorum raptorum, item redhibitoria, si deterior res reddatur emptoris opera aut familiae eius, et interdicto unde 4 ui familiae appellatio omnes seruos comprehendit. sed et filii continentur. Item ap- [B] pellatur familia plurium personarum, quae ab eiusdem ultimi genitoris sanguine profiscuntur 10 5 (sicuti dicimus familiam Iuliam), quasi a fonte quodam memoriae³. Mulier autem [B. 2, 2, 188] familiae suae et caput et finis est.
- 196 GAIUS libro sexto decimo ad edictum prouinciale. Familiae appellatione et [B. 2, 2, 188] S 1 ipse princeps familiae continentur. Feminarum liberos in familia earum non esse palam est, quia qui nascuntur, patris familiam sequuntur. 25
- 197 UPLIANUS libro quinquagessimo ad edictum. 'Indicasse' est detulisse: 'ar- [B. 2, 2, 189] S 'guisse' accusasse et conuicisse.
- 198 IDEM libro secundo de omnibus tribunalibus. 'Urbana praedia' omnia aedi- [B. 2, 2, 190] S ficia accipimus, non solum ea quae sunt in oppidis, sed et si forte stabula sunt uel alia meritoria in uillis et in uicis, uel si praetoria uoluptati tantum deseruentia: quia urbanum 20 praedium non locus facit, sed materia. proinde hortos quoque, si qui sunt in aedificiis constituti, dicendum est urbanorum appellatione contineri. plane si plurimum horti in re- ditu sunt, uinearii forte uel etiam holtori, magis haec non sunt urbana.
- 199 IDEM libro octauo de omnibus tribunalibus. 'Absentem' accipere debemus [B. 2, 2, 191] S eum, qui non est eo loci, in quo loco petitur: non enim trans mare absentem desideramus: si et si forte extra continentia urbis sit, abest. ceterum || usque ad continentia non abesse 15 1 uidebitur, si non latitet. Abesse non uidetur, qui ab hostibus captus est, sed qui a latro- nibus detinetur.
- 200 IULIANUS libro secundo digestorum. Haec stipulatio 'noxis solutum praestari' [B. 2, 2, 192] S non existimatur ad eas noxas pertinere, quae publicam exercitionem et coercionem capi- 20 talem habent.
- 201 IDEM libro octagessimo primo digestorum. Iusta interpretatione recipiendum [B. 2, 2, 193] S est, ut appellatione 'filii', sicuti filiam familias contineri saepe respondebimus⁴, ita et nepos uideatur comprehendendi, et 'patris' nomine auus quoque demonstrari intellegatur.

F(XYMOC)

¹ quia (dett. quidam)? ² seruitium quoque solemus appellare familiam? ³ quodam me-
moriae] eodem ortae (sic fere Bilderdyk)? ⁴ respondimus (edd.)?

2 cognationis *F¹* 4 matres familias *F²* λογθούς: *B* 31 hortus *F*: καὶ τοὺς κάπους
10 effectu'm's *F⁴* 15 de *om.* *F¹* 17 ho- λεκτέον τῇ τῶν ἀστικῶν προσηγορίᾳ συμπε-
minib'us *F⁴* 20 ulti'mi' genitoris *F²* ρίεχεσθαι *B* 22 est] sit *F¹* 35 quo loco
21 familias *F²* 24 liber'os' in *F²* 25 pa- petitur *F²* 40 exercitionem] ἔστασι *B*
tris] patris non matris *F²*: τῷ πατρὶ τὰ ἀκο- 42 primo *om.* *F¹* 44 compr'aehendi *F²*

- 12 ALFENUS UARUS libro secundo digestorum. Cum in testamento scriptum [B. 2, 2, 194] S esset, ut heres in funere aut in monumento 'dumtaxat anreos centum' consumeret, non licet minus consumere: si amplius uellet, licet neque ob eam rem contra testamentum facere uidetur.
- 13 IDEM libro septimo digestorum. In lege censoria portus Siciliae ita scriptum [B. 2, 2, 195] S erat: 'seruos, quos domum quis ducet suo usu, pro is portuum ne dato'. quarebatur, si quis a Sicilia seruos Romanum mitteret fundi instruendi causa, utrum pro his hominibus portuum dare deberet nec ne. respondit duas esse in hac scriptura quaestiones, primam, quid esset 'domum ducere', alteram, quid esset 'suo usu ducere'. igitur quaeri soleret¹, utrum, ubi quisque habitaret siue in provincia siue in Italia, an dumtaxat in sua cuiusque 10 patria domus esse recte dicetur². sed de ea re constitutum esse eam domum unicuique nostrum debere existimari, ubi quisque sedes et tabulas haberet suarumque rerum constitutionem fecisset. quid autem esset 'usu suo', magnam habuisse dubitationem. et magis placet³, quod uictus sui causa paratum est, tantum contineri. itemque de seruis eadem ratione quaeri, qui eorum usus sui causa parati essent? utrum dispensatores, insularii, 15 uilici, atrienses, textores, operarii quoque rustici, qui agrorum colendorum causa haberentur, ex quibus agris pater familias fructus caperet, quibus se toleraret, omnes denique seruos⁴, quos quisque emisset, ut ipse haberet atque eis ad aliquam rem uteretur, neque ideo emisset, ut uenderet? et sibi uideri eos demum usus sui causa patrem familias habere, qui ad eius corpus tuendum atque ipsius cultum praepositi destinatique essent, quo in ge- 20 nere iunctores⁵, cubicularii, coci, ministratores atque alii, qui ad eiusmodi usum parati essent, numerarentur.
- 04 PAULUS libro secundo epitomarum Alfeni. 'Pueri' appellatio tres significa- [B. 2, 2, 196] S tiones habet: unam, cum omnes seruos pueros appellaremus: alteram, cum puerum con- trario nomine puellae diceremus: tertiam, cum aetatem puerilem demonstraremus. 25
- 05 IDEM libro quarto epitomarum Alfeni. Qui fundum uendidit, 'pomum' rece- [B. 2, 2, 197] S pit: nuces et ficos et uuas dumtaxat duracinas et purpureas et quae eius generis essent, quas non uini causa haberemus, quas Graeci τρωίμοις appellarent, recepta uideri.
- 06 IULIANUS libro sexto ex Minicio. 'Uinaria' uasa proprie uasa torcularia esse [B. 2, 2, 198] S placet: dolia autem et serias tamdiu in ea causa esse, quamdiu uinum haberent, cum sine 30 uino esse desinerent, in eo numero non esse⁶, quoniam ad alium usum transferri possent, ueluti si frumentum in his addatur. eandem causam amphorarum esse, ut, cum uinum habeant, tum in uassis uinariis, cum inane sint, tum extra numerum uinajiorum sint, quia aliud in his addi possit. 34
- 07 AFRICANUS libro tertio quaestionum. 'Mercis' appellatione homines non con- [B. 2, 2, 199] S tineri Mela ait: et ob eam rem mangones non mercatores sed uenaliciarios appellari ait, et recte.

F(XYMO)

¹ solere (*Hal.*)? ² diceretur (*edd.*)? ³ et magis placet] fuit et penu sui usus causa parata magis placere (*cf. D. 33, 9, 3, 6 cet.*) ⁴ seruos *del.* ⁵ iunctores (*Uictorius: u. i.*)?

⁶ cum sine uino essent, desinere in eo numero esse (*similiter edd.*)?

2 fu'n'ere *F* 3 minu'e's 'res' consumere *F*
 6 domum] *edd. ex u. 9.* domo *F* | his *F*
 7 homini'bu's *F* 8 quaestionem *F*
 9 qu'aeri soleret *F* 12 qui'au'sque *F*
 14 sui] *F*, cui *F* 15 su's'i *F* | insalarii *F*
 18 quisque 'emisset *F* | habere't atque eis ad aliquam rem utere'tur *F* | ideomisset *F*, ideemisset (*voluit* ideo emisset) *F* 21 iunctores] *F*, iunctores XYMC, uectores *O* et sic ex libro R[ogerii] Hugolinus in *X*: οἱ στρωνύοντες καὶ οἱ δεσμοῦντες τὰ ὄχηματα *B*, unde potest uideri excidisse uocabulum stratores ante iunc-

tores, quamquam fieri potest, ut dupli modo insolitum iunctoris uocabulum uerterit interpres. cf. glossae p. 483 Steph. ζεγκτής iunctor. mihi praeferenda uidetur Uictoriana emendatio, maxime propterea quod inter seruos a domino ad corporis cultum destinatos iunctor aptius longe ponitur quam iunctor 22 numerarentur] numerarentur *F*, num parentur *F* 23 alfeni epitomarum *F* 26 quarto ad epitomarum *F* 27 ubas *F* 31 transferr'e'i *F* 32 si om. *F* | his 'ad' addatur *F*

- 208 IDEM libro quarto quaestionum. 'Bonorum' appellatio, sicut hereditatis, universitatem quandam ac ius successionis et non singularis res demonstrat. [B. 2, 2, 200 S f. 458]
- 209 FLORENTINUS libro decimo institutionum. 'Coram Titio' aliquid facere iussum non uidetur praesente eo fecisse, nisi is intellegat: itaque si furiosus aut infans sit aut dormiat, non uidetur coram eo fecisse. scire autem, non etiam uelle is debet: nam et in 5 uito eo recte fit quod iussum est.
- 210 MARCIANUS libro septimo institutionum. Is, qui natus est ex mancipiis urbanis et missus est in uillam nutriendus, in urbanis seruis constituetur. [B. 2, 2, 202 S]
- 211 FLORENTINUS libro octavo institutionum. 'Fundi' appellatione omne aedificium et omnis ager continetur. sed in usu urbana aedificia 'aedes', rustica 'uillae' di- 10 cuntur. locus uero sine aedificio in urbe 'area', rure autem 'ager' appellatur. idemque ager cum aedificio 'fundus' dicitur.
- 212 UPLIANUS libro primo de adulteriis. 'Praeuaricatores' eos appellamus, qui causam aduersariis suis donant et ex parte actoris in partem rei concedunt: a uaricando enim praeuaricatores dicti sunt. [B. 2, 2, 204 S f. 15]
- 213 IDEM libro primo regularum. 'Cedere diem' significat incipere deberi pecuniam: 'uenire diem' significat eum diem uenisse, quo pecunia peti possit. ubi pure quis stipulatus fuerit, et cessit et uenit dies: ubi in diem, cessit dies, sed nondum uenit: ubi 1 sub condicione, neque cessit neque uenit dies pendente adhuc condicione. 'Aes alienum' 2 est, quod nos aliis debemus: 'aes suum' est, quod alii nobis debent. 'Lata culpa' est nimia negligentia, id est non intellegere quod omnes intellegunt.
- 214 MARCIANUS libro primo publicorum iudiciorum. 'Munus' proprie est, quod necessarie obimus lege more imperio eius, qui iubendi habet potestatem. 'dons' autem proprie sunt, quae nulla necessitate iuris officiis et sponte praestantur: quae si non praestantur, nulla reprehensio est et, si praestantur, plerumque laus inest. sed in summa in hoc uentum est, ut non quocumque munus, id et donum accipiatur, at quod donum fuerit, id munus recte dicatur.
- 215 PAULUS libro singulari ad legem Fufiam Caniniam. 'Potestatis' uerbo plura significantur: in persona magistratum imperium: in persona liberorum patria potestas: in persona serui dominium. at cum agimus de noxae deditio cum eo qui seruum non defendit, praesentis corporis copiam facultatemque significamus. in lege Atinia in potestatem domini rem furtiuam uenisse uideri, et si eius uindicandae potestatem habuerit, Sabinus et Cassius aiunt.
- 216 UPLIANUS libro primo ad legem Aeliam Sentiam. Uerum est eum, qui in carcere clusus est, non uideri neque 'uinctum' neque 'in uinculis' esse, nisi corpori eius uincula sint adhibita. [B. 2, 2, 208 S]
- 217 IAUOLENUS libro primo ex posterioribus Labeonis. Inter illam condicionem 'cum fari potuerit' et 'postquam fari potuerit' multum interest: nam posteriore scripturam uberiorem esse constat, 'cum fari potuerit' artiorem et id tantummodo tempus significari, 1 quo primum fari possit. Item ita data condicione 'illud facito in diebus', si nihil praeterea fuisset adiectum, in biduo condicionem impleri oportet. [Pon. 4, 2, 4 ff]
- 218 PAPINIANUS libro uicensimo septimo quaestionum. Uerbum 'facere' omnem omnino faciendi causam complectitur dandi, soluendi, numerandi, iudicandi, ambulandi.
- 219 IDEM libro secundo responsorum. In conuentionibus contrahentium uoluntatem potius quam uerba spectari placuit. cum igitur ea lege fundum uectigalem muni- 45 F(XYMO)

¹ fuit a uariando (cf. uol. I p. 83 n. 2)

2 non singulares F: οὐ τὰ καθ' ἔκαστον B.
cf. Gai. 2, 97 8 seruir's' F² 11 ager'e' ap-
pellatur F² 13 qui om. F² 20 suum est]
suum es F 24 officiis et] scripsi, officii sed F.
cf. D. 13, 6, 17, 3: officii magis quam neces-

sitatis 28 fufiam] F², furfam F² 31 pote-
state'm' F² 32 uidecandae F 38 nam
om. F² 39 constat'at cum F² 42 septimo
om. F²

cipes locauerint, ut ad heredem eius qui suscepit pertineret, ius heredum ad legatarium quoque transferri potuit.

- 220 CALLISTRATUS libro secundo quaestionum. 'Liberorum' appellatione nepotes [B. 2, 2, 212] ^P et proneptes ceterique qui ex his descendunt continentur: hos enim omnes suorum appellatione lex duodecim tabularum comprehendit. totiens enim leges necessariam ducunt ⁵ | cognationem singulorum¹ nominibus uti (ueluti filii, nepotis, pronepotis ceterorumque qui ex f. 458' his descendunt), quotiens non omnibus, qui post eos sunt, praestitum voluerint, sed solis his succurrent, quos nominatim enumerent. at ubi non personis certis, non quibusdam gradibus praestatur, sed omnibus, qui ex eodem genere orti sunt, liberorum appellatione 10 comprehenduntur. Sed et Papirius Fronto libro tertio responsorum ait praedio cum uilico et contubernali eius et filii legato nepotes quoque ex filiis contineri, nisi voluntas testatoris aliter habeat: filii enim appellatione saepe et nepotes accipi multifariam placere. Diuus quoque Marcus rescripsit non uideri sine liberis defunctum, qui nepotem suum heredem 15 reliquit. Praeter haec omnia natura nos quoque docet parentes pios, qui liberorum procreandorum animo et uoto uxores ducunt, filiorum appellatione omnes qui ex nobis descendunt continere: nec enim dulciore nomine possumus nepotes nostros quam filii appellare. etenim idcirco filios filiasque conceperimus atque edimus, ut ex prole eorum earumque diutinutatis nobis memoriam in aeuum relinquamus.
- 221 PAULUS libro decimo responsorum. Paulus respondit falsum tutorem eum [B. 2, 2, 213] ^P uere dici, qui² tutor non est, siue habenti³ tutor datus est siue non: sicut falsum testamentum, quod testamentum non est, et modius iniquus, qui modius non est.
- 222 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. 'Pecuniae' nomine non so- [B. 2, 2, 214] ^P lum numerata pecunia, sed omnes res tam soli quam mobiles et tam corpora quam iura 24 continentur.
- 223 PAULUS libro secundo sententiarum. Latae culpae finis est non intellegere id quod P 1 omnes intellegunt. 'Amicos' appellare debemus non leui notitia coniuctos, sed [B. 2, 2, 215] quibus fuerint in iura cum patre familias honestis familiaritatis quae sita rationibus⁴.
- 224 UENULEIUS libro septimo stipulationum. 'Uinculorum' appellatione uel pri- [B. 2, 2, 216] ^P uata uel publica uincula significant, 'custodiae' uero tantum publicam custodiam. ²⁵
- 225 TRYPHONINUS libro primo disputationum. 'Fugitiuus' est non is, qui solum [B. 2, 2, 217] ^P consilium fugiendi a domino suscepit, licet id se facturum iactauerit, sed qui ipso facto fugae initium mente deduxerit⁵. nam et furem adulterum aleatorem quamquam aliqua significatio ex animi propositione cuiusque sola quis dicere posset, ut etiam is⁶, qui numquam alienam rem innito domino substraxerit, numquam alienam matrem familias corruperit, si modo eius mentis sit, ut occasione data id commissurus sit, tamen oportere 35 eadem haec crimina adsumpto actu intellegi. et ideo fugitiuum quoque et erronem non secundum propositionem solam, sed cum aliquo actu intellegi constat.
- 226 PAULUS libro primo manualium. Magna neglegentia culpa est: magna culpa [B. 2, 2, 218] ^P dolus est. ³⁹
- 227 IDEM libro secundo manualium. Ex illa parte edicti tum quem ei heredem [B. 2, 2, 219] ^P F(XYMO^C)

¹ necessarium ducunt cognationum singularum (*Budaeus*)? ² eum dici, qui uere (*Bynkershoek*)? ³ tutorem ins. (*similiter edd.*) ⁴ quibus fuerint uincula cum patre familias familiaritatis honestis quae sita rationibus? ⁵ fugae uitium mentis detexerit? ⁶ ut etiam is? ⁷ numquam alea luserit ins.

3 nepote's ^{F²} 5 docunt ^F 6 nepotes
proneptes ^{F¹} 7 voluerint ^{F²} 8 quas ^{F²}
10 compr'aehenduntur ^{F²} | uilico ^{F²}
14 praeter] propter ^{F²} 15 du'n'cunt ^{F²}
16 contineri ^F 17 conceperimus ^F 18 aeuum]
sedem ^{F²} 20 qui om. ^{F¹} | sicut sicum ^{F²}
27 quibus fuerint (fuerit X*) in (in om. XYMO^C) iura ... rationibus] FXYMO^C, nec aliter
legerunt Graeci: τοὺς ἔχοντάς τι δίκαιον μεθ'

ἵμων ἐκ δικαίου λογίσμού καὶ προφάσεως εὐλόγου ^B 28 appellatio ne' uel ^{F²} 29 signifi-
ca'n't ^{F²} 31 domini ^{F²} | qui] ^{F²} et f, quin
^{F²}, qui in XYMO^C, quid in O^{*} 32 ini-
tium mente deduxerit] FM, uitium mentis
deduxerit XYOC 34 nonquam alienam
rem F 35 commisurus F 40 tum quem
ei (quem mei ^{F²}) heredem esse oportet] τότε
ὄπερ χρή είναι κληρονόμον B

- 1 'esse oportet' heredis heredibus bonorum possessio non defertur. Item in substitutione his
verbis 'quisquis mihi heres erit' proximus heres tantum significatur: immo non tantum
proximus heres, sed etiam scriptus.
- 228 IDEM libro singulari de cognitionibus. 'Municipes' intellegendi sunt et qui [B. 2, 2, 220] F
in eodem municipio nati sunt.
- 229 IDEM libro singulari de tacitis fideicommissis. 'Transacta finitaue' intelle- [B. 2, 2, 221] F
gere debemus non solum¹ quibus controversia fuit, sed etiam quae sine controversia sint
possessa:
- 230 IDEM libro singulari ad senatus consultum Orfitianum. ut sunt iudicio termi- [B. 2, 2, 221] F
nata, transactione composita, longioris temporis silentio finita.
- 231 IDEM libro singulari ad senatus consultum Tertullianum. Quod dicimus eum, [B. 2, 2, 222] F
qui nasci speratur, pro superstite esse, tunc uerum est, cum de ipsius iure quaeritur: aliis
autem non prodest nisi natus.
- 232 GAIUS libro primo de uerborum obligationibus. Haec enuntiatio 'quae sunt [B. 2, 2, 223] F
'pluris anterorum triginta' simul et quantitatis et aestimationis significativa est.
- 233 IDEM libro primo ad legem duodecim tabularum. 'Si caluitur': et² moretur et frustretur. F
inde et calumniatores appellati sunt, quia³ per fraudem et frustrationem alios uexarent
1 litibus: inde et cauillatio dicta est. Post kalendas Ianuarias die tertio pro sa- [B. 2, 2, 224] F
2 lute principis nota suscipiuntur. 'Telum' uolgo quidem id appellatur, quod ab [L 4, 18, 5] F
arcu mittitur: sed non minus omne significatur, quod mittitur manu: ita sequitur, ut [B. 2, 2, 224] F
et lapis et lignum et ferrum hoc nomine contineatur: dictumque ab eo, quod in longin-
quum mittitur, Graeca uoce figuratum ἀπὸ τοῦ Τηλοῦ. et hanc significationem inuenire
possumus et in Graeco nomine: nam quod nos telum appellamus, illi βέλος ἀπὸ τοῦ Βάλλεσθαι. admonet nos Xenophon⁴, nam ita scribit: καὶ τὰ βέλη ὁμόσε⁵ ἐφέρετο, λόγῳ
τοιζύματα σφενδόναι, πλείστοι δὲ καὶ⁶ λίθοι. et id, quod ab arcu mittitur, apud Grae- [L 4, 18, 5] F
cos quidem proprio nomine τοιζύμα uocatur, apud nos autem communi nomine telum
appellatur.
- 234 IDEM libro secundo ad legem duodecim tabularum. Quos nos hostes appellamus, eos P
ueteres 'perduelles' appellabant, per eam adiectionem indicantes cum quibus bellum esset.
1 'Locuples' est, qui satis idonee habet pro magnitudine rei, quam actor resti- [B. 2, 2, 225] F
2 tuendam esse petit. Uerbum 'uinere' quidam putant ad cibum pertinere: sed Ofilius ad
Atticum ait his uerbis et uestimenta et stramenta contineri, sine his enim uiuere nem-
inem posse.
- 235 IDEM libro tertio ad legem duodecim tabularum. 'Ferri' proprie dicimus, [B. 2, 2, 226] P
quae quis suo corpore baiulat: 'portari' ea, quae quis iumento secum ducit: 'agi' ea, quae⁷
1 animalia sunt. 'Fabros tignarios' dicimus non eos dumtaxat, qui tigna dolarent, sed omnes
qui aedificarent.
- 236 IDEM libro quarto ad legem duodecim tabularum. Qui 'uenenum' dicit, adi- [B. 2, 2, 227] P
• cere debet, utrum malum an bonum: nam et medicamenta uenena sunt, quia eo nomine
omne continetur, quod adhibitum naturam eius, cui adhibitum esset, mutat. cum id, quod⁸
nos uenenum appellamus, Graeci φάρμακον dicunt, apud illos quoque tam medicamenta
F(XYMO)

¹ idem Graeci (οἵς ἀμφιεβήτης γέροντες Β): de ins. (edd.) ² et del. ³ qui (edd.)

⁴ Anab. 5, 2, 14 ⁵ ὁμό� Xen. et Inst. ⁶ δέ καὶ sic etiam Inst., δὲ τῶν χειρῶν Xen.

1 no[n] defertur *F*² | in del. *F*² 11 tertyl-
lianum *F* 12 'speratur *F*² 14 'e'nuntia-
tio *F*² 18 cabillatio *F* 20 non minus]
adsciu*i* ex *F* inferiore loco (u. ad u. 23), nunc
hoc loco *F*, et Inst. | quod manu cuiusdam
mittitur sequitur ergo ut Inst. 23 post ap-
pellant ins. eoque nomine uolgo quidem id
significatur quod ab arcu mittitur sed non
minus omne significatur quod cum (fuit op*i*-
nor cuius, u. ad u. 20) mittitur manu *F*, quae
repetita ex u. 19 seq. recte omittunt Inst.
24 χειρῶν *F* | scripsit Inst. 25 arca *F*
26 apud om. *F*² 28 quod *F*² 30 e'st *F*² |
idoneas *F* 31 petet *F*² | uerborum *F*²
35 suo's corpore *F*² | uaiolat *F*², baiolat *F*² |
q'iuis *F*² 36 'tignarios *F*²: τεκτόνας ΣΥ-
λων Β | digna *F*², ligna *F*²: τὰ ξύλα Β
37 qu'i aedificarent *F*² 40 contine'n'tur *F*²

quam quae nocent, hoc nomine continentur: unde adiectione alterius nomine¹ distinctio fit.
admonet nos summus apud eos poetarum Homerus²: nam sic ait.

φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

1 'Glandis' appellatione omnis fructus continetur, ut Iauolenus ait, exemplo Graeci sermonis,
apud quos omnes arborum species ἀκρόδρυα appellantur.

237 IDEM libro quinto ad legem duodecim tabularum. Duobus negatiis uerbis [B. 2, 2, 228] P
quasi permittit lex magis quam prohibuit: idque etiam Seruius animaduertit.

238 IDEM libro sexto ad legem duodecim tabularum. Plebs³ est ceteri ciues sine [B. 2, 2, 229] P

1 2 senatoribus. 'Detestatum' est testatione denuntiatum. 'Pignus' appellatum a pugno, quia
res, quae pignori dantur, manu traduntur. unde etiam uideri potest uerum esse, quod qui-
10
3 dam putant, pignus proprie rei mobilis constitui. 'Noxiae' appellatione omne delictum con-
tinetur.

239 POMPONIUS libro singulari enchiridii. 'Pupillus' est, qui, cum impubes est, [B. 2, 2, 230] Pf
1 desit in patris potestate esse aut morte aut emancipatione. 'Seruorum' appellatio ex eo 14
fluxit, quod imperatores nostri captiuos nesciunt ac per hoc seruare nec occidere solent. f. 459'

2 'Incola' est, qui aliqua regione domicilium suum contulit: quem Graeci πάροικον appellant.
nec tantum hi, qui in oppido morantur, incolae sunt, sed etiam qui alicuius oppidi finibus
3 ita agrum habent, ut in eum se quasi in aliquam sedem recipient. 'Munus publicum' est
officium priuati hominis, ex quo commodum ad singulos uniuersosque ciues remque eorum
4 imperio magistratus extraordinarium peruenit. 'Aduena' est, quem Graeci ἄποικον appellant. 20
5 'Decuriones' quidam dictos aiunt ex eo, quod initio, cum coloniae deducerentur, decima
6 pars eorum qui ducerentur consilii publici gratia conscribi solita sit. 'Urbs' ab [BS. 16, 4, 21]
urbo appellata est: urbare est aratro definire. et Uarus ait urbū appellari curua- (BS)
7 turam aratri, quod in urbe condenda adhiberi solet. 'Oppidum' ab ope dicitur, quod eius
8 rei causa moenia sint constituta. 'Territorium' est uniuersitas agrorum intra fines cuius-
que ciuitatis: quod ab eo dictum quidam aiunt, quod magistratus eius loci intra eos fines
9 terrendi, id est summouendi ius habent. Uerbum 'suum' ambiguum est, utrum de toto
an de parte significat. et ideo qui iuret³ suum non esse, adicere debet neque sibi com-
munem esse.

240 PAULUS ex libris sex libro primo imperialium sententiarum in cognitionibus [B. 2, 2, 231] A
prolatarum. Cum quaerebatur, an uerbum 'soltu matrimonio dotem reddi' non tantum
diuortium, sed et mortem contineret, hoc est an de hoc quoque casu contrahentes senti-
rent, et multi putabant hoc sensisse, et quibusdam aliis contra uidebatur: secundum⁴:
hoc motus imperator pronuntiavit id actum eo pacto, ut nullo casu remaneret dos apud
maritum.

241 QUINTUS MUCIUS SCAEUOLA libro singulari ὄψων. In 'rutis' [B. 2, 2, 232. BS. 15, 4, 5 sch. 38] A
'caesis' ea sunt, quae terra non tenentur quaeque opere structili tectoriique non continentur.

242 IAUOLENUS libro secundo ex posterioribus Labeonis. Malum nauis esse partem, arte-
monem autem non esse Labeo ait, quia pleraque naues sine malo inutiles essent, ideoque
1 pars nauis habetur: artemo autem magis adiectamento quam pars nauis est. Inter [B. 2, 2, 233] 40
'proiectum' et 'immissum' hoc interesse ait Labeo, quod proiectum esset id quod ita pro-
ueheretur ut nusquam requiesceret, qualia maeniana et suggrundae essent: immissum autem,
F(XYMO)

¹ nominis (edd.)? ² Odyss. 4, 230 ³ seruum ins. ⁴ desunt rationes ab utraque parte
prolatae

5 arborum] expectamus glandium uel arboreo-
rum, sed ne muta, non solum B: τῷ ὀνόματι
τῶν ἀκρόδρυών (ΔΗΛΟΥΤΑΙ) πάντα τὰ δένδρα,
sed etiam Cyrilianae glossae p. 373 Steph. sic:
ἀκρόδρυον cacumen rami, similiterque usur-
patur alibi 6 negatibus F², negatibus F¹
10 uideri bis F² | uer'b'um F² | quod om. F¹
14 desii's't F² 16 suum del. F² 18 monus F¹

19 tiues F² 23 urbem F² 27 habet F
30 libris] F², libro's' F⁴ 32 sentirent]
Hal., sentient F 33 secundum hoc motus]
FM, secundum hoc titus (titius X) XOC,
secundum hoc (om. motus) Y: ad secundum
hoc notat Hugolinus in X: in libro R[ogerii]
sic, in libro al. ob hec 41 prouehe'reetur F²
42 suggrundae] Hal., sugrunda F

- 2 quod ita fieret, ut aliquo loco requiesceret, uoluti tigna trabes quae immitteretur¹. Plumbum, quod tegulis poneretur², aedificii esse ait Labeo: sed id, quod hypaethri tegendi causa poneretur, contra esse. 'Uiduam' non solum eam, quae aliquando nupta fuisset, sed eam quoque mulierem, quae uirum non habuissest, appellari ait Labeo: quia uidua sic dicta est quasi uecors, uesanus, qui sine corde aut sanitate esset: similiter uiduam dictam esse³ sine duitate. Straturam loci alicuius ex tabulis factis⁴, quae aestate tollerentur et hieme ponerentur, aedium esse ait Labeo, quoniam perpetui usus paratae essent: neque ad rem pertinere, quod interim tollerentur.
- 243 SCAEUOLA libro octauo decimo digestorum. Scaeula respondit: semper ac- [B. 2, 2, 234] A ceptum est, ut libertorum appellatione etiam hi contineri intellegantur, qui eodem testamento vel posteriore loco manumitterentur, nisi manifeste is, a quo peteretur, contra defuncti uoluntatem doceret peti.
- 244 LABEO libro quarto pithanon a Paulo epitomatorum. Si qua poena est, multa [B. 2, 2, 235] A est: si qua multa est, poena est. PAULUS: utrumque eorum falsum est. namque harum rerum dissimilitudo ex hoc quoque appareat, quod de poena prouocatio non est: simul atque enim uictus quis est eius maleficci, cuius poena est statuta, statim ea debetur. et multas prouocatio est, nec ante debetur, quam aut non est prouocatum aut prouocator uictus est: nec aliter quam || si is dixit, cui dicere licet. ex hoc quoque earum rerum dissimilitudo apparere poterit, quia poenae certae singulorum peccatorum sunt, multae contra, quia eius iudicis potestas est, quantam dicat, nisi cum lege est constitutum quantam dicat.
- 245 POMPONIUS libro decimo epistularum. Statuae adfixae basibus structilibus [B. 2, 2, 236] A aut tabulae religatae catenis aut erga parietem adfixae aut si similiter cohaerent lychni, non sunt aedium: ornatus enim aedium causa parantur, non quo aedes perficiantur. idem 1 Labeo ait. Prothyrum, quod in aedibus iterum qui⁴ fieri solet, aedium est.
- 246 IDEM libro sexto decimo epistularum. Apud Labeonem pithanon ita scriptum [B. 2, 2, 237] A est: exhibet, qui praestat eius de quo agitur praesentiam. nam etiam qui sistit, praestat eius de quo agitur praesentiam, nec tamen eum exhibet: et qui mutum aut furiosum aut infantem exhibet, non potest uideri eius praestare praesentiam: nemo enim ex eo genere 1 praesens satis apte appellari potest. Restituit non tantum, qui solum corpus, sed etiam qui omnem rem⁵ condicionemque reddita causa praestet: et tota restitutio iuris est inter- 20 pretatio.

XVII.

R DE DIUERSIS REGULIS IURIS ANTIQUI R

SAPE

- 1 PAULUS libro sexto decimo ad Plautium. Regula est, quae rem quae est [B. 2, 2, 238] E breuiter enarrat. non ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est regula fiat. per regu- 25 F(XYMO [cuius manu antiqua deficit u. 13 in poena est multa] C)

¹ trabesque quae immitterentur (Cramer)? ² tegulis interponeretur (= proueretur)?
³ factam (edd.)? ⁴ iterum qui] plerumque? ⁵ non omnino recte similiaue adierit Pom-
 ponius (Ad. Schmidt interd. p. 48) ⁶ reauituit non qui solum corpus tantum sed qui etiam
 omnem rem (cf. l. 35 h. t. al.)?

1 plumbum quod tegulis poneretur] ἡ τὸν στέ-
 γην σκέπουσα μόλιθος B 2 hypaethrhi F⁶
 5 u'a'ecors F² 6 straturam] τὰ πούλπιτα B.
 cf. Statius silu. 1, 5, 57: strata solo...tabulata
 11 is] eis F², his F² | peterentur F | contra
 'uoluntate' defuncti uoluntatem F⁶ 13 multa
 est si qua multa est poena est om. F² 16 at]
 aut F; ἐπὶ δὲ τοῦ προστίμου B 17 prouo-
 catur F 19 qui'a' poense F² | si'n'gulorūm
 F² | eius] F², eros F² 20 nisi... dicat
 om. F², uertunt B 22 relegatae F 24 ite-

rum qui] FYC, iterum quod X, interdum M.
 cf. D. 33, 7, 12, 23: prothyrum domus, si uel-
 alamen est, instrumento domus continetur |
 fi'eri F² 26 agitur 'qu' praes. F² 29 apte] XY²C, acte FY²? aperte M | restituit non
 tantum qui solum corpus sed etiam qui
 omnem rem condicionemque reddita causa
 praestet] ἀποκαθίσταν δοκεῖ ὁ μὲν μόνον τὸ
 σῶμα τοῦ ζητούμενου, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν τοῦ
 σώματος αἰτιαν καὶ τυχὴν διδούς B 30 inter-
 pr'a'etatio F² 34 quae rem] quem rem F²

- lam igitur brevis rerum narratio traditur, et, ut ait Sabinus, quasi causae coniectio est, quae simul cum in aliquo uitiata est, perdit officium suum.
- 2 ULPIANUS libro primo ad Sabinum. Feminae ab omnibus officiis ciuilibus uel [B. 2, 8, 2] S publicis remotae sunt et ideo nec iudices esse possunt nec magistratum gerere nec postu-
1 lare nec pro alio interuenire nec procuratores existere. Item impubes omnibus [Ep. 4, 29] 5 officiis ciuilibus debet abstinere.
- 3 IDEM libro tertio ad Sabinum. Eius est nolle, qui potest [B. 2, 8, 8. BS. 28, 8, 2 sch. 11] S uelle.
- 4 IDEM libro sexto ad Sabinum. Uelle non creditur, qui obsequitur imperio [B. 2, 8, 4] S patris uel domini. 10
- 5 PAULUS libro secundo ad Sabinum. In negotiis contrahendis alia causa habita [B. 2, 8, 5] S est furiosorum, alia eorum qui fari possunt, quamuis actum rei non intellegent: nam furiosus nullum negotium contrahere potest, pupillus omnia tutore auctore agere [Ep. 4, 29] 14 potest.
- 6 ULPIANUS libro septimo ad Sabinum. Non uult heres esse, qui ad alium trans- [B. 2, 8, 6] S ferre noluit hereditatem.
- 7 POMPONIUS libro tertio ad Sabinum. Ius nostrum non patitur eundem in pa- [B. 2, 8, 7] S ganis et testato et intestato decessisse: earumque rerum naturaliter inter se pugna est 'testatus' et 'intestatus'¹. 19
- 8 IDEM libro quarto ad Sabinum. Iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi pos- [B. 2, 8, 8] S sunt.
- 9 ULPIANUS libro quinto decimo ad Sabinum. Semper in obscuris [B. 2, 8, 9. Ep. 8, 19] S quod minimum est sequimur.
- 10 PAULUS libro tertio ad Sabinum. Secundum naturam est commoda cuiusque [B. 2, 8, 10] S rei eum sequi, quem sequentur incommoda. 25
- 11 POMPONIUS libro quinto ad Sabinum. Id, quod nostrum est, [B. 2, 8, 11. Ep. 8, 16 sch. 14] S sine facto nostro ad alium transferri non potest.
- 12 PAULUS libro tertio ad Sabinum. In testamentis plenius uoluntates testan- [B. 2, 8, 12] S tium interpretamur. 29
- 13 ULPIANUS libro nono decimo ad Sabinum. Non uidetur cepisse, qui per ex- [B. 2, 8, 13] S ceptionem a petitione remouetur.
- 14 POMPONIUS libro quinto ad Sabinum. In omnibus obligationibus, in quibus [B. 2, 8, 14] S dies non ponitur, praesenti die debetur.
- 15 PAULUS libro quarto ad Sabinum. Is, qui actionem habet ad rem recipie- [B. 2, 8, 15] S randam, ipsam rem habere uidetur. 35
- 16 ULPIANUS libro uicensimo primo ad Sabinum. Imaginaria uenditio non est [B. 2, 8, 16] S pretio accedente.
- 17 || IDEM libro uicensimo tertio ad Sabinum. Cum tempus in testamento adi- [B. 2, 8, 17] S f. 460' citur, credendum est pro herede adiectum, nisi alia mens fuerit testatoris: sicuti in stipu-
lationibus promissoris gratia tempus adicitur. 40
- 18 POMPONIUS libro sexto ad Sabinum. Quae legata mortuis nobis ad heredem [B. 2, 8, 18] S nostrum transeunt, eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu adquirimus: aliter atque quod stipulati sumus. nam et sub condicione stipulantes omnimodo eis adquirimus, etiamsi liberatis nobis potestate domini² condicio existat.

F(XYMC)

¹ testatus et intestatus del. (Hal.) ² domini] demum (A. Faber)?

1 coniectio] σύναεσμος B 2 perdit' offi-
cium F²: ὅστις (ό κακών) ἀμά τῷ περὶ τι
πτάσαι οὐ χρήσαιε τὸ γένος ΜΕΝΟΝ B 7 nolle]
sic XMC cum B: ἐκείνοις ἐστι τὸ μὴ θέλειν,
non nolle FY 9 creditor F² 11 habita]
habea F² 18 inter'e se F² 19 et] est F²

24 commoda'm' cui. F² 29 interpretamur]
detti. quidam cum B: ἐρμηνεύομεν, interpretantur
F² XYMC, interpretantur F² 42 trans'eunt'
eorum F² | pote'state' sumus F² 43 stipu-
latu sumus F² 44 post existat repetit si
filius familias sub condicione stipulatus eman-

- 19 UPLIANUS libro uicensimo quarto ad Sabinum. Qui cum alio contrahit, uel [B. 2, 3, 19] S est uel debet esse non ignarus condicioneis eius: heredi autem hoc imputari non potest, 1 cum non sponte cum legatariis contrahit. Non solet exceptio doli nocere his, quibus uoluntas testatoris non refragatur.
- 20 POMPONIUS libro septimo ad Sabinum. Quotiens dubia interpretatio libertatis [B. 2, 3, 20] S est, secundum libertatem respondendum erit.
- 21 UPLIANUS libro uicensimo septimo ad Sabinum. Non debet, cui plus licet, [B. 2, 3, 21] S quod minus est non licere.
- 22 IDEM libro uicensimo octauo ad Sabinum. In personam seruilem nulla cadit [B. 2, 3, 22] S obligatio. Generaliter probandum est, ubicumque in bonae fidei iudiciis confertur in arbitrium domini uel procuratoris eius condicio, pro boni uiri arbitrio hoc habendum esse.
- 23 IDEM libro uicensimo nono ad Sabinum. Contractus quidam dolum malum [B. 2, 3, 23] S dumtaxat recipiunt, quidam et dolum et culpam. dolum tantum: depositum et precarium. dolum et culpam mandatum, commodatum, uenditum, pignori acceptum, locatum, item 1 dotis datio, tutelae, negotia gesta: in his quidem et diligentiam. societas et rerum communio et dolum et culpam recipit. sed haec ita, nisi si quid nominativum conuenit (uel plus uel minus) in singulis contractibus: nam hoc seruabitur, quod initio conuenit (legem enim contractus dedit), excepto eo, quod Celsus putat non ualere, si conuenerit, ne dolus praestetur: hoc enim bonae fidei iudicio contrarium est: et ita utimur. animalium 2 uero casus mortesque, quae sine culpa accident, fugae seruorum qui custodiri non solent, rapinae, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus praedonum a nullo praestantur.
- 24 PAULUS libro quinto ad Sabinum. Quatenus cuius intereat, in facto, non in [B. 2, 3, 24] S iure consistit.
- 25 POMPONIUS libro undecimo ad Sabinum. Plus cautionis in re est quam in [B. 2, 3, 25] S persona.
- 26 UPLIANUS libro trigensimo ad Sabinum. Qui potest inuitis alienare, multo [B. 2, 3, 26] S magis et ignorantibus et absentibus potest.
- 27 POMPONIUS libro sexto decimo ad Sabinum. Nec ex praetorio nec ex sol- [B. 2, 3, 27] S leui iure priuatorum conuentione quicquam immutandum est, quamvis obligationum causae pactione possint immutari et ipso iure et per pacti conuenti exceptionem: quia actionum modus uel lege uel per praetorem introductus priuatorum pactionibus non infirmatur, nisi tunc, cum inchoatur actio, inter eos conuenit.
- 28 UPLIANUS libro trigensimo sexto ad Sabinum. Diuus Pius rescripsit [D. 23, 3, 33. B. 2, 3, 28] S eos, qui ex liberalitate conueniuntur, in id quod facere possunt condemnando.
- 29 PAULUS libro octauo ad Sabinum. Quod initio uitiosum est, non potest tractu [B. 2, 3, 29] S temporis conualescere.
- 30 UPLIANUS libro trigensimo sexto ad Sabinum. Nuptias non con- [D. 35, 1, 15. B. 2, 3, 30] S cubitus, sed consensus facit.
- 31 IDEM libro quadragensimo secundo ad Sabinum. Uerum est neque pacta ne- [B. 2, 3, 31] S
- F(XYMC)

cipatus fuerit, deinde extiterit condicio, patri actio competit, quia in stipulationibus id tempus spectatur quo contrahimus (*scilicet D. 45, 1, 78 pr.*) *X⁴* (*manu saec. XIV*) *ex meis solus 5 interpretatio libertatis*] ἔρμηνεια ἐλεγθεὶς *B* 7 non] no *F* 9 nulla in cadit obligatio *F²*: οὐκ ἐνέχεται οὐδέ ἐνεχοποιεῖ *B* 10 bon'a'e *F²* 15 locatum item dotis datio tutelae negotia gesta in his quidem (*sic FXYMC*) et diligentiam ... 17 recipit] μισθώσεως ἔκμισθώσεως (= locatum conductum) προϊκός δόσεως καὶ τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἀλλο-

τρίων πραγμάτων· ἐν τούτοις δὲ καὶ ἐπιμέλεια. Η δὲ κοινωνία δόλον καὶ ἀμέλειαν (*significatur* diligentia: culpa supra est ῥᾳθυμία) ἀπαιτεῖ *B* 18 legem enim contractus dedit] *quasi esset* naturam contractibus dedit *uertiſſur*: φύσιν διδάσκει τοῖς συναλλάγμασιν *B* 21 mortesque quae (quaesce *F*) sine culpa accident *F²*] *eddu*. cum *Græcis*: τὰ τυχηρὰ τῶν ἀλόγων καὶ τὸν χωρὶς ῥᾳθυμίας θάνατον καὶ τὴν φυγὴν τῶν ... δούλων *B* 32 conuenti] *F²*, conuentione *F²* 35 libro sexto *D. l. gem. male* 39 libro trigensimo quinto *D. l. gem. male*

- que stipulationes factum posse tollere: quod enim impossibile est, neque pacto neque stipulatione potest comprehendendi, ut utilem actionem aut factum efficere possit.
- 32 IDEM libro quadragensimo tertio ad Sabinum. Quod attinet ad [B. 2, 3, 32. Ep. 2 sch. 9. 10] *S*
ius ciuale, serui pro nullis habentur: non tamen et iure naturali, quia, quod ad ius naturale attinet, omnes | homines aequales sunt. q. 98 f. 461
- 33 POMPONIUS libro uicensimo secundo ad Sabinum. In eo, quod uel is qui [B. 2, 3, 33] *S*
petit uel is a quo petitur lucri facturus est, durior causa est petitoris.
- 34 ULPIANUS libro quadragensimo quinto ad Sabinum. Semper in stipulationibus [B. 2, 3, 34] *S*
et in ceteris contractibus id sequimur, quod actum est: aut, si non pareat quid actum est,
erit consequens, ut id sequamur, quod in regione in qua actum est frequentatur. quid ergo, si neque regionis mos appareat, quia uarius fuit? ad id, quod minimum est, redi-
genda summa est.
- 35 IDEM libro quadragensimo octauo ad Sabinum. Nihil tam naturale est quam [BS. 16, 4, 21] *S*
eo genere quidque dissoluere, quo colligatum est. ideo uerborum obligatio uerbis tollitur:
nudi consensus obligatio contrario consensu dissoluitur. 15
- 36 POMPONIUS libro uicensimo septimo ad Sabinum. Culpa est immiscere se [B. 2, 3, 36] *S*
rei ad se non pertinenti.
- 37 ULPIANUS libro quinquagensimo primo ad Sabinum. Nemo, qui condemnare [B. 2, 3, 37] *S*
potest, absoluere non potest. 19
- 38 POMPONIUS libro uicensimo nono ad Sabinum. Sicuti poena ex delicto de- [B. 2, 3, 38] *S*
functi heres teneri non debeat, ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum peruenisset.
- 39 IDEM libro trigensimo secundo ad Sabinum. In omnibus causis pro facto ac- [B. 2, 3, 39] *S*
cipitur id, in quo per alium morae¹ sit, quo minus fiat.
- 40 IDEM libro trigensimo quarto ad Sabinum. Furiosi uel eius, cui bonis inter- [B. 2, 3, 40] *S*
dictum sit, nulla uoluntas est. 25
- 41 ULPIANUS libro uicesimo sexto ad edictum. Non debet actori licere, quod [B. 2, 3, 41] *S*
1 reo non permittitur. In re obscura melius est fauere repetitioni quam aduen- [Ep. 8, 18]
ticio lucro.
- 42 GAIUS libro nono ad edictum prouinciale. Qui in alterius locum succedunt, [B. 2, 3, 42] *S*
iustum habent causam ignorantiae, an id quod peteretur deberetur. fideiussores quoque 30
non minus quam heredes iustum ignorantiam possunt allegare. haec ita de herede dicta
sunt, si cum eo agetur, non etiam si agat: nam plane qui agit, certus esse debet, cum
sit in testestate eius, quando uelit experiri, et ante debet rem diligenter explorare et tunc
ad agendum procedere. 34
- 43 ULPIANUS libro uicensimo octauo ad edictum. Nemo ex his, qui negant se [B. 2, 3, 43] *S*
1 debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi lex impedit. Quotiens concurrunt plures
actiones eiusdem rei nomine, una quia experiri debet.
- 44 IDEM libro uicensimo nono ad edictum. Totiens² in heredem [D. 14, 4, 9, 2. B. 2, 3, 44] *S*
damus de eo quod ad eum peruenit, quotiens ex dolo defuncti conuenit, non quotiens
ex suo. 40
- 45 IDEM libro trigensimo ad edictum. Neque pignus neque depositum neque [B. 2, 3, 45] *S*
1 precarium neque emptio neque locatio rei suae consistere potest. Priuatorum conuentio
iuri publico non derogat.
- 46 GAIUS libro decimo ad edictum prouinciale. Quod a quoquo poenae nomine [B. 2, 3, 46] *S*
exactum est, id eidem restituere nemo cogitur. 45
- F(XYMC)

¹ mora (*Hal.*)? ² enim *ins. l. gem.*

2 factum] *XYMC*: pactum *legit interpres*:
οὗτε ἐκ τούτου τοῦ συμφώνου (= neque pacto
potest comprehendendi) ἀγωγὴ ἡ πάκτον ἀρμόζει
(= ut actionem aut pactum efficere possit) *B*
14 calligatum *F* 19 potest absoluere non

potest] *F*, non potest absoluere potest *XYMC*
23 per alium morae sit] *F*, alium perhor-
rescit *XYM*, alium processit *C*: τὸ παρ' αἰτίαν
ἄλλοι μη γενόμενον *B* 27 fabere *F*
30 iusta'm' *F* 35 negat *F* 44 quoque *F*

- 47 UPLIANUS libro trigensimo ad edictum. Consilii non fraudulentii nulla obli- [B. 2, 3, 47 S] 1 gatio est: ceterum si dolus et calliditas intercessit, de dolo actio competit. Socii [D. 17, 2, 20? mei socius meus socius non est.
- 48 PAULUS libro trigensimo quinto ad edictum. Quid- [D. 24, 2, 3. B. 2, 3, 48. Ep. 3, 10 sch. 9 S] quid in calore iracundiae uel fit uel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia 5 apparuit iudicium animi fuisse. ideoque breui reuersa uxori¹ nec diuortisse uidetur.
- 49 UPLIANUS libro trigensimo quinto ad edictum. Alterius circumuentio alii non [B. 2, 3, 49 S] praebet actionem.
- 50 PAULUS libro trigensimo nono ad edictum. Culpa caret qui scit, sed prohibere non potest. [B. 2, 3, 50 S] 10
- 51 GAIUS libro quinto decimo ad edictum prouinciale. Non uidetur quisquam [B. 2, 3, 51 S] id capere, quod ei necesse est alii restituere.
- 52 UPLIANUS libro quadragensimo quarto ad edictum. Non defendere uidetur [B. 2, 3, 52 S] non tantum qui latitat, sed et is qui praesens negat se defendere aut non uult suscipere 11 actionem.
- 53 PAULUS libro quadragensimo secundo ad edictum. Cuius per errorem dati [B. 2, 3, 53 S] repetitio est, eius consulto dati donatio est.
- 54 UPLIANUS libro quadragensimo sexto ad edictum. Nemo plus iuris ad alium [B. 2, 3, 54 S] transferre potest, quam ipse haberet. 15
- 55 GAIUS libro secundo de testamentis ad edictum urbicum. Nullus uidetur dolo [B. 2, 3, 55 S] facere, qui suo iure utitur.
- 56 IDEM libro tertio de legatis ad edictum urbicum. Semper in dubiis benigniora [B. 2, 3, 56 S] praefferenda sunt.
- 57 IDEM libro octauo decimo ad edictum prouinciale. Bona fides non patitur, [B. 2, 3, 57 S] ut bis idem exigatur. 23
- 58 UPLIANUS libro secundo disputationum. Ex poenalibus causis non solet in [B. 2, 3, 58 S] patrem de peculio actio dari.
- 59 IDEM libro tertio disputationum. Heredem eiusdem potestatis iurisque esse, [B. 2, 3, 59 S] cuius fuit defunctus, constat. 29
- 60 IDEM libro decimo disputationum. Semper qui non prohibet pro se [B. 2, 3, 60. Ep. 3, 15 S] interuenire, mandare creditur. sed et si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione.
- 61 IDEM libro tertio opinionum. Domum suam reficere unicuique licet, dum non [B. 2, 3, 61 S] officiat inuito alteri, in quo ius non habet. 34
- 62 IULIANUS libro sexto digestorum. Hereditas nihil aliud est, quam successio [B. 2, 3, 62 S] in uniuersum ius quod defunctus habuerit.
- 63 IDEM libro septimo decimo digestorum. Qui sine dolo malo ad iudicium [B. 2, 3, 63 S] prouocat, non uidetur moram facere.
- 64 IDEM libro vicensimo nono digestorum. Ea, quae raro accident, non temere [B. 2, 3, 64 S] in agendis negotiis computantur. 40
- 65 IDEM libro quinquagensimo quarto digestorum. Ea est natura cauilla- [cf. D. 50, 16, 177 S] tionis, quam Graeci πόρην appellant, ut ab euidenter ueris per breuissimas mutationes disputatione ad ea, quae euidenter falsa sunt, perducatur.
- 66 IDEM libro sexagensimo digestorum. MARCELLUS. Desinit debitor esse is, qui [B. 2, 3, 66 S] nanctus est exceptionem iustum nec ab aequitate naturali abhorrentem. 45
F(XYMC). Petrus 3, 65 = l. 47 pr.: 3, 66 = l. 48 usque ad u. 6 fuisse

¹ ideoque per calorem missio repudio si breui reuersa uxori est *D. l. gem.*

1 trigensimo] quae hoc loco leguntur in § 1, laudantur ex l. XXXI D. 17, 2, 20 | fraudulentis Y, frauduletis C | obligatio est] FY², est obligatio X Petr., obligationem Y³ 2 et calliditas intercesserit XYMC, intercessit et calliditas Petr. 5 in om. Petr. 6 apparet-

rit XM Petr. | iudicium] uitium Petr. 8 ac-
tione F: ἀγωγὴν B 22 uenigniora F⁴ 25 ut
bis F⁵ 29 constat⁶ F⁷ 39 temere in F⁸
41 cabillationis F 48 perducantur F
45 nuncius F⁹ | naturalem F¹⁰

- 67 IDEM libro octagensimo septimo digestorum. Quotiens idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum excipiatur¹, quae rei gerendae aptior est. [B. 2, 8, 67] S
- 68 PAULUS libro singulari de dotis repetitione. In omnibus causis id obseruatur, [B. 2, 8, 68] S ut, ubi personae condicio locum facit beneficio, ibi deficiente ea beneficium quoque deficit, ubi uero genus actionis id desiderat, ibi ad quemuis persecutio eius deuenerit, non deficit ratio auxillii.
- 69 IDEM libro singulari de adsignatione libertorum. In iusto beneficium non [B. 2, 8, 69] S datur.
- 70 ULPIANUS libro primo de officio proconsulis. Nemo potest² gladii [D. 1, 16, 6 pr. B. 2, 8, 70] S potestatem sibi datam uel cuius alterius coercitionis ad alium transferre. 10
- 71 IDEM libro secundo de officio proconsulis. Omnia³, quaecumque [D. 1, 16, 9, 1. B. 2, 8, 71] S cause cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt.
- 72 IAUOLENUS libro tertio ex posterioribus Labeonis. Fructus rei [D. 22, 1, 49. B. 2, 8, 72] Sf est uel pignori dare licere. 14
- 73 QUINTUS MUCIUS SCAEUOLA libro singulari ὥρων. Quo tutela redit, eo et hereditatis peruenit, nisi cum feminae heredes intercedunt. Nemo potest tutorem dare cuiusquam nisi ei, quem in suis heredibus cum moritur habuit habiturusue esset, si uixisset. 1 A 2 Ui factum id uidetur esse, qua de re quis cum prohibetur, fecit: clam, quod quisque, 3 cum⁴ controversiam haberet habiturumue se putaret, fecit. Quae in testamento ita sunt 4 scripta, ut intellegi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent. Nec paciscendo 20 uerum legem dicendo nec stipulando || quisquam alteri cauere potest. f. 462
- 74 PAPINIANUS libro primo quaestionum. Non debet alteri per alterum iniqua [B. 2, 8, 74] P condicio inferri.
- 75 IDEM libro tertio quaestionum. Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam. 25
- 76 IDEM libro uicensimo quarto quaestionum. In totum omnia, quae [B. 2, 8, 76. Ep. 3, 24] P animi destinatione agenda sunt, non nisi uera et certa scientia perfici possunt.
- 77 IDEM libro uicensimo octauo quaestionum. Actus legitimi, qui non recipiunt [B. 2, 8, 77] P diem uel condicionem, ueluti emancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, serui optio, datio tutoris, in totum uitiantur per temporis uel condicionis adiectionem. nonnumquam tamen 30 actus supra scripti tacite recipiunt, quae aperte comprehensa uitium adferunt. nam si acceptum feratur ei, qui sub condicione promisit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis condicio exstiterit: quae si uerbis nominatim acceptilationis comprehendatur, nullius momenti faciet actum. 34
- 78 IDEM libro trigensimo primo quaestionum. Generaliter cum de fraude disputatur, non quid non habeat actor, sed quid per aduersarium habere non potuerit, considerandum est. P
- 79 IDEM libro trigensimo secundo quaestionum. Fraudis interpretatio semper in iure ciuili non ex euentu dumtaxat, sed ex consilio quoque desideratur. [B. 2, 8, 79. Ep. 1 sch. 14] P

F(XYMC)

¹ accipietur (*Hal.*)? ² nec enim potest quis *D. l. gem.* ³ omnia enim *D. l. gem.*

⁴ quod quis clam eo quocum?

4 beneficio ibi *errore Taur.* 9 potest^t F²
 11 secundo primo *D. l. gem.* 12 non possunt expediri *D. l. gem.* 13 lab' a'eonis F²
 15 eo 'et' hereditas F²: ἐκεὶ καὶ ἡ ἐπιτροπὴ B
 19 haditurumue F² 20 ac] ad F: ἀντὶ μὲν γεγραμμένων B | essent] possent F² 21 caueri F² 27 certa] cetera F² 28 non om.
F²: αἱ μὲν ἐπιδεχόμεναι ἡμέραν ἡ ἀρεσίν B
 29 emancipatio X⁴ MC cum B: ἐπὶ τῆς ἀγτεζουσιόντος, mancipatio F, mancipio Y⁴, eman-
 tio X⁴, emancipio Y⁴ 31 suprascriptus F:

II.

ai προγεγραμμέναι πράξεις B | tacita'e F²
 35 primo om. F¹ 36 non quid non habeat actor] *Baldinus cum B*: οὐ πολυπραγμούμενοί οὐκέ εἰχεν ὁ ἐμάρτων, non quid habeat actor XYC, num (non M⁴) quid auctor habeat M 38 fraudis interpretatio (interpretatio F²) ... desideratur] ἡ ἀπάτη καὶ ἀποτέλεσμα καὶ σκέμμα ἐπιζητεῖ B, τὴν βλάβην οὐκέ ἐκ τοῦ ἀποτέλεσματος ἀλλὰ ἀπὸ τῆς δικαιώσεως κανονιζομένη Ep. schol.

- 80 IDEM libro trigensimo tertio quaestionum. In toto iure generi per [B. 2, 3, 80. Ep. 2, 25] speciem derogatur et illud potissimum habetur, quod ad speciem derectum est.
- 81 IDEM libro tertio responsorum. Quae dubitationis tollendae causa [D. 17, 1, 56 pr. B. 2, 3, 81] contractibus inseruntur, ius commune non laedunt.
- 82 IDEM libro nono¹ responsorum. Donari uidetur, quod nullo iure [D. 39, 5, 29 pr. B. 2, 3, 82] cogente conceditur.
- 83 IDEM libro secundo definitionum. Non nidentur rem amittere, quibus propria non fuit.
- 84 PAULUS libro tertio quaestionum. Cum amplius solutum est quam debebatur, [B. 2, 3, 84] cuius pars non inuenitur quae repeti possit, totum esse indebitum intellegitur manente 1 pristina obligatione. Is natura debet, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secutus.
- 85 IDEM libro sexto quaestionum. In ambiguis pro dotibus respondere melius est. Non est nouum, ut quae semel utiliter constituta sunt, durent, [D. 23, 3, 70. B. 2, 3, 85] 2 licet ille casus exstiterit, a quo initium capere non potuerunt. Quotiens aequitatem desiderii naturalis ratio aut dubitatio iuris moratur, iustis decretis res temperanda est.
- 86 IDEM libro septimo quaestionum. Non solet deterior condicio fieri eorum, [B. 2, 3, 86] qui litem contestati sunt, quam si non essent, sed plerumque melior.
- 87 IDEM libro tertio decimo quaestionum. nemo enim in persequendo deterior [B. 2, 3, 87] rem causam, sed meliorem facit. denique post litem contestatam heredi quoque prospicetur et heres tenetur ex omnibus causis.
- 88 SCAEUOLA libro quinto quaestionum. Nulla² intellegitur mora [D. 45, 1, 127. B. 2, 3, 88] ibi fieri, ubi nulla petitio est.
- 89 PAULUS libro decimo quaestionum. Quamdiu possit valere testamentum, tamdiu legitimus non admittitur.
- 90 IDEM libro quinto decimo quaestionum. In omnibus quidem, maxime tamen [B. 2, 3, 89] in iure aequitas spectanda est.
- 91 IDEM libro septimo decimo quaestionum. Quotiens duplice iure defertur alii [B. 2, 3, 91] cui successio, repudiato novo iure quod ante defertur, supererit uetus.
- 92 SCAEUOLA libro quinto responsorum. Si librarius in transscribendis stipulationis uerbis errasset, nihil nocere, quo minus et reus et fideiussor teneretur.
- 93 MAECIANUS libro primo fideicommissorum. Filius familias neque retinere [B. 2, 3, 93] neque recipere neque apisci // possessionem rei peculiaris uidetur.
- 94 ULPIANUS libro secundo fideicommissorum. Non solent quae abundant uitiare [B. 2, 3, 94] scripturas.
- 95 IDEM libro sexto fideicommissorum. Nemo dubitat soluendo uideri eum qui [B. 2, 3, 95] defenditur.
- 96 MAECIANUS libro duodecimo fideicommissorum. In ambiguis orationibus maxime sententia spectanda est eius, qui eas protulisset.
- 97 HERMOGENIANUS libro tertio iuris epitomarum. Ea sola deportationis sententia [B. 2, 3, 97] auferit, quae ad fiscum perueniunt.
- 98 IDEM libro quarto iuris epitomarum. Quotiens utriusque causa lucri [B. 2, 3, 98. Ep. 3, 20] ratio uertitur, is praferendus est, cuius in lucrum causa tempore praecedit.

F(XYMC)

¹ decimo D. L gem. ² enim ins. D. L gem.

1 genere F 2 directum F² 15 aequitate F: ἡνίκα τούτου αἴτουμένου τὸ δίκαιον ὁ φυσικός λογισμός ... ύπερτίθεται B, ἐὰν τὰ πράγματα ... φυσικὸν ἐπιδέχεται λογισμὸν Ep. 16 temporanda F¹ 19 essent om. F¹ 28 spectanda sit F: σκοπεῖται B 30 successio iūrepur-

diato F² 31 si om. F¹ 32 tenetur F 34 neque recipere (factum ex recipere) suppl. F², uertunt B 37 dubitam't F² 41 iuris om. F¹ 44 lucrum] F², lucro F²: δὲ περὶ τοῦ κέρδος τῷ χρόνῳ πρωτεύων B

- 99 UENULEIUS libro duodecimo stipulationum. Non potest improbus uideri, qui [B. 2, 8, 99] P ignorat quantum soluere debeat.
- 100 GAIUS libro primo regularum. Omnia, quae iure contrahuntur, [B. 2, 8, 100. Ep. 1 sch. 15] P contrario iure pereunt.
- 101 PAULUS libro singulari de cognitionibus. Ubi lex duorum men- [Pon. 14, 7. B. 2, 8, 101] Pf sum fecit mentionem, et qui sexagensimo et primo die uenerit, audiendus est: ita enim et imperator Antoninus cum diuo patre suo rescripsit.
- 102 UPIANUS libro primo ad edictum. Qui netante praetore fecit, hic aduersus [B. 2, 3, 102] E 1 edictum fecisse proprie dicitur. Eius est actionem denegare, qui possit et dare. 9
- 103 PAULUS libro primo ad edictum. Nemo de domo sua¹ extrahi [D. 2, 4, 21. B. 2, 8, 103] E debet.
- 104 UPIANUS libro secundo ad edictum. Si in duabus actionibus alibi summa [B. 2, 3, 104] E maior, alibi infamia est, praeponenda est causa existimationis. ubi autem aequiperant², famosa iudicia, etsi summam imparem habent, pro paribus accipienda sunt. 14
- 105 PAULUS libro primo ad edictum. Ubi cumque causae cognitionis est, ibi praetor [B. 2, 8, 105] E desideratur.
- 106 IDEM libro secundo ad edictum. Libertas inaestimabilis res est. [B. 2, 8, 106] E
- 107 GAIUS libro primo ad edictum prouinciale. Cum seruo nulla actio est. [B. 2, 8, 107] E
- 108 PAULUS libro quarto ad edictum. Fere in omnibus poenalibus iudiciis et [B. 2, 8, 108] E aetati et imprudentiae succurritur. 20
- 109 IDEM libro quinto ad edictum. Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, [B. 2, 8, 109] E cum prohibere potest.
- 110 IDEM libro sexto ad edictum. In eo, quod plus sit, semper inest et minus. [B. 2, 3, 110] E 1 Nemo alienae rei expromissor idoneus uidetur, nisi si³ cum satisfactione. Pupillus pati 2 posse non intellegitur. Ubi uerba coniuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum. 25 3 Mulieribus tunc succurrentum est, cum defendantur, non ut facilius calumnientur.
- 111 GAIUS libro secundo ad edictum prouinciale. Pupillum, qui proximus pu- [B. 2, 8, 111] E 1 bertati sit, capacem esse et furandi et iniuriae facienda. In heredem non solent actiones transire, quae poenales sunt ex maleficio, ueluti furti, damni iniuria, ui bonorum raptorum, iniuriarum. 30
- 112 PAULUS libro octavo ad edictum. Nihil interest, ipso iure quis actionem [B. 2, 8, 112] E non habeat an per exceptionem infirmetur.
- 113 GAIUS libro tertio ad edictum prouinciale. In toto et pars continetur. [B. 2, 8, 113] E
- 114 PAULUS libro nono ad edictum. In obscuris inspici solere, quod uerisimi- [B. 2, 8, 114] E lius est aut quod plerumque fieri solet. 35
- 115 IDEM libro decimo ad edictum. Si quis obligatione liberatus sit, [D. 3, 6, 2. B. 2, 8, 115] E 1 potest uideri cepisse. Non potest uideri accepisse, qui stipulatus potest exceptione (D) summoueri.
- 116 UPIANUS libro undecimo ad edictum. Nihil consensui tam contrarium est, [B. 2, 8, 116] E qui ac⁴ bonae fidei iudicia sustinet, quam uis atque metus: quem comprobare contra 40 1 bonos mores est. Non capitur, qui ius publicum sequitur. Non uidentur qui errant con- sentire.

F(XYMC)

¹ tamen de domo sua nemo D. l. gem. ² aequiperant] aequo parant infamiam? ³ si del. (edd.) ⁴ ac abundat: uidentur ante id quaedam intercidisse

6 sexagensimo et primo die] ἐν τῷ ζά' ἡμέρᾳ B, καὶ ζά' ἡμέραν Pon. (certe sec. rodd. me- livres) 13 ubi autem aequiperant seq.] εἰ δὲ αἱ Δύο (Ἄγωραι) ἀτιμοποιοί εἰσι, καὶ διάφο- ρον ἔχωσι ποσόν, ἵσαι NOMIZONTAI B 21 nul- lum ... 22 potest] FY^a, idemque reppererunt Graeci: οὐδέν ἔγκλημα ὑπομένει ὁ δυνάμενος κωλύσαι καὶ μὴ κωλύων B (quam lectionem

confirmant BS. 60, 5, 2 sch. 5 et 60, 5, 3 sch. 3 et 60, 6, 37 et 60, 12, 91 sch. 2): pro cum prohibere dederunt cum prohibere non XY^bC, cum non prohibere M 26 cum defendantur] FYMC neque diuerse B: εἰς τὸ ἐκδικθῆναι 37 cepisse accepisse qui stipulatus non potest F^c 39 unodecimo F

- 117 PAULUS libro undecimo ad edictum. Praetor bonorum possessorem heredis B. 2, 8, 117 E
loco in omni causa habet.
- 118 || UPLIANUS libro duodecimo ad edictum. Qui in servitute est, usucapere B. 2, 8, 118 E
non potest: nam cum possideatur, possidere non uidetur.
- 119 IDEM libro tertio decimo ad edictum. Non¹ alienat, qui dum- D. 4, 7, 4, 1. B. 2, 8, 119 E
taxat omittit possessionem.
- 120 PAULUS libro duodecimo ad edictum. Nemo plus commodi heredi suo relin- B. 2, 8, 120 E
quit, quam ipse habuit.
- 121 IDEM libro tertio decimo ad edictum. Qui non facit quod facere debet, ui- B. 2, 8, 121 E
detur facere aduersus ea, quia non facit²: et qui facit quod facere non debet, non uidetur id
facere id quod facere iussus est.
- 122 GAIUS libro quinto ad edictum prouinciale. Libertas omnibus rebus fau- B. 2, 8, 122 E
rabilior est.
- 123 UPLIANUS libro quarto decimo ad edictum. Nemo alieno nomine lege agere B. 2, 8, 123 E
potest. Temporaria permutatio ius prouinciae non innouat. 15
- 124 PAULUS libro sexto decimo ad edictum. Ubi non uoce, sed praesentia opus B. 2, 8, 124 E
est, mutus, si intellectum habet, potest uideri respondere. idem in surdo: hic quidem et
respondere potest. Furiosus absentis loco est et ita Pomponius libro primo epistularum
scribit. 19
- 125 GAIUS libro quinto ad edictum prouinciale. Fauorabiliores rei potius quam B. 2, 8, 125 E
actores habentur.
- 126 UPLIANUS libro quinto decimo ad edictum. Nemo³ praedo est, D. 5, 8, 13, 8. B. 2, 8, 126 E
qui pretium numerauit. Locupletior non est factus, qui libertum adquisierit. Cum de (D)
lucro duorum quaeratur, melior est causa possidentis. 24
- 127 PAULUS libro uicesimo ad edictum. Cum praetor in heredem dat actionem, B. 2, 8, 127 E
quatenus ad eum peruenit, sufficit, si uel momento ad eum peruenit ex dolo defuncti.
- 128 IDEM libro nono decimo ad edictum. In pari causa possessor potior haberi B. 2, 8, 128 E
debet. Hi, qui in uniuersum ius succedunt, heredis loco habentur.
- 129 IDEM libro uicensimo primo ad edictum. Nihil dolo creditor facit, qui suum B. 2, 8, 129 E
recipit. Cum principalis causa non consistit, ne ea quidem quae sequuntur locum habent. 29
- 130 UPLIANUS libro octauo decimo ad edictum. Numquam D. 44, 7, 60. I. 4, 9, 1. B. 2, 8, 130 E
actiones, praesertim⁴ poenales, de eadem re concurrentes alia aliam consumunt.
- 131 PAULUS libro uicesimo secundo ad edictum. Qui dolo desierit possidere, pro B. 2, 8, 131 E
possidente damnatur, quia pro possessione dolus est. 34
- 132 GAIUS libro septimo ad edictum prouinciale. Imperitia culpae cf. D. 9, 2, 8. B. 2, 8, 132 E
adnumeratur.
- 133 IDEM libro octauo ad edictum prouinciale. Melior condicio nostra per seruos B. 2, 8, 133 E
fieri potest, deterior fieri non potest.
- 134 UPLIANUS libro uicesimo primo ad edictum. Non fraudantur creditores, cum B. 2, 8, 134 E
quid non adquiritur a debitore, sed cum quid de bonis deminuitur. Nemo ex suo deficit⁵
meliorem suam condicionem facere potest. 39
- 135 IDEM libro uicesimo tertio ad edictum. Ea, quae dari impossibilia B. 2, 8, 135. Ep. 2, 12 E
sunt uel quae in rerum natura non sunt, pro non adiectis habentur.

F(XYMC)

¹ neque enim D. l. gem. ² quia non facit] requiritur quae non facere iussus est ³ enim
ine. D. l. gem. ⁴ praesertim om. D. l. gem., habent Inst.

⁵ folia 464. 463 olim transposita sunt culpa
glutinatores F: quem ordinem legibus sic dispo-
sitis 117. 158—199. 118—157. 200 sequuntur
XYMC et præterea quotquot innotuerunt libri
scripti ⁹ uidetur facere aduersus ea quia
non facit] δοκεῖ παρὰ τὸν νόμον ποιεῖν B

10 et qui non facit F² 16 uoci F¹ 23 lo-
copretior F: πλογιώτερος B | factum F¹ |
adqui' e'sierit F⁶ 27 impari F², imperi F¹
31 septimo decimo male D. l. gem. 38 pos-
sidere] possehere F² 43 uel que F

- 136 PAULUS libro octauo decimo ad edictum. Bona fides tantundem possidenti [B. 2, 8, 136] *E*
praestat, quantum ueritas, quotiens lex impedimento non est.
- 137 ULPIANUS libro uicesimo quinto ad edictum. Qui auctore iu- [D. 11, 7, 14, 1. B. 2, 8, 137] *E*
dice comparauit, bona fidei possessor est¹. ⁴
- 138 PAULUS libro uicesimo septimo ad edictum. Omnis hereditas, quamuis [B. 2, 8, 138] *E*
1 postea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur. Numquam crescit ex post facto
praeteriti delicti aestimatio.
- 139 GAIUS libro ad edictum praetoris urbani. Omnes actiones, quae morte aut [B. 2, 8, 139] *E*
1 tempore pereunt, semel inclusae iudicio saluae permanent. Non uidetur perfecte cuiusque
id esse, quod ex casu auferri potest. ¹⁰
- 140 ULPIANUS libro quinquagensimo sexto ad edictum. Absentia eius, qui rei [B. 2, 8, 140] *E*
publicae causa abest, neque ei neque alii damnosa esse debet.
- 141 PAULUS libro quinquagensimo quarto ad edictum. Quod contra [D. 1, 8, 14. B. 2, 8, 141] *E*
1 rationem iuris receptum || est, non est producendum ad consequentia². Uni duo pro [D] f. 464'
solido heredes esse non possunt. ¹⁵
- 142 IDEM libro quinquagensimo sexto ad edictum. Qui tacet, non utique fatetur: [B. 2, 8, 142] *E*
sed tamen uerum est eum non negare.
- 143 ULPIANUS libro sexagensimo secundo ad edictum. Quod ipsis qui contraxe- [B. 2, 8, 143] *E*
runt obstat, et successoribus eorum obstabit. ¹⁹
- 144 PAULUS libro sexagensimo secundo ad edictum. Non omne quod licet ho- [B. 2, 8, 144] *E*
1 nestum est. In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus. [D. 45, 1, 78 pr.]
- 145 ULPIANUS libro sexagensimo sexto ad edictum. Nemo³ [D. 42, 8, 6, 9. B. 2, 8, 145. Ep. 8, 11] *E*
uidetur fraudare eos, qui sciunt et consentiunt.
- 146 PAULUS libro sexagensimo secundo ad edictum. Quod quis dum seruus [B. 2, 8, 146] *E*
est egit, proficere libero facto non potest. ²⁵
- 147 GAIUS libro uicesimo quarto ad edictum prouinciale. Semper spe- [B. 2, 8, 147. Ep. 2, 26] *E*
cialia generalibus insunt.
- 148 PAULUS libro sexto decimo breuis edicti. Cuins effectus omnibus prodest, [B. 2, 8, 148] *E*
eius et partes ad omnes pertinent. ²⁹
- 149 ULPIANUS libro sexagensimo septimo ad edictum. Ex qua persona quis lu- [B. 2, 8, 149] *E*
crum caput, eius factum praestare debet.
- 150 IDEM libro sexagensimo octauo ad edictum. Parem esse con- [D. 43, 8, 2, 42. B. 2, 8, 150] *E*
dicionem oportet eius, qui quid possideat uel habeat, atque eius, cuius dolo malo factum
sit, quo minus possideret uel haberet. ³⁴
- 151 PAULUS libro sexagensimo quarto ad edictum. Nemo damnum facit, nisi [B. 2, 8, 151] *E*
qui id fecit, quod facere ius non habet.
- 152 ULPIANUS libro sexagensimo nono ad edictum. Hoc iure utimur, ut quid- [B. 2, 8, 152] *E*
quid omnino per uim fiat, aut in uis publicae aut in uis priuatae crimen incidat.
1 Deicit et qui mandat⁴. In maleficio ratihabitio mandato comparatur⁵. [D. 43, 16, 1, 12. 14]
8 In contractibus, quibus dolii praestatio uel bona fides inest, heres in solidum tenetur. ⁴⁰
- 153 PAULUS libro sexagensimo quinto ad edictum. Fere quibuscumque modis [B. 2, 8, 153] *E*
obligamur, isdem in contrarium actis liberamur, cum quibus modis adquirimus, isdem in
contrarium actis amittimus. ut igitur nulla possessio adquiri nisi animo et cor- [D. 41, 2, 8]
pore potest, ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est.

F(XYMO)

¹ quia bona fidei possessor est et dominium habet, qui auctore iudice comparauit *D. l. gem.*
² consequentias *D. l. gem.* (*όμοια B*) ³ enim *ins.* *D. l. gem.* ⁴ deieciisse autem etiam is
uidetur qui mandauit *D. l. gem.* ⁵ rectius enim dicitur in maleficio ratihabitionem man-
dato comparari *D. l. gem.*

³ quinto *om. F¹* ¹² abest] absent *F¹*: τοῦ F², breuium F² ³⁶ quiⁱ id F⁴ ⁴² h'is-
διὰ πρέγμα δημόσιον ἀπόντος B ²³ frau- dem F⁴ | h'isdem F⁴ ⁴⁴ est] F² cum L
d'ar'e F² ²⁶ sempem F¹ ²⁸ breuis edicti] *gem.*, *om. F¹*

- 154 UPLIANUS libro septuagensimo ad edictum. Cum par delictum est duorum, [B. 2, 3, 154] E semper oneratur petitor et melior habetur possessoris causa. sicut fit, cum de dolo ex- cipitur petitoris: neque enim datur talis replicatio petitori aut si rei quoque in ea re dolo actum¹ sit. illi debet permitti poenam petere, qui in ipsam non incidit.
- 155 PAULUS libro sexagensimo quinto ad edictum. Factum cuique suum, non [B. 2, 3, 155] E aduersario nocere debet. Non videtur uim facere, qui iure suo utitur et ordinaria actione experitur. In poenalibus causis benignius interpretandum est.
- 156 UPLIANUS libro septuagensimo ad edictum. Inuitus nemo rem cogitur de- [B. 2, 3, 156] E 1 fendere. Cui damus actiones², eidem et exceptionem competere multo magis [D. 48, 18, 1, 4] 2 quis dixerit. Cum quis in alii locum successerit, non est aequum ei nocere [D. 48, 19, 3, 2] 3 hoc, quod aduersus eum non nocuit, in cuius locum successit³. Pierumque emptoris [D.] 4 eadem causa esse debet circa petendum ac defendendum, quae fuit auctoris. Quod cuique pro eo praestatur, inuito non tribuitur.
- 157 IDEM libro septuagensimo primo ad edictum. Ad ea⁴, quae [D. 48, 24, 11, 7. B. 2, 3, 157] E non habent atrocitatem facinoris uel sceleris, ignoscitur seruis, si uel dominis uel his, qui 1 uice dominorum sunt, ueluti tutoribus et curatoribus⁵ obtemperauerint. Sem- [D. Ep. 3, 15] 2 per qui dolo fecit, quo minus haberet, pro eo habendus est, ac si haberet. In con- [Ep.] tractibus successores ex dolo eorum, quibus successerunt, non tantum in id quod peruenit, uerum etiam in solidum tenentur, hoc est unusquisque pro ea parte qua heres est.
- 158 || GAIUS libro uicesimo sexto ad edictum prouinciale. Creditor, qui permittit [B. 2, 3, 158] E rem uenire, pignus dimittit.
- 159 PAULUS libro septuagensimo ad edictum. Non ut ex [D. 44, 3, 14, 2. B. 2, 3, 159. Ep. 3, 17] E pluribus causis deberi nobis idem potest, ita ex pluribus causis idem possit nostrum esse⁶.
- 160 UPLIANUS libro septuagensimo sexto ad edictum. Aliud est uendere, aliud [B. 2, 3, 160] E 1 2 uendenti consentire. Refertur ad uniuersos, quod publice fit per maiorem partem. Absur- dum est plus iuris habere eum, cui legatus sit fundus, quam heredem aut ipsum testa- torem, si uiueret.
- 161 IDEM libro septuagensimo septimo ad edictum. In iure [cf. In. D. 35, 1, 24. B. 2, 3, 161] E ciuili receptum est, quotiens per eum, cuius interest condicione non impleri, fiat quo minus impleatur, perinde haberet, ac si impleta condicio fuisset. quod ad libertatem et le- gata et ad heredum institutiones perducitur. quibus exemplis stipulationes quoque com- mittuntur, cum per promissorem factum esset, quo minus stipulator condicione pareret.
- 162 PAULUS libro septuagensimo⁷ ad edictum. Quae propter necessitatem recepta [B. 2, 3, 162] E sunt, non debent in argumentum trahi.
- 163 UPLIANUS libro quinquagensimo quinto ad edictum. Cui ius est donandi, [B. 2, 3, 163] E eidem et uendendi et concedendi ius est.
- 164 PAULUS libro quinquagensimo primo ad edictum. Poenalia iudicia semel [B. 2, 3, 164] E accepta in heredes transmitti possunt.

F(XYMC)

¹ factum? ² actionem D. l. gem. ³ cum enim successerit quis in locum eorum sequum non est nos noceri hoc quod aduersus eum non nocuit in cuius locum successimus D. l. gem.
⁴ ad quaedam D. l. gem. ⁵ ueluti tutoribus et curatoribus absentia D. l. gem., inserta hic es ita que ibi praecedunt ⁶ neque enim amplius quam semel res mea case potest, ne- plus autem deberi potest D. l. gem. ⁷ in numero error est

7 interpr'a etandum F⁸ 11 non] XYMC cum D. l. gem. et B: εἰ ὁν ἐκεῖνος οὐχ ἐβά- ππετο, om. F⁹ 14 primo) F² cum l. gem., om. F¹ 15 non a' h'abent F¹⁰ | sceleris] cederis F¹¹ | ignoscitur] sic nec quicquam mutatum F¹² 17 qui] que F¹³ 18 quibus om. F: ἀπὸ Δόλου τούτου τελευτικαντος B¹⁴ 19 est] F, est par- tiatur X, est patiatur MC, est conueniatur Y ad dictio extremo vocabulo l. 199: cf. ad p. 969, 2 21 demittit F¹⁵ 22 septuagensimo F¹⁶

24 septuagensimo F¹⁷ 25 uendendi F: τῷ πιπράσκοντι B¹⁸ 29 non impleri] sic F et μη πληρωθῆναι et h. l. effertur etiam BS. 30, 3, 23 sch. 12: πληρωθῆναι B propter D. 35, 1, 24, ubi eadem fere leguntur et Juliani L LV dig. negatione male omissa 30 condicior fuisset F¹⁹ 33 septuagen'simo F²⁰ 35 em- ius] Hal. cum B: ὃ ἔχων ἐξογίαν διποτί, cuius F²¹ 38 heredis F²²

- 165 UPLIANUS libro quinquagensimo tertio ad edictum. Cum quis possit alienare, [B. 2, 3, 165] E poterit et consentire alienationi. cui autem donare non conceditur, probandum erit nec, si donationis causa consenserit, ratam eius voluntatem habendam.
- 166 PAULUS libro quadragensimo octavo ad edictum. Qui rem alienam defendit, [B. 2, 3, 166] E numquam locuples habetur. ⁵
- 167 IDEM libro quadragensimo nono ad edictum. Non uidentur data, quae eo [B. 2, 3, 167] E 1 tempore quo dentur accipientis non fiunt. Qui iussu indicis aliquid facit, non uidetur dolo malo facere, qui¹ parere necesse habet.
- 168 IDEM libro primo ad Plautium. Rapienda occasio est, quae præbet benignius respon- E 1 sum. Quod factum est cum in obscuro sit, ex affectione cuiusque capit [B. 2, 3, 168. Ep. 3, 19] 10 interpretationem.
- 169 IDEM libro secundo ad Plautium. Is damnum dat, qui iubet dare: eius [B. 2, 3, 169] E 1 uero nulla culpa est, cui parere necesse sit. Quod pendet, non est pro eo, quasi sit.
- 170 IDEM libro tertio ad Plautium. Factum a indice, quod ad officium eius non [B. 2, 3, 170] E pertinet, ratum non est. ¹⁵
- 171 IDEM libro quarto ad Plautium. Nemo ideo obligatur, quia recepturus est [B. 2, 3, 171] E ab alio quod praestiterit.
- 172 IDEM libro quinto ad Plautium. In contrahenda uenditione ambiguum pactum [B. 2, 3, 172] E 1 contra uenditorem interpretandum est. Ambigua autem intentio ita accipienda est, ut res salua actori sit. ²⁰
- 173 IDEM libro sexto ad Plautium. In condemnatione personarum, [D. 42, 1, 19, 1. B. 2, 3, 173] E quae in id quod facere possunt damnantur, non totum quod habent extorquendum est, 1 sed et ipsarum ratio habenda est, ne egeant². Cum uerbum 'restitutas' lege [D. 22, 1, 88, 4] inuenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt resti- 2 tuendi. Unicuique sua mora nocet. quod et in duobus reis promittendi obseruatur. [D. 25] 3 Dolо facit, qui petit quod redditurus est. [D. 44, 4, 8 pr.]
- 174 IDEM libro octavo ad Plautium. Qui potest facere, ut possit con- [B. 2, 3, 174. Ep. 3, 25] E 1 dicioni parere, iam posse uidetur. Quod quis si uelit habere non potest, id repu- [Ep.] diare non potest. ²⁹
- 175 IDEM libro undecimo ad Plautium. In his, quae officium per liberas fieri [B. 2, 3, 175] E 1 personas leges desiderant⁴, seruus interuenire non potest. Non deboeo melioris condicioneis esse, quam auctor meus, a quo ius in me transit.
- 176 IDEM libro tertio decimo ad Plautium. Non est singulis concedendum, quod [B. 2, 3, 176] E 1 per magistratum publice possit fieri, ne occasio sit maioris | tumultus faciendi. Infinita f. 468' a estimatio est libertatis et necessitudinis. ³⁵
- 177 IDEM libro quarto decimo ad Plautium. Qui in ius dominium alterius suc- [B. 2, 3, 177] E 1 cedit, iure eius uti debet. Nemo uidetur dolo exequi, qui ignorat causam, cur non de- beat petere.
- 178 IDEM libro quinto decimo ad Plautium. Cum principalis causa non con- [B. 2, 3, 178] E sistat, plerumque ne ea quidem, quae sequuntur, locum habent. ⁴⁰

F(XYMC)

¹ quia (edd.)? ² is quoque ... in quantum facere potest condemnatur ... immo nec to-
tum quod habet extorquendum ei puto, sed et ipsius ratio habenda est, ne egeat D. l. gem.
³ non est iniquum (nam et uerbum 'restitutas', quod in hac re praetor dixit, plenam habet
significationem), ut fructus quoque restituantur D. l. gem. ⁴ requiritur tale quiddam: in
his quae officium per liberas personas desiderant

2 alienatione^ei F⁴ 8 qui parere necesse ha-
bet] ἀνάγκην γὰρ ἔχει πειθαρχῆσαι B 10 ad-
fectione *errone Taur.* | cuiusque F 11 inter-
pr'a etationem F² 12 is damnum] si
damnum F² 13 est n' cui F² 18 'con-
trahenda F² | ambiguum F² 19 interpr'a e-
tandum F² 20 salua'est' actori F² 27 con-
dicione^ei F² 30 in his quae ... 31 potest]

τὰ πάρα τοῦ νόμου ἐπιτεθειμένα τοῖς ἐλεγθέ-
ροις ὄφφικια δούλοι πράττειν οὐ δύνανται B
31 debeo] F², debet F² 33 singuli's' con-
cedendum F² 36 qui in ius dominium
(dominium uel F) alterius succedit] ὁ τὴν
ἔπερος δεσποτεῖαν ὑπεισιὼν ἢ τὸ δίκαιον B
40 qu'a'e F² | secuuntur F

- 179 IDEM libro sexto decimo ad Plautium. In obscura uoluntate manumittentis [B. 2, 8, 179] fauendum est libertati.
- 180 IDEM libro septimo decimo ad Plautium. Quod iusne alterius sol- [B. 2, 8, 180. Ep. 2, 14] uitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset.
- 181 IDEM libro primo ad Utilem. Si nemo subiit hereditatem, omnis uia testa- [B. 2, 8, 181] menti soluitur.
- 182 IDEM libro tertio ad Utilem. Quod nullius esse potest, id ut ali- [B. 2, 8, 182. Ep. 8, 14] cuius fieret, nulla obligatio ualeat efficere.
- 183 MARCELLUS libro tertio digestorum. Etsi nihil facile mutandum [D. 4, 1, 7 pr. B. 2, 8, 183] est ex sollemnibus, tamen ubi aequitas euidens poscit, subueniendum est.
- 184 CELSUS libro septimo digestorum. Uani timoris iusta excu- [cf. D. 42, 1, 18 pr. B. 2, 8, 184] satio non est.
- 185 IDEM libro octavo digestorum. Impossibilium nulla obligatio est. [B. 2, 8, 185]
- 186 IDEM libro duodecimo digestorum. Nihil peti potest ante id tem- [B. 2, 8, 186. Ep. 3 sch. 12] pus, quo per rerum naturam persolui possit: et cum soluendi tempus obligationi additur, nisi eo praeterito peti non potest.
- 187 IDEM libro sexto decimo digestorum. Si quis praeognatem uxorem reliquit, [B. 2, 8, 187] non uidetur sine liberis decessisse.
- 188 IDEM libro septimo decimo digestorum. Ubi pugnantia inter se in testa- [B. 2, 8, 188] mento iuberentur, neutrum ratum est. Quae rerum natura prohibentur, nulla lege confir- mata sunt.
- 189 IDEM libro tertio decimo¹ digestorum. Pupillus nec uelle nec nolle in ea [B. 2, 8, 189] aetate nisi adposita tutoris auctoritate creditur: nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris auctoritas necessaria est.
- 190 IDEM libro uicesimo quarto digestorum. Quod euincitur, in bonis non est. [B. 2, 8, 190]
- 191 IDEM libro trigensimo tertio digestorum. Neratius consultus, an quod be- [B. 2, 8, 191] neficiu dare se quasi uiuenti Caesar rescriperat, iam defuncto dedisse existimaretur, respondit non uideri sibi principem, quod ei, quem uiuere existimabat, concessisset, defuncto concessisse: quem tamen modum esse beneficii sui uellet, ipsius aestimationem esse. [B. 2, 8, 191]
- 192 MARCELLUS libro uicensimo nono digestorum. Es, quae in partes [B. 2, 8, 192. Ep. 2, 17] diuidi non possunt, solida a singulis heredibus debentur. In re dubia be- [Ep. D. 28, 4, 3] nigniorem interpretationem sequi non minus iustius est quam tutius.
- 193 CELSUS libro trigensimo octavo digestorum. Omnia fere iura heredum per- [B. 2, 8, 193] inde habentur, ac si continuo sub tempus mortis heredes exstitissent.
- 194 MODESTINUS libro sexto differentiarum. Qui per successionem quamuis lon- [B. 2, 8, 194] gissimam defuncto heredes constituerunt, non minus heredes intelleguntur, quam qui prin- cipaliter heredes existunt.
- 195 IDEM libro septimo differentiarum. Expressa nocent, non ex- [D. 35, 1, 52. B. 2, 8, 195] pressa non nocent. [B. 2, 8, 195]
- 196 IDEM libro octavo regularum. Priuilegia quaedam causae sunt, quaedam [B. 2, 8, 196] personae. et ideo quaedam² ad heredem transmittuntur, quae causae sunt: quae personae sunt, ad heredem non transeunt.
- 197 IDEM libro singulari de ritu nuptiarum. Semper in [D. 23, 2, 42 pr. B. 2, 8, 197. Ep. 8, 19] coniunctionibus non solum quid liceat considerandum est, sed et quid honestum sit. [B. 2, 8, 197]
- 198 IAUOLENUS libro tertio decimo ex Cassio. Neque in interdicto neque in ce- [B. 2, 8, 198] teris causis pupillo nocere oportet dolum tutoris, sine soluendo est siue non est
F(XYMC)

¹ in numero erratum ² quaedam del.15 soluend'i F² 16 praeterito rito' peti F²
20 iuberentur] F², inuenirentur F²: τὰ ἐν
διαθήκῃ ἀλλάλοις ἐναντίογένεντα B | lege'r' con-
firmata F² 27 se] si F² 28 uibere F²31 uenigniorem interpretationem F² 36 con-
stituerunt F 38 expressa no'n'cent F²
40 quae'dam¹ causae F² | quae'du'am per-
sonae F² 46 'o'portet F²

- 199 IDEM libro sexto epistularum. Non potest dolo carere, qui imperio magistratus non // paruit. [B. 2, 3, 199 E f. 465]
- 200 IDEM libro septimo epistularum. Quotiens nihil sine captione inuestigari potest, eligendum est quod minimum habeat iniquitatis. [B. 2, 3, 200 E 4]
- 201 IDEM libro decimo epistularum. Omnia, quae ex testamento profiscuntur, ita statum euentus capiunt, si initium quoque sine uitio cuperint. [B. 2, 3, 201 E]
- 202 IDEM libro undecimo epistularum. Omnis definitio in iure ciuili periculosa est: parum¹ est enim, ut non subuerti posset. [B. 2, 3, 202 E]
- 203 POMPONIUS libro octauo ad Quintum Mucium. Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intellegitur damnum² sentire. [B. 2, 3, 203 E 10]
- 204 IDEM libro uicesimo octauo ad Quintum Mucium. Minus est actionem habere [B. 2, 3, 204 E] quam rem.
- 205 IDEM libro trigensimo nono ad Quintum Mucium. Plerumque fit, ut etiam ea, quae³ nobis abire possint, proinde in eo statu sint, atque si non essent eius conditionis, ut abire possent. et ideo quod fisco obligamus, et vindicare interdum⁴ et alienare et seruitutem in⁵ praedio imponere possumus. [B. 2, 3, 205 E]
- 206 IDEM libro nono ex uariis lectionibus. Iure naturae aequum est [B. 2, 3, 206. Ep. 2, 10 E neminem cum alterius detimento et iniuria fieri locupletiorem.
- 207 ULPIANUS libro primo ad legem Iuliam et Papiam. Res iudicata [D. 1, 5, 25. B. 2, 3, 207 E pro ueritate accipitur. 20]
- 208 PAULUS libro tertio ad legem Iuliam et Papiam. Non potest uideri desisse [B. 2, 3, 208 E] habere, qui numquam habuit.
- 209 ULPIANUS libro quarto ad legem Iuliam et Papiam. Seruitutem mortalitati [B. 2, 3, 209 E] fere comparamus. 24
- 210 LICINNIUS RUFINUS libro secundo regularum. Quae ab initio inutilis fuit [B. 2, 3, 210 E] institutio, ex postfacto conualescere non potest.
- 211 PAULUS libro sexagensimo nono ad edictum. Seruus rei publicae [D. 2, 11, 7. B. 2, 3, 211 E] causa abesse non potest.

*F(XYMC)*¹ rarum (Hal.)?² damnum del.³ a ins. (edd.)⁴ idem Graeci (u. i.): interim?⁵ in del. (edd.)

² paruit] prima littera fere tota euauit, se-
cunda tota, reliquae leguntur in F: pro paruit
in l. hac substituunt obtemperat XYMC: eorundem
plerique in l. 157, cum post folia duo
transposita uocabulum paruit ita iam in co-
dice F legatur, ut eam legem claudere videatur,
ad eam id adiecerunt corruptum in partiatur uel patiatur (u. p. 966 ad u. 19). 3 idem
euauit F 5 idem euauit F 7 idem euauit F
8 parum (sic FXYMC) est enim ut non
subuerti posset] εὐχερῶς γάρ ἀνατρέ-
πεται B 9 pomponius euauit F | quod 'si'

quis F² 11 idem euauit F 13 idem euauit F 14 qua'se F⁴ | auire F² 15 inter-
dum] ἔσθ' ὅτε B: ἐν τῷ μεταξύ BS (uol. I
p. 31 Heimb.) ex interpretatione 17 idem euauit F 18 locupletionem F 19 ulpianus
euauit F 21 paulus euauit F 27 etum seruus rei publicae causa abesse non potest
membrana recisa deficiunt F defueruntque iam
aetate Taurillii: adiunt in XYM (ubi post ab-
esse non ins. prodesse non M²) C: δούλος οὐ
δύναται διὰ πράγμα ΔΗΜΟΣΙΟΝ ἀπολιμπάνεσθαι B

